

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Temel Eğitim Anabilim Dalı

Sınıf Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**2018 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI VE 4. SINIF SOSYAL
BİLGİLER DERS KİTABININ SOSYAL BECERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Elif KURT

ORCID: 0000-0002-0904-1488

Danışman

Prof. Dr. Ayşe MENTİŞ TAŞ

ORCID: 0000-0002-1175-812X

Konya – 2023

ÖN SÖZ

Yüksek lisans eğitimim ve tez çalışmam sürecinde her türlü desteği sağlayan araştırmamın hazırlanmasında yol gösteren ve yönlendiren ayrıca lisans eğitimim sırasında da kendisinin değerli bilgi birikiminden istifade edebilme şansına sahip olduğum çok kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Ayşe Mentiş Taş' a sonsuz teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi, deneyim ve destekleri ile bana katkı sağlayan ve yol gösteren değerli hocalarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

Son olarak eğitim hayatımın her aşamasında maddi manevi destekleriyle ve bana olan inançlarıyla her daim yanımda olan aileme çok teşekkür ederim.

Elif KURT
Mart 2023

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	v
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ	vi
KISALTMALAR.....	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi	5
1.4. Sayıtlar	6
1.5. Sınırlılıklar.....	6
1.6. Tanımlar	6
2. ALAN YAZIN.....	8
2.1. Sosyal Beceriye İlişkin Kavramlar ve Kuramsal Çerçeve	8
2.2. Sosyal Zekâ	8
2.3. Sosyal Gelişim.....	9
2.3.1. Sosyalleşme	11
2.3.2. Sosyal Olgunluk	11
2.3.3. Kültür.....	11
2.3.4. Benlik	12
2.4. Sosyal Yeterlik	12
2.5. Sosyal Beceri.....	14
2.5.1. Sosyal Beceri Yetersizliği	17
2.5.2. Sosyal Becerilerin Sınıflandırılması.....	19
2.5.3. Sosyal Beceri Modelleri	24
2.6. Sosyal Becerinin Önemi.....	27
2.6.1. Sosyal Becerinin Ailedeki Rolü	28
2.6.2. Sosyal Becerinin Öğretmendeki Rolü	28
2.6.3. Sosyal Becerinin Ders Kitaplarındaki Rolü	29
2.7. Sosyal Beceri Eğitimi.....	30
2.7.1. Sosyal Beceri Eğitiminde Kullanılan Yöntemler	33
2.7.2. Sosyal Becerilerin Değerlendirilmesi.....	35
2.7.3. İlkokul Dönemi Öğrencileri Gelişim Özellikleri ve Sosyal Beceriler	37
2.8. Sosyal Bilgiler	39

2.8.1. Sosyal Bilgilerin Tanımı	39
2.8.2. Sosyal Bilgilerin Amaçları	41
2.8.3. Sosyal Bilgilerin Tarihi	42
2.8.4. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yaklaşımlar	43
2.8.5. Sosyal Bilgiler ve Sosyal Beceriler	46
2.9. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı	48
2.9.1. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı' nın Özel Amaçları	48
2.9.2. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı' nda Temel Beceriler	49
2.9.3. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı' nda Değerler	50
2.9.4. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı' nın Öğrenme Alanları ve Kazanımları	50
2.10. İlgili Araştırmalar	51
2.10.1. Yurt İçi Araştırmalar	51
2.10.2. Yurt Dışı Araştırmalar	55
3. YÖNTEM.....	60
3.1. Araştırmanın Modeli	60
3.2. Araştırmanın Çalışma Grubu.....	60
3.3. Veri Toplama Araç ve Teknikleri	60
3.4. Verilerin Toplanması.....	61
3.5. Verilerin Analizi.....	62
4. BULGULAR	63
4.1. 2018 SBÖP Özel Amaçları Kısımında Sosyal Beceriler.....	63
4.2. 2018 SBÖP Temel Beceriler Kısımında Sosyal Beceriler	64
4.3. 2018 SBÖP Değerler Eğitimi Kısımında Sosyal Beceriler	65
4.4. 2018 SBÖP Öğrenme Alanları Kısımında Sosyal Beceriler	66
4.5. 2018 SBÖP Kazanımlar Kısımında Sosyal Beceriler	69
4.6. 4.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Sosyal Beceriler.....	71
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	102
5.1. Tartışma.....	102
5.2. Sonuç.....	105
5.3. Öneriler.....	107
5.3.1. Araştırma Sonucuna Dayalı Öneriler	107
5.3.2. Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler.....	108
KAYNAKLAR.....	109

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Sosyal Beceri Açısından İncelenmesi başlıklı tez çalışmamın toplam **110** sayfalık kısmına ilişkin, 27/02/2023 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%14** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dahil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

2/03/2023

Elif KURT

Prof. Dr. Ayşe MENTİŞ TAŞ

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim.

2/03/2023

Elif KURT

KISALTMALAR

Kısaltmalar

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

SBÖP: Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

OECD: Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development)

NCSS: Sosyal Bilimler Ulusal Konseyi (National Council of the Social Studies)

s: Sayfa

vd: ve diğerleri

vb: ve benzeri

akt: Aktaran

ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Temel Eğitim Anabilim Dalı
Sınıf Eğitimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

2018 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI VE 4. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABININ SOSYAL BECERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Elif KURT

Toplumun bir parçası olan insanın toplum yaşamında sağlıklı bir şekilde bulunmasında sosyal ilişkilerin önemi büyüktür. Kişiler arası sosyal ilişkilerin sağlıklı ilerlemesini sağlayacak faktörlerden olan sosyal becerilerin insanlara kazandırılması gerekmektedir. Bu bağlamda araştırma, ilkokulda öğrencilerin kullandıkları önemli materyallerden olan ders kitaplarının söz konusu becerilerin kazandırılmasındaki etkinliğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma sorusu 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve bu program doğrultusunda hazırlanmış 2021-2022 eğitim öğretim yılında kullanılan ilkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının sosyal beceriler açısından incelemesi olarak belirlenmiştir.

Araştırma verilerinin toplanmasında, araştırmada incelenmesi planlanan olgu ve olaylara ilişkin kanıtlar sunan materyallerin gözden geçirilmesine imkân tanıyan doküman incelemesi yaklaşımı kullanılmıştır. Doküman incelemesi yoluyla elde edilen veriler betimsel yaklaşım ile analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, programda yer alan özel amaçlar, temel beceriler, değerler eğitimi, öğrenme alanları, 4. Sınıf kazanımları ve kazanımlar doğrultusunda hazırlanan 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının ilgili metin, görsel, etkinlik ve soruların sosyal beceriler kapsamı içerisinde yer alan becerilerden en fazla; ilk kazandırılacak beceriler, grupla bir işi yürütmeye yönelik beceriler, plan yapma ve problem çözme becerileri yer alırken aynı zamanda duygulara yönelik beceriler ve saldırgan davranışlarla başa çıkmaya yönelik becerilerin de yer aldığı görülmüştür. Ayrıca stres durumlarıyla başa çıkma becerilerinin yer almadığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: sosyal beceri, sosyal bilgiler öğretim programı, sosyal bilgiler ders kitabı, ilkokul

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences
Department of Basic Education
Primary Education Program
Master Thesis

AN EXAMINATION OF THE 2018 SOCIAL STUDIES CURRICULUM AND THE 4TH GRADE SOCIAL STUDIES TEXTBOOK IN TERMS OF SOCIAL SKILLS

Elif KURT

Social relations are of great importance in the healthy presence of people, who are part of the society, in the life of the society. Social skills, which are among the factors that will ensure the healthy progress of interpersonal social relations, need to be acquired by people. In this context, the research aims to reveal the effectiveness of textbooks, one of the important materials used by students in primary school, in gaining these skills. The research question was determined as the examination of the 2018 Social Studies Curriculum and the primary school 4th grade Social Studies textbook prepared in line with this program in the 2021-2022 academic year in terms of social skills.

In the collection of research data, a document review approach was used, which allows the review of materials that provide evidence about the facts and events planned to be examined in the research. The data obtained through document review were analyzed with a descriptive approach. In line with the findings, one of the skills included in the social skills scope of the 4th grade social studies textbook, which was prepared in line with the special objectives, basic skills, values education, learning areas, 4th grade achievements and acquisitions in the program, is related to the text, visuals, activities and questions. most; While the first skills to be acquired include the skills to carry out a task with a group, planning and problem-solving skills, it has also been observed that the skills for emotions and coping with aggressive behaviors are also included. In addition, it was determined that the skills of coping with stress situations were not included.

Keywords: social skill, social studies curriculum, social studies textbook, primary school

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, sayıtlar, sınırlılıklar ve tanımlar yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

Sosyal yaşamın bir parçası olan bireyin, içinde yaşadığı toplumda ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için çevre ile iletişim içerisinde olmak zorundadır. Aslında yaratılışı gereği bireyde bu bir ihtiyaçtır. Birey ilk olarak yaşamının başlangıcı olarak doğduğu aile ortamı içerisinde sosyalleşmeye başlar. Bu ortamda ilk iletişimini kurar ve sürdürür. Birey yaşadığı toplum içerisindeki toplum kültürünü, değerlerini, dilini öğrenir ve benimser. Aile içi öğrendiği ilk sosyalleşme deneyimlerini yaşadığı toplum içerisinde harmanlayarak bulunduğu sosyal ortamlarda uygulama fırsatı elde eder. Sosyalleşme, bulunduğu toplum içerisinde bir gruba ait olma ve grup içi benimsenen değerlerin, davranışların ve inançların birey tarafından kazanıldığı bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Bu süreç her ne kadar doğumdan başlayıp bireyin yaşamı boyunca sürse de etkilediği davranışların çoğu ilk çocukluk döneminde kendini belirgin olarak göstermektedir (Gander vd., 1993, akt: Baş, 2022).

Köksal vd. (2013) çalışmalarında bireyin bilişsel, fiziksel, motor ve dil gelişimi gibi sosyal gelişiminin de önemli olduğunu belirtmekte ve sosyal gelişimi “toplumsal beklentilere uygunluk gösteren kazanılmış davranış yeteneği” olarak tanımlamaktadır. Aslan (2008), sosyal gelişimi bireyin içerisinde bulunduğu toplum yaşamını sürdürürken toplumsal olarak kabul görülen değerlerin içselleştirilip kendi gelişim sürecinde bulunması olarak belirtmektedir. Toplum, beklentilere uygun davranış gösterme bireyin toplum içerisinde yer almasına zemin hazırlamaktadır.

Bulduğu toplumsal yaşamın üyesi olabilmesi için bireyin ilk olarak bulunduğu toplumun yapısını, normlarını ve değerlerini öğrenmesi gerekmektedir. Bu durum hemen doğumla ya da bebeklik döneminde gerçekleşen bir süreç değildir. Bu süreç bireyin hayatı boyunca devam eden geniş bir zamanı kapsamaktadır (Genç, 2005). Bireyin yaşamı boyunca devam eden gelişim sürecinde kritik dönemler yer almaktadır. Birey bu dönemlerde öğrendiği uygun davranışlar ile ileriki yaşlarında toplumda sağlıklı iletişim kurabilmede ve toplumsal yaşamın parçası haline gelmektedir. Başarılı bir şekilde sosyalleşmenin sağlanabilmesi için sosyal becerilere gereksinim duyulmaktadır. Yani sosyalleşmiş bireylerin sosyal becerileri

uygun ve düzenli kullanmaları beklenmektedir (Gülay ve Akman, 2009). Sosyal beceriler, kişiler arası etkileşimin başlatılması ve sürdürülmesinde gerekli görülen öğrenilmiş davranışlar bütünü olarak tanımlanmaktadır (Westwood, 2007; akt: Sarı, 2020). Samancı ve Uçan (2017), sosyal becerileri bireyin içerisinde bulunduğu sosyal ortamlara uyum sağlayabilme, toplumda yer alabilme ve çevre ile olan ilişkilerini olumlu bir şekilde gerçekleştirebilmeye bağlı tutum, davranış ve düşüncelerin geneli olarak tanımlanmaktadır. Toplum içerisinde iyi ilişkiler kurma ve etkileşimler içerisinde bulunma hem bireyin kendisi hem de iletişim halinde buldukları başka bireyler açısından büyük önem taşımaktadır. Kısaca sağlıklı bir birey sağlıklı bir toplumu oluşturmaktadır.

Bireyin toplum içerisinde başka kişilerle sağlıklı ilişkiler kurabilmesinde sosyal beceri eğitiminin önemi büyüktür. Sosyal beceri eğitiminin bireyde küçük yaşlardan itibaren en doğru şekilde verilebilmesi çocuğun kişisel ve sosyal gelişimlerini olumlu olarak etkilemektedir. Bireyin ilk sosyal çevrelerinden olan okul ortamı, çocukluk dönemi içerisinde yer alan bireyin sosyalleşmesine yardımcı olacağı ortamın hazırlamaktadır. Bu dönemde ilkokula başlayan çocuklar evden çıktıklarında ve okul ortamına girdiklerinde akranlarıyla etkileşim içinde yaşamayı öğrenirler. Çubukçu ve Gültekin (2006) çalışmalarında bireyin toplum yaşamı içerisinde uyum sağlamasında önemli görülen etkenin sosyal beceriler olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca bireylerin sosyal yaşamı için gerekli görülen sosyal becerilerin örgün eğitimin işlevleri içerisinde yer alması gerektiğini önemli görerek; bu işlevlerin ilköğretimde yer almasının gerekliliğini belirtmişlerdir. Çocuk ilkokulda, toplum içerisinde yer almaya ve başka kişilerle birlikte etkileşim haline girmeye başlamaktadır. Bu dönemde çocuk kendi bakış açısı ile görmekte ve buna önem vermektedir. Bu açıdan girdiği toplumda çocuğun kendinden farklı olarak başka bireyleri tanıması ve kişiler arası uygun ve doğru iletişim kurabilmesi gerekmektedir (MEB, 2006). Çocuğun bu dönemde kendi duygu ve düşüncelerini ifade etme, başkalarını dinleyebilme, yardımlaşma, paylaşma, zor durumlarda başa çıkma gibi önemli sosyal becerileri kazanması gerekmektedir. Bu becerilerin gelişmesi de doğru alınmış bir eğitim sonucunda gerçekleşmektedir.

Samancı ve Uçan (2017), çalışmalarında bireylerin sağlıklı gelişim göstermesinin temelinde çocukluk döneminin önemini belirtmektedirler. Bu dönem içerisinde öğrenilen her türlü kazanımların en etkili ve en kalıcı olacağı belirtilen çalışmada, sosyal becerilerin de bu dönemde kazandırılması gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Ayrıca sosyal becerileri gelişmemiş bireylerin toplum içerisinde zorluk yaşadığı bilinmektedir. Kuru (2020), sosyal beceri

yetersizliği yaşayan çocukların karşılaştıkları zorlukları birkaç başlık altında toplamıştır. Bu zorluklar genel itibari ile yüksek kaygı düzeyinden dolayı sosyal ortamlara girmede sıkıntı, utangaçlık, ie kapanıklık, arkadaş ilişkilerinde ve akran grubu iletişiminde problemler, duygu düzenleme bozuklukları, zgven problemleri, başkalarının duygularını anlamada problemler, iletişimin temellerinden olan sohbeti başlatmada ve sürdürmede problemler, toplumdaki kurallara uyamama, öfke kontrolünden kaynaklı sorunlar ve işbirliği yapamamadır. Bu sorunları yaşayan kişilerin akademik becerilerinde de sorunlar yaşaması oldukça beklenen bir durumdur. Aynı zamanda bu kişilerin okul hayatlarında ve mesleki yaşamlarında da benzer problemlerin yaşaması muhtemeldir. Karataş (2020) tarafından düşük sosyal becerilerin, kişiler arası ilişkilerde problemler, yüksek düzeyde akran reddi, depresyon, saldırganlık ve endişe belirtileri, suça karışma gibi olumsuz etkileri olduğu belirtilmiştir. Tüm bu çalışmalar doğrultusunda insan yaşamı ve toplum açısından büyük önem taşıyan sosyal beceriler temeline insanı alan eğitim ğretim faaliyetlerinin de konusu olmuştur. Sosyal becerilerin kazandırılmasında okul ortamı belirleyici bir etkindir ve sosyal becerilerin kazandırılmasında toplumsal bir kurum olan okul ortamının önemi büyüktür. Okulda yeri geldikçe her derste sosyal becerilerin kazanımına yer verilmelidir. Ancak bazı dersler konu alanı ve amacı itibariyle sosyal becerilerin kazandırılmasında biraz daha ne çıkmaktadır. İlkokul düzeyinde bu derslerden biri Sosyal Bilgiler dersi dır.

İlköğretimde önemli dersler içerisinde yer alan Sosyal Bilgiler, farklı disiplinlerin birleşmesi sonucu ortaya çıkarılmış bir ğretim programıdır (Bilgili, 2010). Sosyal Bilgiler dersi amaçları doğrultusunda öğrencilere yaşadıkları toplumun bir parçası olarak kültürel mirası, milli ve evrensel değerleri aktararak, aynı lde iyi bir vatandaş ve birey olmalarını sağlamaktadır. Bir diğer amacı ise bireysel ve sosyal problemleri tanıma, analiz etme ve karar verme becerilerini geliştirmektir. Bu bağlamda toplum ile sosyal yaşama uyum sağlama, sosyal sorunlara zm üretme, bireyler arası iletişimi etkili şekilde kullanabilmeyi amaçlamaktadır. Sosyal Bilimler neticesinde; toplumsal yaşam içerisinde yaşamını sürdüren bireylerin ihtiyaçları arasında görülen temel ve ortak ögeleri bünyesinde barındıran Sosyal Bilgiler; toplumdaki bireylerin yaşamını, etkileşimlerini, kültürünü, dünyadaki diğer toplumlar içerisindeki yerini, uluslararası ilişkilerini aynı zamanda bu durumlara ait temel ve ortak ögelerin ayrıntılı olarak yer aldığı bölümleri içerir (Szer, 1998).

Sosyal bilgilerin ğretimi; toplum ile sağlıklı iletişim kurmak, bir birey olarak öğrencilerin toplumdaki kurum, grup ve kişilerle etkileşimini oluşturmaktadır. İnsanların

yeryüzünde var oldukları andan itibaren başka insanlarla birlikte yaşamaya ihtiyaç duyduğu bilinmektedir. Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerin, içinde yaşadığı toplumun uzak ve yakın çevresini, geçmiş, bugün ve gelecek etkileşimini yakından tanımasını sağlamaktadır. Bu ders, öğrencilerin toplumsal yaşam ile kaynaşmasını sağlamak için toplumsal yaşam problemleri ile öğrencileri karşı karşıya getirmektedir. Bu durumun öğrencilerin toplumsal kişiliğinin oluşmasında ve gelişmesinde ki önemi büyüktür. Aynı zamanda öğrencilerin toplumsal hedeflerini kazanması konusunda Sosyal Bilgiler dersi önemli bir sorumluluğu üstlenmektedir (Sönmez, 2005).

Sonuç olarak Sosyal Bilgiler dersinin amacının iyi vatandaş ve aynı zamanda iyi insan yetiştirmek olduğu söylenebilir. Bununla ilişkili olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi dersi sosyal becerilerin öğretiminde temel olan derslerden biridir. Buradan hareketle bu araştırmada 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının ve 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının sosyal beceriler açısından incelenmesi önemli görülmüş ve araştırma konusu olarak ele alınmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırma Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının ve 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının sosyal beceri açısından incelenmesini amaçlamaktadır. Bu amaçla problem cümlesi “2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve bu doğrultuda hazırlanan 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sosyal becerilere nasıl yer verilmiştir?” şeklinde oluşturulmuştur. Bu doğrultuda araştırmada aşağıda yer alan sorulara cevap aranmıştır:

1. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın özel amaçları kısmında sosyal becerilere nasıl yer verilmiştir?
2. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın temel beceriler kısmında sosyal becerilere nasıl yer verilmiştir?
3. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın değerler eğitimi kısmında sosyal becerilere nasıl yer verilmiştir?
4. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın öğrenme alanları kısmında sosyal becerilere nasıl yer verilmiştir?
5. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın 4. sınıf kazanımları kısmında sosyal becerilere nasıl yer verilmiştir?

6. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın kazanımları doğrultusunda 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki metin, görsel, etkinlik ve sorularda sosyal becerilere nasıl yer verilmiştir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Sosyal gelişim ve değişim yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Bu gelişim ve değişim bireyin sosyal çevresine büyük oranda katkı sağlamaktadır. Doğumla başlayan bu çevre giderek genişlemekte ve birey üzerinde önemli bir etki göstermektedir. İlk olarak aile ortamında kurulan sosyal çevrede, birey için gerekli görülen ve toplumsal yaşamda kişiler arası ilişkilerde kullanılması gereken sosyal davranışlar öğrenilmeye başlanmaktadır. Çubukçu ve Gültekin (2006), sosyal becerilerin kazanılması ve geliştirilmesinde yaşamın ilk yıllarının önemli olduğunu belirtmişlerdir. Bu yıllar ilk olarak ailede başlayarak okul ortamında devam etmektedir. Bu yıllarda elde edilen deneyimler akran ilişkilerini dolayısıyla da okul yaşantısını etkiler. Çocuğun okul ortamına girmesi ile beraber sosyal çevresi genişler. Genişleyen bu çevre çocukların kişisel, sosyal, duygusal ve akademik becerilerinin gelişmesine katkı sağlar. Bu açıdan okul önemli bir etkene sahiptir. Çocukların akademik becerilerin desteklenmesi kadar sosyal becerilerinin de desteklenmesi önemlidir. Sosyal becerilerin öğrenilmesinde eksik ve yetersiz kalan çocuklar zorluklar ile karşılaşmakta ve risk altında kalmaktadırlar. Bu durum ileriki yaşlarda da bireyi etkilemektedir. Sosyal becerilerin bu denli önemli görüldüğü ve eğitimin her alanında özenle ve dikkatle öğretilmesi gerekmektedir. Bu açıdan hazırlanan eğitim programlarında sosyal becerilere yer verilmesi önemlidir.

Etkili bir vatandaş yetiştirme amacı olan Sosyal Bilgiler Ders Programının bireye birçok açıdan sağlıklı iletişim kurma, problem çözme, eleştirel düşünme ve yaşadığı toplumla bir bütün olma becerilerini kazandırmayı hedeflemektedir (MEB, 2018). Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerin ilerleyen yaşamları içerisinde gereksinimleri arasında bulunacak olan bilgi, beceri, değer ve tutumları içeren etkili dersler arasındadır. Bireyi ve bireyin yaşam alanını konu alan Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerin kendi yaşamlarını anlamada kılavuz niteliğindedir. Bununla beraber öğrencilerin sosyal ve kültürel açıdan deneyimler kazanmasında önemli rol sahiptir. Toplumsal yaşamı ele alarak bu doğrultuda etkili bir vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan Sosyal Bilgiler, öğrencilerin yaşadıkları çevre ile etkileşimde bulunmasına ve toplum içerisinde uygun davranışlar sergilemesine zemin hazırlamaktadır. Literatür incelendiğinde sosyal beceriler üzerine Türkiye'de yapılan araştırmaların daha çok okul öncesi kurumlarında odaklandığı (Gülay ve Akman, 2009; Göktaş, 2015; Gür Dörtok, 2022) ayrıca araştırmaların

birçoğunun Türkçe ve Hayat Bilgisi alanları ile ilgili gerçekleştiği görülmüştür (Sarı, 2020; Çam Türkan, 2020; Demirci, 2022; Kaf, 1999). Bu amaçla araştırmanın, ilköğretim programları arasında yer alan Sosyal Bilgiler Öğretim Programının ve bu doğrultuda hazırlanan 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının sosyal becerilere yer verilme durumunun belirlenmesinin sosyal bilgiler ve sosyal beceriler alanına kaynak olması açısından önem arz ettiği düşünülmüştür.

1.4. Sayıtlar

Akkök (1996) tarafından oluşturulan sosyal becerilere yönelik sınıflandırma ölçütü olarak alınmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Millî Eğitim Müdürlüğü Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile sınırlıdır.

2. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan 2021-2022 eğitim öğretim yılı 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (Tuna Yayınları) ile sınırlıdır.

3. Yöntem açısından doküman incelemesi yöntemi ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Sosyal Beceri: “Sosyal ortamlar içerisinde bulunan bireyin karşılaştığı sosyal davranışlara uygun davranışlar gösterme yeteneğidir” (Avcıoğlu, 2007a).

Öğretim Programı: “1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nun 2. maddesinde ifade edilen Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları ile Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri esas alınarak hazırlanan programdır” (MEB, 2018).

Sosyal Bilgiler: “Bireyin toplumda var olmasını gerçekleştirmesine yardımcı olması amacıyla tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi, hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarını tema ve üniteler altında birleşmesiyle bireyin sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği bir ilköğretim dersidir” (MEB, 2005).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı: “Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri doğrultusunda ilköğretim 4, 5, 6 ve 7. sınıflar için Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili kazanım, beceri ve değerlerin yer aldığı amaçlar bütünüdür” (Kaymakçı, 2009).

Ders Kitabı: “İlgili dersin hedef ve davranışlarının gerektirdiği strateji, yöntem ve teknikleri doğrultusunda uygulamaya uygun bir araçtır” (Kılıç ve Seven 2002).

BÖLÜM 2

2. ALAN YAZIN

2.1. Sosyal Beceriye İlişkin Kavramlar ve Kuramsal Çerçeve

Toplumun yaşayış amaçlarından biri olan sosyal yaşam, toplum sürekliliğini sağlamada önemli etkindir. Bu sürekliliği gerçekleştirecek en önemli öge, etkili görevleri olan üyelerdir. Toplumun etkin üyeleri arasında olabilmek için insanın sosyal gelişimini tamamlaması gerekmektedir (Dinç, 2002).

Sosyal beceri kavramının oluşumuna bakıldığında içerisinde birçok ifadenin yer aldığı bilinmektedir. Buradan hareketle bu bölümde sosyal beceri ile bağdaştırılmış sosyal zekâ, sosyal gelişim, sosyal yeterlik kavramları ile sosyal beceri kavramı hakkında bilgi verilmiştir.

2.2. Sosyal Zekâ

1920'li yıllardan bu yana psikologlar sosyal davranışları ele alırken; “maharet”, “ustalık” ve “beceri” gibi çeşitli konuları da incelemişlerdir. Buradaki en eski kavramın Thorndike tarafından ortaya atılan “sosyal zekâ” olduğu ve bu kavramın sosyal psikolojisinden okul psikolojisine kadar çoğu alan içerisinde yer aldığı belirtilmektedir. Gerçekleştirilmiş çalışmalar doğrultusunda ilgili kavramı zekâ olarak değil de bir yetenek ve beceri olarak ele alınması muhtemel görülmüştür (Bacanlı, 2014).

Sosyal zekâ ile ilgili yapılan çalışmalar sosyal zekânın tanımlanması ve ölçülmesi ile başlamaktadır. Çalışmalar sosyal zekânın ölçülme gücünü ortaya çıkarmıştır. Sosyal zekânın genel zekâdan ayrımının zor olduğunun bunun nedeninin ise genel tanımlar olduğu belirtilmiştir. Sosyal durum ve davranışları anlayabilme ve okuyabilme yeteneği şeklinde ifade edilen sosyal zekâdaki yetenek genel zekânın kavramlarından olan sözel akıl yürütmeyi içeren öğrenebilir bir özellik olarak ele alınmaktadır (Yüksel, 1997; akt: Bedir, 2013).

20. yy.'ların başlarında ortaya atılan sosyal zekâ kavramına ilgi azalmakla birlikte 1960' lı yıllarda tekrar ortaya çıkmıştır. Marlowe (1986)' e göre sosyal zekâ, birey ve toplumun birbiri içerisindeki etkileşimlerinde karşılıklı olarak birbirlerinin duygu, düşünce ve davranışlarını anlamaya ve o anlayışa uygun şekilde davranma yeteneği olarak ifade edilmiştir (Marlowe, 1986; akt: Bacanlı, 2005).

1973 yılında Mc Clelland, 1982 yılında Boyatsiz sosyal zekânın etkin bir çalışma sonucunda bireyin özelliklerini yansıttığını belirtmiştir (Akt. Berk, 2016). Goleman (1982),

sosyal zekâsı yüksek bireylerin başka insanlar ile iletişim kurmasında vücutlarının tümünü etkili olarak kullandıklarını ileri sürmektedir. Nasıl arkadaşlık kuracaklarını ve bunu nasıl sürdüreceklerini bildiklerini, iyi iletişim kurmaları ile birlikte iyi bir dinleyici olduklarını da bahsetmektedir. Farklı bir kültür, yaş, ırk ve topluma sahip bireyler ile iletişim sağlayabildiklerini ve kendilerini ifade konusunda oldukça rahat olduklarını, karşısındaki bireylerin ise onlar karşısında kendilerini rahat hissetmelerini sağladıklarını belirtmiştir. Yüksek sosyal zekâyâ sahip bireylerin kişiler arası iletişimlerinde başkalarını anlayabilme ve değerlendirmeler de bulunabildikleri belirtilmiştir. Bu bireyler düşünme ve akıl yürütme konusunda da yeteneklidirler. Sosyal zekâsı yüksek bireylerin önemli özelliklerinden bir diğeri de karşısındaki bireyleri anlayabilme ve insan ilişkilerinde akıllıca davranabilmeleridir. Etkili bir iç görüye sahip olarak karşısındaki bireylerin hislerini, niyetlerini ve sorunlarını keşfederek kolayca yakınlık ve iletişim kurabilmelerini sağlamaktadır (Akt. Diener, 1983).

1982 yılında sosyal zekânın etmenlerine dair incelemelerde bulunan Bedell ve Marlowe; empati yeteneği, sosyalleşmeye yönelik tutum, hislerini kullanma, sosyal yetenek ve sosyal endişeler olarak 5 etmenden bahsetmektedirler (Akt. Berk, 2016).

Sosyal zekâ bireyler arası iş birliği sağlama, düşünme ve akıl yürütme, kişiler arası iletişim kurma becerisidir. Sosyal zekâyâ sahip bireyler insanlar arası iletişim kurmada ve toplum içerisinde var olabilme; kendini anlama ve anlatabilme ile birlikte karşısındakini anlama, iyi bir iletişim içerisinde bulunmayı gerçekleştirirler. Kişiler arası toplumda sosyal varlık olan insan gelişimini sağlıklı bir şekilde oluşturabilmesi ve toplum içerisinde bir birey olarak varlığını sürdürebilmesi için sosyal zekânın önemi vurgulanmaktadır. Sosyal zekâ kavramı yüzyıllar öncesinde ortaya çıkmış ve halen psikoloji, sosyoloji, eğitim ve insan yaşamını ele alan kişiler arası ilişkiler kuran tüm dallarda kendini göstermektedir. Sağlıklı bir birey önce kendini daha sonra etrafındakileri (ailesini, arkadaşlarını ve iletişim içerisinde bulunduğu bireyleri) anlama, değerlendirme ve kendini ifade etme konusunda doğru iletişim kuran ve sosyal ortamlarda uygun davranışlar sergiler.

2.3. Sosyal Gelişim

Sosyal bir varlık olan insan toplum içerisinde hem başka insanlar ile iletişim içerisinde olma hem de kendi benliğini tamamlayarak eski bilgilerden hareketle yeni bilgilere ulaşma ve bilgi birikimi sağlamaktadırlar. Bunları oluştururken doğduğu andan başlayarak ölümüne kadar sürecek olan sosyal gelişimini de tamamlama gayesi içerisinde bulunmaktadır. Birey, içerisinde bulunduğu toplum yaşamını sürdürürken toplumun kabul gördüğü değerleri içselleştirerek aynı

zamanda da kendi gelişim süreci içerisinde yer almaktadır (Aslan, 2008). En geniş anlamda sosyal gelişim, bireyin içerisinde bulunduğu toplumsal beklentileri benimseyerek davranışlarına yansıtma yeteneği olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2013).

Bireyin aile ile başlayan sosyal gelişimi, ilk arkadaş grubu ve okul çevresi daha sonrasında da iş hayatı, evlilik hayatı gibi bebeklikten ölüme kadar süregelen bir yaşam tarzını oluşturmaktadır. Sosyal gelişimi olumlu yönde ilerleyen bireylerin sorun oluşturmaksızın insan ilişkilerini uygun bir şekilde gerçekleştirmektedir. Birey kendi ihtiyaç ve istekleri ile beraber toplumun istekleri arasında bir denge sağlar. Kişiler arası iletişim, iş birliği, paylaşma gibi çalışmalarda bulunarak duygu ve düşüncelerini yaşadığı topluma uygun biçimde yansıtır. Sosyal gelişimi içerisinde olan birey kalıtımından ziyade çevrenin etkisi içerisinde daha çok yer almaktadır. Bireyin ilk toplumu ailede başlayarak okul, iş ve özel hayat olarak devam etmektedir. Buradaki çevrenin okul hayatı ile başlayarak çocukluk dönemlerinde ilköğretim sınıflarında devam etmeye ve giderek bir birey olarak yaşamını sürdürmesine kadar yaşamın tüm evresini kapsadığı bilinmektedir. Buradan hareketle sosyal gelişimi sırasında bireylerin gelişim özelliklerinin bilinmemesi, bireylerin yaşına uygun olmayan düzeydeki davranışların istenmesi gibi durumlarda birey bulunduğu toplumda uyumsuzluk içerisine girerek sosyal gelişimini olumsuz yönde etkiler. Dolayısıyla da sosyalleşmesini geciktirir ve daha ilerisi toplum içerisinde çatışmalara başladığı söylenebilmektedir (MEB, 2013).

Çocukluk yılları ile başlayan sosyal gelişim ileri yaşlara kadar devam edebilecek davranışların temellerini oluşturmaya başlamaktadır. Çocukluk dönemi içerisinde yaşanan olumlu, olumsuz her davranış ileriki yaşlarda da kendini gösterdiği belirtilmiştir. 1992 yılında Kochanska ve Radke tarafından gerçekleştirilen çalışmada bebeklik dönemi içerisinde içe kapanıklık gösteren bebeklerin beş yaşına geldiklerinde de benzer davranışları sürdürdükleri gözlemlenmiştir. Böylelikle bebeklik dönemi içerisinde gösterilen davranışın gelecek dönemlerdeki sosyal davranışlara yansıtacağı ve her dönemde yaşanan davranışların etkisinin ileriki dönemlerde de karşımıza çıkacağı görülmektedir (Akt. Dinç, 2002).

Sosyal gelişimi etkileyen her olumlu davranış bireyin içerisinde yaşadığı toplumu etkileyerek, bireyin kendi sosyal gelişimini olumlu yönde ilerlemesini sağlayacaktır. Bireyin kendi ihtiyaç ve istekleri ile toplumun isteklerinin arasındaki dengeyi sağlayabilmektedir. Sosyal çevre bireyin sosyal gelişimini sağlayabilme için gerekli olup, sosyal çevre ile uyum sağlayabilme adına sosyal gereksinimlerinin karşılanmasının önemli bir etken olduğu

bilinmektedir. Sosyal gelişimin bir parçası olan; sosyalleşme, sosyal olgunluk, kültür ve benlik kavramları sağlıklı bir sosyal gelişimin içerisinde yer almaktadır (Aslan, 2008).

2.3.1. Sosyalleşme

Bireyin dünyaya geldiği andan itibaren; aile, akraba, arkadaş, çevre, köy ve kentin en sonunda da yaşadığı ulusun bir parçası olduğunun öğrenmesiyle beraber toplumun bir üyesi haline gelmektedir. Bireyin sosyalleşmesini sağlaması karmaşık bir yapıyı oluşturmaktadır. Bireyin yaşadığı toplumu oluşturan kişilerinin kültürel tutumu, sosyoekonomik seviyeleri, kalımsal özellikleri sosyalleşmeyi gerekli kılan etkenlerdir. Hollingshead, bireyin sosyalleşmesinde 3 ilke belirtmektedir.

- Toplumun birbiri ile etkileşimi sosyal davranışı öğretir.
- İçerisinde yaşanan toplum kültürü bireyin ne öğreneceğini belirler.
- Sosyal organizasyona etkin bir şekilde katılım bireyin öğrenmesini sağlar (Akt. Yapıcı ve Yapıcı, 2006).

Sosyalleşme, ilkelere göz önünde bulundurulduğunda bireyin yaşamının önemli bir parçası olmakla birlikte sosyalleşme konusunda bireyin çevresinin etkisi altında gerçekleştiği görülmektedir. Sosyalleşme doğumla başlayan bir süreç olup bireyin sosyal gelişimini etkileyen önemli bir etken olduğu görülmektedir.

2.3.2. Sosyal Olgunluk

Bireyin yaşına uygun düzeyde toplumun kurallarına uyma olgunluğuna sosyal olgunluk denilmektedir. Bireyin sosyal olgunluk anlayışı ilk olarak çocukluk dönemlerinde aile içerisindeki sağlıklı iletişim ile başlayarak toplumun değer yargılarının öğrenilmesiyle gerçekleşen bir süreçtir (MEB, 2013). Dolayısıyla birey çevresindeki kişiler ile etkileşimini artırması ve kültürel açıdan öğrenmesi gerekenleri öğrenebilmesi için fiziksel, duygusal, zihinsel ve dil yönünden büyümesi, gelişmesi ve olgunlaşması gerekmektedir (Aslan, 2008).

2.3.3. Kültür

Bir topluma ait duygu, düşünce, yaşam itibariyle diğer toplumlardan ayrılan tüm gelenek, görenek ve adetleri içerisinde barındıran yaşam biçimidir (Fazlıoğlu, 2009). İçerisinde yer alınan kültür, bireyin sosyalleşmesine hayata ve başka bireylere bakış açısını etkilemektedir. Nihayetinde bu etki anne baba tutumlarında ve çocuğa bakış açısında kendini göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında bireyin içerisinde yaşadığı toplumun kültürel değerleri bireyin sosyal davranışlarının yapısını oluşturmaktadır. Bireye verilecek olan eğitiminde kültür

özellikleri göz önünde bulundurularak eğitim programlarının hazırlanması bireylerin çocukluk dönemlerinde oluşmaya başlayan sosyal gelişimlerini desteklemeye yardımcı olacaktır (Gülay, 2004).

2.3.4. Benlik

Benlik, bireyin kendisinin “görüş ve anlayış” tarzı olarak tanımlanmaktadır. Bireyin kendisinin benimsediği inançların tümünü oluşturmaktadır. Başka bir deyişle bireyin kendisi ile kafasında oluşturduğu görünüm olarak ifade edilmektedir. Çevresi tarafından desteklenen ve kabul gören bireylerin benlik kavramlarının olumlu yönde geliştiği yapılan araştırmalarca kanıtlanmıştır (Dinç, 2002). Birey çocukluk döneminden başlayarak zamanla kendi sınırlarını öğrenmeye kendini tanıma eylemini gerçekleştirmeye başlamaktadır. Sağlıklı bir sosyal gelişim olumlu bir benliğin oluşmasını sağlamaktadır.

2.4. Sosyal Yeterlik

Birey yaşamı boyunca toplum içerisinde bulunma, toplumsal değerleri öğrenme ve kendi benliğini tamamlama çabası içerisinde. Sosyal bir varlık olan bireyin sosyal gelişimi içerisinde sosyalleşmesi, kişiler arası iletişim sağlayabilmesi, grup içerisinde bulunması ve toplumun bir parçası olmak istemi süregelen bir durum olmaktadır. Bu durumun gerçekleşmesi küçük yaşlardan beri devam eden ve edecek olan sosyal davranışlara olumlu dönütler alınması ile mümkün olabilecektir. Önemli bir dönem olan çocukluk dönemi bireyin sosyal çevre ile ilk tanıştığı ve sosyal gelişimin oluşmaya başladığı dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde sağlıklı iletişim ve olumlu yönde dönütler almak birey için sosyal kabulü sağlayacaktır (MEB, 2013).

Sosyal yeterlik, insan yeteneğini oluşturan önemli etmenlerden biri olarak kabul görmektedir. Thorndike’ nin 1920 yılında ele aldığı sosyal zekânın içerisinde sosyal yeterliğe yer verdiği ve kavramın birbirleri yerine kullanıldığı belirtilmiştir. Sosyal yeterlik kavramı Doll tarafından 1941 yılında tekrar ele alınarak; sosyal yeterliğin bireyin bağımsızlığının ve sosyal sorumluluklarının karşılanmasındaki etkinliğini gösteren önemli ölçütler arasında yer aldığını belirtmektedir (Akt. Çiftçi, 2001).

Sosyal yeterlik kavramının sosyal beceri kavramından ayırt edilmesinin güç olduğu belirtilmiştir. Zaman zaman kavramların birbiri yerine kullanıldığı da görülmektedir. Bireyin sosyal açıdan yeterliği beceri kavramının yerine kullanıldığı ve yeterli olunan yerde becerinin olduğu bu açıdan da sosyal becerinin olduğu yerde sosyal yeterliğe sahip olunduğu görüşüne varılmıştır. Sosyal yeterliğin bir yetenek sosyal becerinin ise bir davranış olduğu

benimsenmektedir. Argyle (1967) “sosyal yeterliği bir etki” olarak ele almaktadır. Tower (1982) ise “becerikli davranışı ortaya koyma yeteneğine sahip olma” olarak tanımlamaktadır (Bacanlı, 2014). McFall (1982) tarafından yeterlik, belirli bir görevde kişinin sergilediği performansa yönelik genel bir değerlendirme terimi olarak ifade edilmiştir. Sosyal beceriyi bir özellik, yeterliğe sahip bir faktör olarak ele almaktadır. McFall (1982) aynı zamanda sosyal yeterliğin özelliklerini şu şekilde incelemektedir:

- Sosyal yeterlik bireyin performansının değerlendirilmediir. Burada “iyi”, “uygun” gibi terimlerin kullanılması gerektiğine dikkat çekmektedir.
- Performans değerlendirme başka bireyler tarafından yapılacağı için önyargı ve hatalara açık olacaktır ve benzer ölçütlere başka bireyler başka değerlendirmelerde bulunabileceklerdir.
- Belirli bir ölçüt hususunda bir değerlendirme olacağından ölçüte daha öncesinden karar verilmelidir.
- Yeterlik durum ve ölçüt esas alınarak değerlendirilir. Dolayısıyla durum veya görevdeki çeşitlik bireyin performansının değerlendirilmesinde etkili olmaktadır.
- Değerlendirmeye alınan bireyin yaş, cinsiyet, deneyim gibi faktörlerinin değerlendirmeye etkisinin olacağı bilinmektedir.
- Değerlendirmeye alınan bireyin davranışlarında tutarlılık esas alınmalıdır. Yeterli görülen görev veya durum aynı koşullarda ve farklı zamanlar içerisinde yine yeterli olarak gerçekeştirilebilir.

Yapılan çalışmalarda Kerr ve Nelson (1989), bireydeki sosyal yeterliliğin, kazanılan sosyal becerilere doğru yer ve zamanda gösterebilmesi sonucunun çevresinden alınan olumlu geri dönütler ile geliştirilebileceğini savunmaktadırlar. Bir başka çalışmada Hops ve Finch (1985) sosyal yeterliğin sosyal ve sosyal olmayan becerileri iğerdiğini ve bu becerilerin bir arada, olumlu yönde bir gelişme göstermesinin bireyde sosyal yeterliği arttıracadıını belirtmişlerdir (Akt. Çiftçi ve Sucuoğlu, 2005).

Schneider (1993), sosyal yeterliği “davranışsal boyut” ve “akran kabulü” olarak ele almaktadır. Bireyin kişiler arası ilişkilerinde, kişilere zarar vermeden gerçekeştirilmesini ve gelişim yönünden uygun görülen sosyal davranışlar ortaya koyma yeteneği olarak görmektedir. Yeterlik davranışı gerçeek anlamda yapabilme eylemini gerektirir. Örnekle açıklamak gerekirse, bir çocuk nasıl arkadaşlık kurulacağına dair bilgiye sahip fakat bunu davranışla

sergileyemiyorsa bu çocuğun sosyal anlamda yeterli olarak görülemeyeceği belirtmektedir. Bununla birlikte sosyal yeterlik akran ya da birey için önemli görülen kişilerin kabulü açısından da biçimlenmektedir. Dolayısıyla bireyle yakın ilişkili olan veya sosyal desteği sağlayan kişi sosyal açıdan yeterlidir. Ayrıca ilişki kurma ve sürdürmede bireyin de yeterli olması gerekmektedir. Bu yeterliğin davranışlarda koordine edilerek “öz denetim” becerisinin sağlanmasına, davranışların ne zaman yapılacağına belirlenmesine, aralarından seçim yapılmasını sağlayacak olan “sosyo-algısal” ve “sosyo-bilişsel” becerilerin ve sosyal görev karşısında ne yapılabileceğinin bilgisi sosyal beceri olarak tanımlanmaktadır (Akt. Akfırat, 2006).

Sosyal yeterlik, bireyin çevresiyle ilişkilerine destek olan, gelişme sağlayan, kişileri etkilemeye olanak sağlayan bir terimdir. Sosyal yeterliği “sosyal yetenek” olarak tanımlayan Altınoğlu Dikmeer (1997), belli bir durumda bireyin performansını sosyal bir yargıya bağlayan bir terim olduğundan bahsetmektedir. Bunun sonucunda açığa çıkan davranışı ise sosyal beceri olarak tanımlamaktadır.

Sosyal yeterlik ve sosyal beceri kavramları arasındaki farklar açıklanmaya çalışılsa da iki kavramın birbiri arasındaki ayrımı zor olacaktır. Bacanlı (2014), sosyal becerinin değerlendirilmesi hususunda ortaya çıkacak olan sonucun; bireyin gelecek davranışları hakkında bilgi vermesi ve gerçekleştirilen davranışlarında tutarlılığı varsayması sosyal yeterlik kavramını açıklamada genel bir tanım olarak görmektedir. Sosyal yeterliğin belirtilmesi hususunda sosyal becerilerin belirlenmesine bağlı olması kavramın bu yönüyle de sosyal beceriden ayrımının zor olacağı kanısını barındırmaktadır.

2.5. Sosyal Beceri

Sosyal beceri kavramının tarihsel gelişimi incelendiğinde William James’ in “Psikolojinin Prensipleri” adlı kitabında değinilen “sosyal benlik” kavramından bu yana sosyal ilişkiyi temel alan bütün bölümlerde ele alınmıştır. James bu konuda bireylerin toplum yaşamında ilişki gerçekleştirdikleri kişiler kadar benliklerinin olduğunu savunmaktadır. Buradan hareketle James’ in sosyal beceriden ziyade benlik kavramının üzerinde incelemelerde bulunduğu görülmektedir. Daha sonraları Thorndike (1920)’ in çalışmalarında sosyal zekâ kavramına yer verildiği görülmektedir. Sosyal zekâ bireyler arası ilişkilerin etkili bir biçimde oluşturulması ile alakalı bir kavram olarak ele alınmıştır. Sosyal gelişim, sosyal yeterlik gibi kavramlarla birlikte ele alınan sosyal beceri yelpazesi giderek genişlemiştir. Sosyal beceri geniş anlamda sosyal bir davranış gerçekleştirme olarak ele alınmıştır (Akt. MEB, 2006).

Yapılan araştırmalar sonucunda sosyal becerinin birden fazla tanımının yapıldığı görülmüştür. Bunun nedenin ise birbirinden farklı kurumlar içerisinde farklı disiplinlerin, farklı bakış açıları doğrultusunda tanımları oluşturması olduğu düşünölmektedir.

Kelly (1982), sosyal beceriyi çevresinden olumlu pekiştirenler sağlama ya da devam ettirilen birey ilişkilerinde kullanılmış olan öğrenilmiş durumlar olarak belirtmektedir. Tanım, sosyal beceri davranışlarını olumlu pekiştirenler neden olarak göstermektedir. Bu yönüyle sosyal beceri olumlu pekiştirenler neden olurken aynı zamanda da bu durumu sürdüröbilmektedir. Davranış şekli olarak ifade edilen tanımlarda; Hops (1983), sosyal durumlarda gösterilen davranış şekli olarak, Dowrick (1986), belirli bir ortamda toplumsal olarak kabul gören, kişinin ve çevresindekilerin yararına davranış gösterebilme şekli, Eliot ve Gresham (1993) ise bireyin sosyal kabul görmeyen davranışlardan uzak durması ve diğerleri ile etkileşim içerisinde bulunan sosyal olarak öğrenilmiş kabul edilen davranışlar şeklinde yer almaktadır.

şahin 'e göre (1999) sosyal beceri diğer insanlarla olan ilişkilere olumlu etkiler vermeyi aynı zamanda da olumsuz etkileri önleyebilmeyi, başka bireylerle olan ilişkilere kabul gören davranışları sergileyebilmeyi belirtmektedir. Soriaş (1986) ise sosyal becerilerin; bireyin çevresindeki kişilerle uygun ilişkilere kurma, duygularını ifade edebilme, bireysel olarak haklarının savunucusu olabilen, kişilerden yardım isteyebilme ve kendi görüşlerine ters dūřecek talepleri geri çevirebilmesine kolaylık sağlayan, öğrenilmiş davranışlar bütünü olarak ifade etmektedir (Akt. Bedir, 2013).

Sosyal beceri; bireyin çevresindeki kişiler ile ilişkilerinde sosyal bilgiyi alabilme, çözümlenebilme, doğru tepkiler verebilme, hedeflere uygun, sosyal durumlara göre farklılaşabilen, gözlenen ve gözlenemeyen bilişsel ve duyuşsal unsurları kapsayan öğrenilmiş davranışlar bütünüdür (Yüksel, 2001). İnsan doğası gereği başka insanlarla iletişim sağlamayı ve sosyal açıdan kabul edilebilme, insanlar arası ilişkilerinde olumlu dönütler alabilme, istemektedir. Bu nedenle ki insan hayatı boyunca başarı sağlamayı, mutlu olmayı ve insanlar arası ilişkilerinde kolaylaştırıcı davranışları görmek ister. Genç (2005), bu davranışları sosyal beceri olarak belirtmektedir.

Bacanlı (2005), bireyin kişiler arası ilişkilerinde olumlu bir etkileşim sağlayabilme davranışlarını sosyal beceri olarak tanımlamaktadır. Stanley (2009), gözlenebilen ve gözlenemeyen sosyal beceri davranışlarından bahsetmektedir. Örneğin selamlaşma, yardım

alma, paylaşma gözlenebilir becerileri oluştururken; alınan tepkileri değerlendirebilme, geri bildirim sağlama gibi becerilerde gözlenemeyen sosyal beceri kapsamında yer almaktadır (Akt. Arslan, 2016).

Atay (2011) sosyal beceriyi, kişiler arası etkileşim sağlama, problem çözebilme, iletişim kurabilme ve sürdürme, karar verebilme ve uygulayabilme, kendini yönetebilme, çatışma çözebilme, zorluklar ile baş edebilme, atılganlık, paylaşımında bulunabilme, iş birliği içerisinde olabilme durumu olarak tanımlamaktadır.

Sosyal beceri tanımlarına bakıldığında, her bir tanımın sosyal becerilerin belirli yönüne değinildiği görülmektedir. Tanımların birbirini tamamladığı ve bu durum neticesinde de sosyal beceri kavramının tek bir tanımının olmadığı düşüncesine varılmaktadır. İlgili tanımların incelenmesi sonucunda tanımların yedi ortak noktasının olduğu görüşüne varılmıştır. Bu noktada sosyal beceriler:

1. Öğrenme yolu ile edinilir,
2. Sözlü ve model davranışları içerir,
3. Etkili ve olumlu etkileşimi başlatma ve tepkide bulunur,
4. Sosyal ödüller sonucu etkileri artar,
5. Çevre ile birey etkileşimiyle oluşur,
6. Bireyin yaşı, cinsiyeti, bulunduğu konum, çevrenin özelliği etkisinde gerçekleşir,
7. Değerlendirmeler sonucu görülen eksikliklerin ortaya çıkarılarak eğitim ile gelişme sağlar (Michelson vd. 1993; Akt. Arslan, 2016).

Sosyal bir varlık olan birey, yaşamı boyunca sosyal ilişkileri önemli görmektedir. Bireyin gelişim ve değişim süreçlerine katkı sağladığı bilinmektedir. Bireye yenilikler kazandırarak, olumlu bir ilerleme sağlamaktadır. Sosyal yaşamdaki başarılar ve yeterlikler bireyin genel yaşamında kendini mutlu bir birey olarak göstermektedir. Birey ve toplum olarak kabulü artırmada kişiler arası ilişkilerde olumlu bir ilişki kurmayı gerçekleştiren becerilere sosyal beceriler denilmektedir. Birey sosyal çevresi ile ilişkilerinde olumlu pekiştirici alması sonucunda davranışlarına devam ederek sosyal ilişkilerini olumlu yönde ilerletir. Bu nedenle de sosyal beceriler birey için her zaman bir ihtiyaç olarak düşünülebilir (Bülbül, 2008).

Ceylan (2009), sosyal becerileri etkileyen faktörleri; “kalıtım”, “çevre”, “kültür”, “anne-baba tutumu ve davranışları”, “kardeş-akran ilişkileri”, “öğretmen davranışları ve

eğitim programları” olarak belirtmektedir. Gözlem yoluyla davranışların model alınıp, taklit edilmesiyle kazanılan; çevreden alınan tepkiler sonucunda kalıcı olan öğrenilmiş davranışlar, birey için önemli sonuçlar barındırmaktadır (ifti ve Sucuoğlu, 2005).

Gelişmiş sosyal becerilere sahip bireyler kişiler arası ilişkilerinde sağlıklı ve sorun yaratmadan ilişkiler kurarlar. İletişim de sorun oluşsa bile kabul görülen yollarla çözüme ulaşmaktadırlar. Bireyin sosyal statüsüne katkı sağlayarak, bulunduğu toplumlarda liderlik yapmasına olanak sağlar. Okul ortamında çocukların disiplin sorunlarının başlıca nedenleri arasında sosyal uyumsuzluklar görülür. Beceriksizlik ortaya çıktığında sosyal beceri kolayca anlaşılabilir. Bu sonuç, sosyal beceri çalışmalarını “sosyal beceriksizlik” kavramına taşımıştır (Bacanlı, 2014).

Bireyin olumlu sosyal ilişkilerinin gelişmesinde belirli yaşlar kritiklik göstermektedir. Çocuğun ilk sosyal çevresini oluşturan ortamlardan olan okul, bu dönemde çocukların sosyal ilişkilerini ve bu doğrultuda sosyal becerilerini kazandırmaya olanak sağlamaktadır. Çocuklarda bu dönemde kazanması öngörülen sosyal becerilerin öğrenilememesi halinde ileriki yaşlarda becerilerin kazanılmasında sorunlar oluşturabilmektedir. Bu durumda sosyal çevreyi ve sosyal evre ile olan ilişkilerde problem doğurabilmektedir. Sosyal ilişkiler kurmada zorlanan, kurduğu ilişkiyi sürdürmemeye gibi problemler ile baş başa kalan bireyler kendini yalnız hissederek sosyal uyumsuzluklar içerisine girmektedirler. Bu durum sonucunda bireylerin sosyal becerilerde eksiklikler yaşamasına sebep olmaktadır.

2.5.1. Sosyal Beceri Yetersizliği

Sosyal becerilerin öğrenilme veya uygulanma aşamasında meydana gelen sorunlar bütününe sosyal beceri yetersizliği denilmektedir. Sosyal gelişimlerinde çocukların eksiklikler ile karşılaşmaları, sosyal olaylar karşısında olumlu sosyal davranışı bilmemeleri ve olumlu davranış sergileyebilmeleri için yeterli deneyimlerinin oluşmaması sosyal yetersizliğe neden olmaktadır (Webster- Stratton, 1999).

Bireyin sosyal davranışlarında eksikliklerinin ya da öğrenilmeyen davranışların bulunduğunu belirten yetersizlik, bireyin gerçekleştirilmesi gereken sosyal beceri davranışlarının bilinmediğini de ortaya çıkarmaktadır. Bir başka durumda sosyal beceri yetersizliği bireyin sosyal beceri davranışını, ortaya koyma performansında bulunduğu fakat uygulama sıklığı ile bazı durumlarda doğru sosyal beceriyi ortaya çıkaramama durumu olarak ta nitelendirilebilir (King, 2000). Buradan hareketle sosyal beceri yetersizlikleri iki şekilde

kendini göstermektedir. Birincisi, sosyal beceri davranışlarının öğrenememesi ikicisi ise mevcut olan becerileri uygun yer ve durumlarda kullanılamamasıdır.

Gresham (1988), sosyal beceri yetersizliklerini dört başlık altında ele almıştır. Bunlar; bireyin sosyal beceriyi kullanmaması sonucundaki becerilerin kazanılmadığını ifade eden “beceri yetersizliği”, bireyin öğrenmiş olduğu becerileri yeterli sıklık ve uygun ortamda kullanamamasını belirten “performans yetersizliği”, bireyin duygusal tepkilerindeki artış nedeniyle sosyal becerilerin öğrenilememesini belirten “kendini kontrol yetersizliği” ve duygusal tepkilerde meydana gelen artış sebebiyle öğrenilmiş olan sosyal becerileri uygulamada güçlük çekilmesi olarak ifade edilen “beceri ortaya koyma yetersizliği” olarak belirtilmektedir (Akt. Çiftçi ve Sucuoğlu, 2005).

Elliott ve Gresham (1993), sosyal beceri yetersizliğinin nedenlerine ilişkin durumları; yeterli sosyal becerilere sahip olamama, uygulamadaki ve dönütlerdeki yetersizlik, gösterilmesi gereken sosyal davranışların öğrenme ve uygulanmasındaki imkânsızlık, doğru uygulanan sosyal davranışlara uygun ödüllerin sağlanamaması, kişilerin sahip oldukları davranış problemleri şeklinde ifade etmektedir.

Elksnin ve Elksnin (1998), bireyin sosyal beceri kazanamaması ve buna bağlı olarak sosyal yetersizliğinin oluşumunun nedenleri arasında “gösterilemeyen davranış, uygulama yetersizliği, gerekli dönütün oluşmaması, yakın çevre modellerinin gerçekleşmemesi, ilgili desteğin alınamaması” şeklinde yer aldığından bahsetmektedir. Çocuğun davranışı sergilemede korkması, endişe duyarak yapamaması ve sosyal beceriyi öğrenmek için yeterli fırsata sahip olamaması becerileri öğrenme konusunda engel yaratmaktadır.

Okul ortamlarında öğretmenlerin çocukların bir bütün içerisinde çalışmasına imkân sağlaması ve kazanılması öngörülen becerilerin denenmesine ve öğrenilmesine ortam oluşturulması gerekmektedir. Öğretmenlerin öğrencilere fırsatlar sunarak, sosyal becerileri geliştirme ve kazanılma yolunu kolaylaştırması beklenmektedir. Çocukların bu becerileri öğrenip geliştirmesi için öğretmenlerin çocukları bilgilendirmesi ve becerilerin uygulanıp geliştirme sağlayacağı ortamların yaratılması önemli görülmektedir (Akkök, 1996).

Sosyal becerilerde yetersizliği olan çocuklarda “dışa yönelik” (zorbalık, karşı çıkma vb.) ve “içe yönelik” (yalnızlık, içe kapanıklık vb.) davranış problemleri yer almaktadır. Bu davranışların gelişim gösterme riski oldukça fazla olup, çocuğun ileri ki yaşamını da olumsuz etkilediği bilinmektedir. Sosyal yetersizliğin sonucu olarak yapılan çalışmalarda, düşük ya da

yetersiz sosyal becerilere sahip çocukların yaşadığı zorlukların çocukluk çağından başlayarak ileriki dönemlerine kadar uyumsuzluk yaratacağı belirtilmiştir (Çetin vd., 2002).

2.5.2. Sosyal Becerilerin Sınıflandırılması

Sosyal becerilerin aynı olması ile birlikte sınıflandırma konusunda oldukça çeşitlilik görülmektedir. Ortak olarak sınıflandırmada ilgili becerilerin bireysel ve toplumsal yönleri ele alınmıştır. Bireysel olarak, kişisel saygı, öz denetim ve duygusal uyumu önemli görülmekte olup, toplumsal olarak ta başka insanlar ile etkileşim içerisine girdiği zamandan beri tüm etkileşim süreçlerini içerisine alan sınıflandırmayı kapsamaktadır. Bireyin sosyal gelişiminin yanında bilişsel ve duygusal gelişiminin de sınıflandırma dahilinde bulunması sosyal becerilerle ilişkili olduğunu göstermektedir (Gülay ve Akman, 2009). Bu sınıflandırmalara aşağıda verilmiştir:

Gresham ve Elliot (1990) “*Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeğine*” göre geliştirilen sosyal becerileri beş grupta sınıflandırmışlardır. Bunlar:

1. “İş Birliği”: Yardım etme, paylaşmada bulunma kurallara uygun davranma.
2. “Atılganlık”: Soru sorma, kendini tanıtmaya, gelen davranışlara uygun cevap verme.
3. “Sorumluluk”: Yerine getirilmesi gereken davranışları gösterebilme.
4. “Empati”: Kendinden başkalarının da duygularını anlama.
5. “Öz-kontrol”: Kaygı ve alay ile başa çıkabilme.

Sargent (1983, 1991), çalışmalarında bireyin içerisinde bulunduğu ortamın temel etmen olarak ele alınmasını ve bu noktada sosyal becerilerin gruplanması gerektiğini belirtmektedir. Söz konusu gruplama; okul ortamıyla, sınıf ortamıyla, toplumsal konularla, iş ve akran etkileşimleriyle alakalı beceriler olarak ele alınmaktadır (Akt. Çiftçi ve Sucuoğlu, 2005).

Çocuk ve ergen sosyal becerileri üzerine çalışmalar gerçekleştiren Calderalla ve Merrell (1997), bu konudaki çalışmaları meta analizi ile değerlendirerek sosyal becerileri beş grupta belirtmiştir. Bu gruplama ve kapsamı şu şekildedir:

1. Akranlara ilişkin beceriler boyutu; akranlarını takdir edebilen, ihtiyaç halinde yardımda bulunabilme ve yardım isteyebilme, arkadaşlarını oyun oynamaya davet edebilme, arkadaşlık kurmada zorlanmayan, arkadaşları ile konuşabilen ve

- tartışmalarda bulunabilen, arkadaşlarının duygularının farkında olabilen, arkadaşları ile şakalaşabilen, arkadaşları ile birlikte buldukları çalışmalarda lider olabilen.
2. Öz kontrol becerileri boyutu; kızgınlığını kontrol edebilen, diğerleriyle uzlaşma ve eleştirileri uygun karşılayabilen, kurallara uygun davranabilen, sınırları kabul edebilen.
 3. Akademik beceriler boyutu; bağımsız olarak çalışma sağlayabilen ve verilen göreve ait sorumlulukları gerçekleştirebilen, yönergelere uygun davranabilen, boş zamanlarını etkili geçirebilen, ihtiyacı doğrultusunda başkalarından yardım isteyebilen.
 4. Uyum becerileri boyutu; kendisine verilen talimatlara uyabilen, kurallara uygun davranabilen, başkaları ile paylaşım içerisinde olabilen, görev ve sorumlulukları gerçekleştirebilen, eleştirilere saygı gösterebilen.
 5. Atılganlık becerileri boyutu; konuşmayı başlatabilen, oyuna arkadaşlarını davet edebilen, toplumda kendini tanıtabilen, hissettiği duyguları gösterebilen, kişiler arası etkileşimlerde rahat olabilen, bilmediklerini sorabilen, kendisine iyi davranabilen, grup içerisinde ve çalışmalarda uygun olarak katılabilen (Akt. Gülay ve Akman, 2009).

Akkök (1996) tarafından yapılan sınıflandırmada yer alan birinci beceriler iletişimin temelini oluşturan ilk etkileşimlerde bulunulduğunda gerekli becerileri, ikinci beceriler işbirliğine dayalı grup çalışmalarını, üçüncü beceriler kişinin kendisinin ve başkalarının duygularına yönelik becerileri, dördüncü beceriler saldırgan davranışlar ile karşılaşınca gerçekleştirilecek becerileri, beşinci beceri olan olumsuz durumlarda başa çıkmaya yönelik beceriler ve son olan altıncı becerilerin ise bireyin sorunlar ile baş başa kaldığında çözümler üretebilmesine yönelik beceriler olarak belirtilmiştir. İlgili beceriler ve alt boyutları şu şekilde yer almaktadır:

1. İlk kazandırılacak beceriler: Dinleme, konuşmayı başlatma ve sürdürme, soru sorma, teşekkür etme, kendini ve başkalarını tanıtmaya, iltifatta bulunma, yardım isteme, bir gruba katılma, yönerge verme ve yönergelere uyma, özür dileme ve ikna etme becerileri olarak yer almaktadır.
2. Grupla bir işi yürütmeye yönelik beceriler: Grupta iş bölümüne uyma, grupta sorumluluğunu yerine getirme, başkalarının görüşlerini anlamaya çalışma becerilerinden oluşmaktadır.

3. Duygulara yönelik beceriler: Kendi duygularını anlama ve duyguları ifade etme, başkalarının duygularını anlama, kızgınlık ile başa çıkma, sevgiyi ve iyi duyguları ifade etme, korku ile başa çıkma, kendini ödüllendirme becerilerini içermektedir.
4. Saldırgan davranışlar ile başa çıkmaya yönelik beceriler: İzin isteme, paylaşımda bulunma, başkalarına yardım etme, uzlaşma, kızgınlığı kontrol etme, hakkını koruma ve savunma, alay etmeyle başa çıkma, kavgadan uzak durma boyutları olarak yer almaktadır.
5. Stres durumları ile başa çıkma becerileri: Başarısız olunan bir durum ile başa çıkma, grup baskısıyla başa çıkma, utanılan bir durumla başa çıkma, yalnız bırakılma ile başa çıkma becerilerini oluşturmaktadır.
6. Plan yapma ve problem çözme becerileri: Ne yapacağını kararını verme, problemin nedenlerini araştırma, amaç oluşturma, bilgi toplama, karar verme ve bir işe yoğunlaşma becerilerini içermektedir.

Akçamete ve Avcıoğlu (2005), yaptıkları çalışmada sosyal becerileri 12 grupta sınıflandırmışlardır. Bu sınıflandırma şu şekilde yer almaktadır:

1. **Temel sosyal beceriler:** Bu beceriler 13 alt beceriyi kapsamaktadır. Buradaki beceriler asıl beceri olarak tanımlanmaktadır. Bu becerilerin ileri düzeyde gelişiminin tamamlanması, ileriki karmaşık becerilerin daha iyi öğrenilmesine zemin hazırlamaktadır. Bu grupta;

Gözlemede bulunma,
Göz teması kuran,
Beden duruşu ve uygun mesafe gerçekleşen,
Beden dilini kullanma,
Uygun vücut temasında bulunma,
Konuşmaları unutmama,
Temiz kıyafetler giyme,
Paylaşımda bulunma.

2. **Temel konuşma becerileri:** Bu beceriler 4 alt beceriyi kapsamaktadır. Burada yer alan becerilerin bireylerin başkaları ile kurdukları etkileşimlere yönelik iletişimin başlaması ve devam ettirilmesi açısından ilk oluşturulacak becerileri kapsamaktadır. Bu grupta;

Konuşmanın başlatılması,

*Gerçekleştirilen konuşmanın sürdürülmesi,
Konuşmanın sonlandırılması,
Sonlandırılan konuşmanın yeniden başlatılması.*

- 3. İleri konuşma becerileri:** Bu beceriler 5 alt beceriyi kapsamaktadır. Kişiler arası başlatılan etkileşimlerin sürdürülmesine yönelik becerilerinden oluşmaktadır. Bu grupta;

*Kişiler arası etkileşimlerde konuşmacının sözlerini bitirmesine zaman verme,
Konuşmaya uygun olarak sözlerin sürdürmesi,
Uygun ses yüksekliği,
Uygun ses tonu,
Uygun ses akıcılığı.*

- 4. İlişkiyi başlatma becerileri:** Bu beceriler 5 alt beceriyi kapsamaktadır. Buradaki beceriler, bireyler arası karşılıklı etkileşimin başlamasının önemli basamağı niteliğindedir. Bu grupta;

*Yeni tanışmalarda bireyin kendini tanıtmaması,
Başka kişileri yeni tanıştıkları kişilere tanıstırması,
Tanıştıkları kişiler ile karşılaştıklarında tebessüm etmesi,
Tanıştıkları kişiler ile karşılaştıklarında selam vermesi,
Başkalarıyla birlikte bulunması.*

- 5. İlişkiyi sürdürme becerileri:** Bu beceriler 6 alt beceriyi kapsamaktadır. Burada yer alan becerilerin, kişiler arası karşılıklı etkileşimlerin sürdürülmesinde önemli basamak niteliğindedir. Bu grupta;

*İhtiyaç durumunda başka kişilerden yardım isteyebilme,
İhtiyacı bulunan kişilere kendiliğinden yardımda bulunulması,
İhtiyaç halinde izin isteyebilme,
Başkalarından yardım aldığıında teşekkür edebilme,
Başkalarına verdiği zarar karşısında özür dileyebilme,
Başkalarından istekte bulunduğunda lütfen kelimesini kullanabilme,*

- 6. Grupla iş yapma becerileri:** Bu beceriler 7 alt beceriyi kapsamaktadır. Buradaki beceriler, bireyin grup içerisinde bulunarak iş bölümüne ve sorumluluklarını yerine getirmeye yardımcı olan becerilerdir. Bu grupta;

*İzin alarak gruba katılma,
Grup içerisindeki faaliyetlerde bulunma,
Grup içi verilen sorumlulukları gerçekleştirme,*

*Akranlarını oyun oynamaya davet etme,
Oynanan oyunlara katılmada isteğini bildirme,
Yeni ve başka oyunlar oynamayı teklif etme.*

- 7. Duygusal beceriler:** Bu beceriler 6 alt beceriyi kapsamaktadır. Buradaki beceriler, bireyin sosyal davranışlarını temel alan duygu ve düşüncelerini ifade eden becerilerdir. Bu grupta;

*Başkalarına karşı negatif duyguların ifade edilmesi,
Başkalarına karşı pozitif duyguların ifade edilmesi,
Bireyin kendisine ait hissedilen duyguların ifade edilmesi,
Bireyin kendisiyle ilgili olumlu duyguları ifade etmesi,
Başarıda bulunanları takdir etmesi,
Sahip olduğu farklı düşünceleri ifade etmesi.*

- 8. Kendini kontrol etme becerileri:** Bu beceriler 6 alt beceriyi kapsamaktadır. Buradaki beceriler, bireyin sosyal davranışlarını kontrol edebilme becerileridir. Bu grupta;

*Etkileşimde bulunduğu bireyin duygularına uygun tepkiler göstermesi,
İçinde bulunduğu duyguları uygun olarak belirtmesi,
Kızgınlığını kontrol altında tutabilmesi,
Başkalarını rahatsız etmemesi,
Oluşan farklılıklara saygı göstererek konuşma ile çözüm üretmesi,
Kavgalardan kaçınma.*

- 9. Saldırgan davranışlarla başa çıkma:** Bu beceriler 4 alt beceriyi kapsamaktadır. Buradaki beceriler, bireyin hem kendisinin gerçekleştirdiği hem de karşıdan maruz kaldığı saldırgan davranışlara karşı başa çıkma becerilerini ifade etmektedir. Bu grupta;

*Hayır diyebilme,
Yapılmasını istemediği durumların söylenmesi,
Kendisine yapılan suçlamalarda savunma yapabilmesi,
Kendisiyle dalga geçilmesiyle başa çıkabilmesi.*

- 10. Sonuçları kabul etme becerileri:** Bu beceriler 3 alt beceriyi kapsamaktadır. Buradaki beceriler, bireyin sosyal etkileşimi sonucu baş başa kaldığı sonuçları kabul etme becerisidir. Bu grupta;

*Kurallar uygulanmadığında oluşan sonuçlara katlanma,
Gerçekleşen başarısızlığı kabullenme,*

Yanlış davranışların gerçekleşmesine bağlı oluşan sonuçları kabul etme.

11. Yönerge verme becerileri: Bu beceriler 4 alt beceriyi kapsamaktadır. Buradaki beceriler, bireyin sosyal etkileşimleri içerisindeki yönergeler uyma ve yönerge verme konusundaki becerilerdir. Bu grupta;

*Gerektiğinde soru sorabilmesi,
Başkalarından gelen sorulara uygun cevap verebilmesi,
Karşısındaki kişilere sözlü yönergelerde bulunabilmesi,
Başkalarından gelen sözlü yönergelere uyabilmesi.*

12. Bilişsel beceriler: Bu beceriler 6 alt beceriyi kapsamaktadır. Buradaki beceriler, bireyin sosyal etkileşimlerinde daha üretken olmasına yardımcı olacak becerilerdir. Bu grupta;

*Girdiği sosyal ortamlarda uygun davranışlar göstermesi,
Yaptıklarını objektif biçimde inceleyebilmesi,
Araştırma süreci içerisine girebilmesi,
Başkalarını haklı olduğu konularda ikna edebilmesi,
Karşılaştığı sorunlara çözüm üretebilmesi,
Problemi çözebilmesi.*

İncelenen farklı yaklaşımlar sonucu ortaya koyulan sosyal beceri sınıflarının ortak noktalarında kişilerin bireysel ve sosyal yönleri ele alınmıştır. Kişinin; kendine yetebilme, benliğini tamamlayabilme, özsaygısının oluşması gibi bireysel yönlerinin, kişiler arası iletişim sağlama, iş birliği, grupta var olma, sorunlarla başa çıkma gibi de sosyal yönlerinin gelişiminin temel etken kabul edilmesi ortak noktalar arasında yer almaktadır.

2.5.3. Sosyal Beceri Modelleri

Sosyal beceri üzerine yapılan tüm çalışmalar sosyal becerilerin nasıl açıklanacağını, kapsamına neleri alabileceğini, ilgili özellik ve şartlarının nelerden oluştuğunun tam anlamda bir açıklamasının olamadığını göstermektedir. Bu açıdan Bacanlı 2014, çalışmalarında sosyal beceri modelleri üzerinde durmayı gerekli görmüştür. Çalışmaları sonucu bazı modellerin sadece içerikle ilgili kaldığının ya da kapsamında sınırlı olduğunu belirtmektedir.

Motor Sosyal Beceri Modeli

Çalışmalarında sosyal beceriler ve motor becerilerin benzer yönlerine dikkat çeken Argyle (1927), bu iddiasını sosyal beceriler ve motor beceriler arasındaki benzerlikler ile ifade etmektedir. Bu benzerlikler şöyle ifade edilmiştir:

1. Yetenekli performans amaçları doğrultusunda sosyal ve motor becerilerin belirli amaç ve alt amaçları bulunmaktadır.
2. İki becerinin de ipuçları sayesinde algılanan görme, işitme, kinestezi (eklemsel), dokunma gibi algıları mevcuttur ve amaca uygun değerlendirilmesi gerçekleştirilir.
3. Alıcı sistemler tarafından toplanan bilgiler, beyindeki merkez bölümlere aktarılır ve burada da uygun eylem planına dönüştürülür.
4. Beyin merkez bölümünde geliştirilen eylem planının davranışlara dönüştürülmesi için kaslara belirli uyarılar gönderilir. Amaçların ve alt amaçların düzeni burada geçmektedir. Merkezi süreçler planlamayı tepki süreçleri ise başlatmayı ve kontrolü etmeyi esas almaktadır.
5. Davranışların pekiştirilmesi uygun dönüt ve onaylama ile gerçekleştirilir.
6. Uygun ve uygun olmayan tepkiler belirli zamanlarda kendini göstermektedir (Akt. Bacanlı, 2014).

Arglye (1967), çalışmalarında kuramın analizlerini gerçekleştirirken sosyal davranıcı olarak nitelendirdiği yani sosyal beceriler gerektiren; analiz ve değerlendirme görüşmesi, pazarlama, konuşmacı, denetim uzmanı, eleman görüşmesi, öğretim, rehberlik ve psikoterapi, bakıcı gibi meslek grupları ile çalışmış ve yukarıda belirtilen özelliklerin bu meslek gruplarında çalışan bireylerin özellikleri olarak görmüştür (Akt. Bacanlı, 2014).

Üretici Sosyal Beceri Modeli

Tower (1982), Harre ve Secord' un insan davranışı modeline, Mischell' in ise sosyal öğrenme modeline dayandırarak oluşturduğu sosyal becerilerin üretici modeli olarak belirtilmektedir (Akt. Gülaçtı, 2009).

İnsan Davranışı Modeli

Bu model, insan davranışlarındaki düzenliliği iki anlayışa dayandırmaktadır. Birincisi, güçlerin itme ve çekmelerine cevap veren bir nesne olan insan, ikincisi ise kendi davranışlarını yönlendiren bir “agent (araç, ajan, vasıta)” olan insan. İnsan davranışlarına amaç ve hedef getiren bu anlayışlar; kişinin yalnızca davranışının gözlenmesini değil de davranış gözlemlenmesini de gözleyerek kişinin davranışlarını yönlendirir. Bu durum bilinçli farkındalık kavramını oluşturur. Bu kavram, planların maksatlı yapılmasını ve bilinçli kurallara sahip olduğunun göstergesidir. Başka bir deyişle, Harre ve Second' un modeli bilişsel süreçlere ağırlık veren bilişsel bir modeldir (Akt. Bedir, 2013).

Sosyal Öğrenme Modeli

Trower 'in (1982) Mischel' in sosyal öğrenme kuramını temel alarak oluşturduğu kuramdır. Kişinin sahip olduğu genel özelliklerine bakılmaksızın belirli durumlarda sergilediği davranışları daha önemli gören öğrenme modeli şu 5 öneriyi sıralamıştır:

1. Kişinin yaşamı boyunca doğrudan ya da dolaylı olarak öğrendiği davranışlar sonucunda kişide bilişsel ve davranışsal becerilerin gelişimi sağlanır.
2. Kişiler aynı olaylara farklı algılayabilir ve bireysel olarak kendi süzgeçlerinden geçirirler.
3. Bireylerin beklentilerinin önemine vurgu yapan öneri iki tür beklentiyi açıklamaktadır. Bunlar; davranış-sonuç ilişkisiyle oluşan beklentiler ve uyarıcı-sonuç ilişkisiyle gerçekleşen beklentiler olarak belirtilmiştir.
4. Bireyin, uyarıcı tercihler ve aykırılıklarına dikkat etmesi gerekmektedir.
5. Kişinin kendi için oluşturduğu performans amaçları vardır. Kişi bu amaçlara ne kadar yaklaştığına yönelik öz eleştirilerde bulunur. Bu durum kişinin kendini düzenleme ve planlama değişkeni olarak yer almaktadır (Akt. Bacanlı, 2014).

Üç Sistem Yaklaşımı

1982 yılında McFall tarafından oluşturulan sosyal beceri modelidir. McFall sosyal beceri modellerini iki temel grupta ele almıştır. Bunlar; trait (özellik, karakter) modelleri ve yalnızca belli sosyal davranışları kapsayan moleküler modellerdir. Özellik modeli, derecelendirme yollarını; rol oynama testi, kâğıt-kalem testi, yarı-doğal performansın gözlemlenmesi ve kişinin yakın çevresi tarafından yapılanları belirlemektedir.

McFall (1982) modelinde adını da verdiği üç sistem modelinin öğeleri arasında; “fizyolojik”, “bilişsel” ve “açık motor davranış” sistemlerinin varlığından bahsetmektedir. Bu sistemlerin ölçülebilirlik ve analiz edilebilirlik ölçütleri dikkate alınmıştır. Bu sistemlerde belirtilen fizyolojik beceriler; algısal ve kontrol süreçlerini ve otonom düzenlemeleri içermektedir. Bu sonuç, olumlu beceri düzeyliğini belirtmektedir.

Bilişsel beceriler, bilgiyi işleme açısından ele alınarak, gelen uyarıcı bilgilerin davranış düzeneklerine dönüştürülmesidir. Motor beceriler ise sözel ve sözel olmayan davranışları ifade etmekle birlikte eksikliğinde bu sistemin önemini ortaya çıkarmaktadır (Gülaçtı, 2009).

Moleküler modeller özel modellerden farklı olarak sosyal becerilerin genelleme yapılamayan ölçümler doğrultusunda özel durum ve becerilerinin olduğu üzerinde durmaktadır.

Üstelik bu modelde “davranış birimi”, “durum şartları”, “davranış amaçları”, “davranış sonucu” ve “davranışı sergileyen kişi unsurları” önemszenmelidir (Bedir, 2013).

Kendini Ortaya Koyma Yaklaşımı

1982 yılında Leary ve arkadaşları tarafından geliştirilen yaklaşım, ilk olarak sosyal anksiyete kavramı için oluşturulmuş fakat daha çok sosyal beceri kavramı içinde kullanışlı olduğu belirtilmiştir. En geniş kapsam ve en tutarlı içeriğe sahip olan yaklaşım, üstünlüklerini şöyle açıklamaktadır:

1. İçeriğinde başka yaklaşımları da barındırmaktadır,
2. Durumsal ve eğitimsel değişkenleri tanımlayabilmektedir,
3. Gerçekleşen sosyal fobilerde (kaygı) gereken şartları ve yeterli koşulları sağlayabilmektedir (Leary ve Atherton. 1986; akt: Bacanlı, 2014).

2.6. Sosyal Becerinin Önemi

Bireyin bulunduğu ortama uyum sağlama becerisi olarak tanımlanan sosyal beceri, erken çocukluk döneminden bu yana kazanılmaya ve geliştirilmeye çalışılmaktadır. Sosyal becerileri kazanan ve yaşamı boyunca bu becerileri uygun olarak kullanan bireyler sosyal becerilerin yanında bilişsel ve duygusal becerilerde de başarı sağladığı görülmektedir. Erken çocukluk döneminden bu yana iyi sosyal ilişkiler gerçekleştiren bireyler ileri ki dönemlerinde de bu becerileri sürdürebilecekleri belirtilmektedir. Dolayısıyla da bireyin toplum hayatı içerisinde kuralları benimseyen, kişiler arası sağlıklı ilişkiler kurabilen, kendini ifade etme konusunda rahatlık gösteren bireyler olacağı bilinmektedir (Gülay ve Akman, 2009).

Bireyin kendisini doğru ifade etmesi, etkili ve doğru kararlar alması, sorunlarla başa çıkması ve sorunları çözebilmesi gibi sosyal davranışlara ihtiyaç duyulduğu gibi insanlar arası kabul görme ve benimsenmeye de ihtiyaç duymaktadır. Toplumsal olarak uygun görülen sosyal davranışlar yani sosyal beceriler kişilerde; kendini kabul etme, iletişim sağlama, başkaları tarafından olumlu dönütler alma, sorunlarla başa çıkma ve sorunları çözmeye becerilerine gereksinim duyulmaktadır (Canbay, 2010; akt: Yurttutan, 2019).

Sosyal becerilerin kazanılması ve doğru olarak kullanımı bireyin akademik becerilerini ve duygusal davranışlarını da etkilemektedir. Toplum içerisinde yaşamını sürdüren insan, toplumdaki bağımsız olarak düşünülemez ve insanın içinde yaşadığı toplumda yerine getirilmesi gereken bir takım sosyal beceriler yer almaktadır. Sosyal çevre tarafından kabul görmeyen birey kendini yalnız hissetmekte ve ileri ki yaşlarında da bu durumu sürdüreceği ön görülmektedir.

Bu durum aynı zamanda erken yaşlarda da yaşanıldığında çocuğun, ilk çevrelerinden olan okul ortamında sorunlar oluşturacağı ve bunun sonucunda çocuğun okuldan uzaklaşma eğilimde olabileceği belirtilmiştir (Çetin, 2003).

Sosyal beceri bireyin toplum içerisinde gerekli görülen görevlerin yerine getirilmesinde gösterilen beceriler bütünüdür. Dolayısıyla sosyal beceri kavramının doğru anlaşılması sosyal becerisizlik kavramını ortaya çıkarmaktadır. Bu kavramın ortadan kaldırılması sosyal beceri eğitiminin hedefleri arasında yer almaktadır. Sosyal beceri eğitimi becerisiz davranışlar sergileyen çocukları sosyal çevresinde kabul görerek sağlıklı iletişim göstermesini sağlamaktadır. Güçlü (1998) sosyal becerinin önemini ifade ederken; iletişim ve etkiyi kazandırır, istenilmeyen davranışları ortamdaki uzaklaştırır ayrıca becerilerden bazıları sorunları çözmede ve uzlaşmada etkilidir şeklinde belirtmiştir (Akt. Erdem, 2018).

2.6.1. Sosyal Becerinin Ailedeki Rolü

Çocukların sosyalleşmesi üzerinde önemli etkisinin görüldüğü ailenin, çocuğun çevreye uyum sağlayabilmesi ve istenilen sosyal davranışları kazanmasında ilk olarak aile içi sağlıklı iletişim kurmaları gerekmektedir. Aile çocuğunun ilk sosyal deneyimlerini gerçekleştirdiği yer olarak görülmektedir (Yavuzer, 2001).

Çocukların sosyal deneyimlerinin edinildiği ilk yer olan ailenin, aile içi etkileşimleri çocuğun sosyal davranışlarının oluşmasında bir etken olarak görülür. Çocuk-aile ilişkilerinin sağlıklı olması çocuğun sosyal davranışlarını olumlu yönde etkilemektedir. Sağlıklı iletişim kurulmayan ailelerde, çocuğun sosyal davranışlarında problemlerinin oluşacağını ve çocuğun çevresinde etkili iletişim sağlayamayacağı görülecektir. Bu sonuç, sosyal becerilerin gelişiminde ailenin önemini göstermektedir. Chang (2013) çalışmasında ailelerin olumlu duygular içerisinde olması ve uygun sosyal davranışlar sergilemesinin çocukların sosyal ve duygusal yönlerinde başarılı şekilde ilerleme göstereceğini belirtmektedir (Akt: Arslan, 2016).

2.6.2. Sosyal Becerinin Öğretmendeki Rolü

Çocuğun sosyal çevresinin oluştuğu ortamlardan bir diğeri de okul ortamıdır. Çocuk erken çocukluk dönemi ile birlikte okul ortamı içerisinde yer almaya başlar ve bulunduğu bu ortamda arkadaşları ve öğretmeni ile iletişim içerisine girmektedir. Öğretmenlerin görevleri arasında çocuklara yeni bilgi, beceri ve davranış kazandırması beklenmektedir. Bu konuda öğretmenlerin çocuklar için bir model olması ve çocuklar ile uygun iletişimlerde bulunması çocukların sosyal gelişimlerine katkı sağlayacaktır.

Sürekli bir gelişim ve değişim süreçleri içerisinde bulunan çocukların çeşitli alanlarda (kişisel, sosyal, duygusal ve akademik) gelişiminin desteklenmesi için öğretmenler büyük bir role sahiptir. Çocuklarda akademik becerilerin kazandırılması yanında sosyal ve kişisel davranışlarının da kazandırılması temel amaçlar içerisinde yer almalıdır. Bu becerilerin kazandırılmasında temel olarak görülen sosyal davranışların gelişimini sağlayacak olan sosyal beceri öğretiminin önemi görülmektedir (Akkök, 1996).

2.6.3. Sosyal Becerin Ders Kitaplarındaki Rolü

Karapınar (2006) ders kitaplarını, öğretim programlarındaki soyut amaçların somutlaştırılması olarak tanımlamaktadır. Ders kitapları öğrencilerde bilgi ve beceri alt yapısını oluşturmayı sağlamaktadır. Hazırlanan eğitim-öğretim programlarının, ders planlarının, kazanması hedeflenen kazanımların somutlaştırılarak; öğretmen ve öğrencilerin kullandığı önemli materyaller arasında yer almaktadır.

Gök (2003), ders kitaplarının önemli işlevlerinden olan toplumsallaşmayı, eğitim-öğretim sürecinin temeli niteliğinde görmektedir. Öğrenciler bu süreçte ders konularını öğrenirken sürekli olarak ders kitaplarını kullanmaktadırlar. Öğretmen tarafından da temel kaynak olarak görülmektedir.

Programlar doğrultusunda hazırlanan ders kitapları, öğretmenlerin sıklıkla yardım alacağı eğitim materyalleri arasındadır. Ders kitaplarının öğrenci ve velilere devlet tarafından verilmesi güven sağlamaktadır. Dolayısıyla da ders kitaplarının öğrencilerin gelişim düzeyleri dikkate alınarak hazırlanması büyük önem göstermektedir. Ders kitaplarının içerisinde bulunan metin ve görsellerin, kazandırılması hedeflenen kazanımlar yoluyla öğrenmeleri desteklenmesi amaçlanmaktadır. Sosyal çevrelerden biri olan okul ortamının öğrencilerin sosyal ilişkilerinde gelişim göstermesinde büyük öneme sahiptir. Öğrencilerin eğitim-öğretim dönemlerinde kullandığı ders kitaplarının sosyal ilişkileri destekleyecek nitelikte oluşturulması ve ders kitaplarının içeriğinin öğrencilerin sosyal beceri gelişimi üzerinde etki oluşturacağı bilinmektedir (Kuzucu, 2018).

Ders kitaplarının amacı, ilgili dersin öğretim programı kapsamında öğrenenin bilgi edinmesini öğretene de rehberlik etmesini sağlamaktadır. Ders kitabının içeriği kitabı kullanacak yaş grubunun gelişim özellikleri dikkate alınarak hazırlanmaktadır. Eğitim-öğretim süreçleri içerisinde kullanılacak olan ders kitaplarının öğretmen ve öğrencilere uygun olması

için MEB tarafından belirlenen amaçlar doğrultusunda hazırlanması uygun görülmektedir (Kılıç, 2003; akt: Altuntaş, 2022).

MEB (2021b), Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı ders kitaplarının amaçlarını aşağıdaki gibi sıralamıştır:

1. “Ders kitapları öğretim programlarının açık ve örtük amaçlarına ulaşmayı amaçlar.
2. Ders kitapları bilgileri sıralı ve doğru bir biçimde sunar.
3. Ders kitapları öğrencilerin kendi kendilerine öğrenmelerine destek olur.
4. Ders kitapları evrensel kültürün yanı sıra öğrenciye toplumun değerlerini ve kültürü kazandırır.
5. Ders kitaplarının ücretsiz olması eğitimde imkân eşitliğinin sağlanmasına yardımcı olur.
6. Ders kitapları sınıf ortamında gerçekleşen öğretim süreçlerinde öğretmene kılavuzluk eder.
7. Ders kitapları öğrenciye öğrenmeyi kolaylaştırma, öğrenilenleri gözden geçirme, istediği zaman ve yerde öğrendiklerini tekrar etme imkânı sağlar.
8. Ders kitapları öğrenciye kendi hızına göre çalışabilme fırsatı sunar.
9. Ders kitapları eğitim teknolojileri ile bütünleşik olarak hazırlandığı için farklı öğrenme stillerine sahip öğrencilerin öğrenmelerini destekler.”

Bütün bu amaçlar ders kitabı kullanıcılarının (öğretmen ve öğrenciler) eğitim-öğretim sürecini kolaylaştırmasına yardımcı olacağı görülmüştür. Amaçların hazırlanmasında ders kitaplarındaki işlevlerin önemi büyüktür. Bu işlevler: **Bilgi verme**, ders kitaplarının eğitim-öğretim hedefleri yönünden gerekli bilgileri sunması; **bilgiyi sistematikleştirme**, bilgilerin düzenli olarak verilmesi; **kendi kendine öğrenme**, öğrencilerin rehber olmadan bilgileri öğrenebilmesi; **koordine etme**, öğretim programlarının ders kitaplarında hazır halde bulunması; **benlik geliştirme**, öğrencinin kişilik ve toplumsal algısını oluşturma olarak yer almaktadır (Altuntaş, 2022).

Tüm bu araştırmalar ders kitaplarının öğrencilerde kişisel, sosyal, duygusal, akademik alanlarda gelişiminin sağlanmasını desteklemektedir. Öğrencilerin sosyal ilişkilerinin olumlu ilerlemesine ve uygun sosyal davranışlar sergilemesine temel hazırlamaktadır.

2.7. Sosyal Beceri Eğitimi

Sosyal beceri eğitimi, o yılların ünlü eğitimcisi olan Beery’ in 1917 yılında yaptığı çalışması ile başlangıç oluşturmaktadır. Beery çalışmasında, arkadaşlık ilişkileri üzerine problem yaşayan çocukların anne-babalarına yönelik kitap hazırlamıştır. Hazırlanılan bu kitapta arkadaşlık ilişkilerine yönelik geliştirici etkinliklere yer verilmesi ile sosyal beceri eğitimine vurgu yapılmaktadır. 20. yüzyılların başlarından itibaren gelişim psikolojisindeki gelişmeler çocukların sosyal davranışlara dikkat çekmekle beraber sosyal beceri eğitimine olan önemi de göstermektedir (Çiftçi ve Sucuoğlu, 2005).

Çocuğun yaşamının ilk yıllarında tanıştığı okul ortamı çocukta sosyal davranışların gelişmesine imkân tanımaktadır. Çocuğun ilk çevrelerinden olan arkadaş çevresi, akran ilişkilerinde nasıl iletişim kuracaklarını öğretmektedir. Göz temasında bulunma, konuşmayı başlatma ve sürdürme, dinleme gibi sosyal iletişim becerileri sözel veya sözel olmayan iletişim becerileri ile sürdürülür. Dolayısıyla sosyal becerilerin birkaçı aile ve arkadaş ortamında farkından olmadan öğrenilir. Fakat bu tüm çocuklar için geçerli olmamaktadır. Bu durumda, çocukların sosyal becerileri sistemli şekilde öğrenmeleri ve bu becerilerin kullanılması konusunda desteklenmeye ihtiyaçları vardır (Avcıoğlu, 2009).

Toplumsal yaşamın bir parçası olan insan, sadece fiziksel gereksinimlerinin karşılanmasıyla yaşam faaliyetlerini sürdüremez. İnsanın sevgi, saygı, güven gibi duygulara da ihtiyacının olduğu bilinmektedir. İnsan sahip olduğu duygu ve düşüncelerini paylaşma ihtiyacı içerisindedir. Bu paylaşımların uygun ve etkili olması öğrendiği sosyal becerilere ve becerilerin doğru kullanımına bağlıdır. Bu durum toplum içerisinde varlığını sürdüren insanın uygun etkileşim kurmasında sosyal beceri eğitiminin önemini sergilemektedir (Samancı ve Diş, 2014).

Sosyal beceriler, model alma ve taklit etme yollarıyla kazanılabileceği gibi eğitim sistemi içerisinde de plan ve program dahilinde kazandırılabilir. Çocukların model alma ve taklit etme ile gerçekleştirdiği öğrenmeleri gelişigüzel olarak kendini göstermektedir. Bu öğrenmeler bazen olumsuz davranışları da beraberinde getirir. Sonuçta sosyal beceriye sahip çocukların yanında az becerilere sahip olan çocuklarında olduğunu görülmektedir. Dolayısıyla da sosyal becerilerin önemi sosyal beceri eğitiminin gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır (Samancı ve Uçan, 2017).

Sosyal beceri eğitiminin önemli olarak görülmesinin amaçlarından bir diğeri de çocukların yaşamlarını sürdüreceği topluma uyum sağlayabilmeleridir. İçerisinde yaşadığı toplumun üyesi olan çocukların, topluma yönelik istendik davranışlar sağlamaları onların etkin üye olmasını gerçekleştirecektir. Çocukların bu davranışları sosyal gelişimlerinin sağlıklı bir şekilde ilerleme göstermesiyle oluşacaktır. Çocukluk yıllarından bu yana bir gelişme içerisinde bulunan sosyal gelişim ileriki yıllarda da uygun sosyal davranışlar olarak kendini gösterecektir (Çubukçu ve Gültekin, 2006).

Çocuklara akademik becerilerinin yanında sosyal gelişimlerini tamamlayacak becerilerinin kazandırılması da önem göstermektedir. Bu durum sosyal becerilerin önemini

vurgulamaktadır. Sosyal beceri eksikliği; çocuğun okul başarısına, sosyal ilişkilerine ve çevre uyumu konusunda sorunlarla karşılaşmasına sebep olmaktadır (Akkök, 2006).

Bireyin tüm sosyal gelişimleri etkileyen sosyal beceriler, insan ilişkilerinde sağlıklı iletişim kurma, kişilerin duygularına saygıda bulunma, grup içi uygun davranışlarda bulunma gibi sosyal becerileri kapsamaktadır. Bu beceriler bireyin sosyal kişiliğinin oluşmasında önemli bir etken olduğu, becerilerin eksikliği noktasında da bireyin sosyal ilişkilerinde becerilerin uygulanmasında problemler ile karşılaşacağı bilinmektedir. Bu problemlerin çözümü sosyal beceri eğitiminin amaçları arasında yer almaktadır. Gelişim özellikleri dikkate alınarak hazırlanan sosyal beceri eğitimi, bireyin ilgi ve ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması ile sosyal ilişkilerinin geliştirilmesi üzerine belirlenen beceri eksikliklerini ya da becerilerin tümünü kazanmayı sağlamaktadır (Tezcan, 2016).

Literatür incelendiğinde birçok çalışmanın sosyal beceri eğitiminde erken çocukluk dönemine dikkat çektiğini göstermektedir. Erken yaşlarda kazanılan sosyal ilişki ve sosyal kabulün olumlu etkilerinin yetişkinlik dönemlerinde de katkılarının olduğu araştırmalarca belirtilmektedir. Dolayısıyla da sosyal beceri eğitiminin okul öncesi dönemden eğitimin tüm kademelerine programlı olarak yer almasına vurgu yapılmaktadır.

2019 yılında Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD) sosyal ve duygusal becerilere artan önem neticesinde tümüyle bu becerileri kapsayan geniş ölçekli bir izleme araştırması gerçekleştirmiştir. Araştırmaya 9 farklı ülkeden 10 farklı şehir katılmıştır (Kolombiya-Bogota, Güney Kore-Daegu, Finlandiya-Helsinki, ABD-Houston, Türkiye-İstanbul, Kolombiya-Manizales, Rusya Federasyonu-Moskova, Kanada-Ottawa, Çin Halk Cumhuriyeti-Suzhou, Portekiz-Sintra). Araştırmanın çalışma grubunu 10-15 yaş aralığındaki öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmada temel alınan sosyal ve duygusal beceri modeli, beş faktörlü kişilik kuramına dayalı olarak belirlenmiştir. Bu kuram; “görev performansı (sebat, öz-denetim, sorumluluk), duygu düzenleme (strese dayanıklılık, iyimserlik, duygu düzenleme), iş birliği (empati, güven, iş birliği), açık fikirlilik (hoşgörü, merak, yaratıcılık), başkalarıyla etkileşimde olma (sosyallik, enerji, girişkenlik) ve birleşik beceriler (öz yeterlik, başarıya motivasyonu)” olarak belirtilmiştir. Araştırma öğrencilerin yaş, cinsiyet, sosyoekonomik düzey değişkenlerini dikkate alırken ayrıca sosyal ve duygusal becerilerin akademik başarıları, müfredat dışı etkinliklere katılımları, yaşam doyumu, okula aidiyet ve zorbalık faktörlerini de etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (MEB, 2021).

Araştırmanın sonuçlarına göre küçük yaş grubundaki öğrencilerin sosyal ve duygusal becerilerinin neredeyse tüm alt boyutlarında 15 yaş grubuna nazaran daha yüksek puanlara sahip olduğunu göstermektedir. 15 yaş grubunun içerisinde bulunduğu ergenlik döneminin göz önüne alınarak bu dönemde yaşadıkları bireysel ve psikolojik zorluklarının sosyal ve duygusal becerilerini etkilediği ve yapılan çalışmalarla bu duruma benzerlik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın diğer sonucu olan cinsiyet değişkeninde ise kız öğrencilerinin; görev performansı, iş birliği, açık fikirlilik ve bileşik becerilerde, erkek öğrencilerin duygu düzenleme ve başkalarıyla etkileşimde olma becerilerinde yüksek puan aldıkları belirtilmiştir. Akademik başarı ile sosyal ve duygusal beceriler arasındaki ilişkinin zayıf olduğu ve merak, sebat ve güven becerilerinin akademik başarıda en güçlü ilişkisini oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın bir diğer sonucu olan sosyoekonomik düzeyleri yüksek öğrencilerin daha yüksek puana sahip olduğu belirtilmiştir. Ayrıca müfredat dışı sanat, spor gibi etkinliklerde bulunan öğrencilerin sosyal ve duygusal becerilerinin daha yüksek düzeyde çıktığı araştırmanın sonuçları arasındadır. Bu sonuçlara göre ülkemizde sosyal ve duygusal becerilerin sosyoekonomik düzeyinde diğer ülkelere göre en zayıf ilişkinin çıktığı belirtilmiştir. Ayrıca yaşam doyumu açısından Türkiye, 10 yaş grubunda uluslararası ortalamaya yakınken 15 yaş grubunda bu durum ortalamanın altında kalmıştır (MEB, 2021).

Tüm bu sonuçlar incelendiğinde öğrencilerin sosyal ve duygusal becerilerinin gelişmesi için gerekli eğitim çerçevesi oluşturulmalıdır. Eğitim sürecinde öğretmenlerin bu becerilere karşı farkındalığının oluşturulması ve okul ortamlarının becerilerin kazandırılmasına fırsat sağlaması gerekmektedir. Buradan hareketle sosyal beceri eğitiminin okul ortamlarındaki önemi ve gerek müfredatta gerekse müfredat dışı etkinliklerle kazandırılması büyük önem taşımaktadır. Öğrencilerin eğitim süreçlerinde kullandıkları ders materyallerinin de sosyal beceriler anlamında etkili şekilde hazırlanması gerekmektedir.

2.7.1. Sosyal Beceri Eğitiminde Kullanılan Yöntemler

Daha çok gözlem yoluyla ya da taklit etme ile öğrenilen sosyal beceri davranışları bireylerin kendini rahat hissedecekleri ve aktif olarak katılım sağlayabilecekleri bir düzenin içerisinde bulunmalarını gerektirmektedir. Bacanlı (2014), mevcut olan eğitim sistemimiz içerisinde akademik bilgiler ile çevrelenmiş çocukların sosyal yaşamlarında var olabilmesinin öğretilmesinde en yaygın ve temel olarak kullanılan yöntemleri; becerilere uygun alıştırmalar, rol model olarak öğrenme, öğretim, önemli durumların incelenmesi ve sosyal problemlerin çözümü olarak sıralamaktadır. İlgili kavramlar;

1. Becerilere uygun alıştırmalar: Kişiler arası etkileşim, beden dili, vücut duruşu, göz teması, temasta bulunma, iletişime başlama gibi davranışlara ait uygulamaların gerçekleştirilmesidir.
2. Rol model olarak öğrenme: Gözlemde bulunma ve taklit etme ile davranışların öğrenilmesidir. Yakın çevrelerden (anne-baba, öğretmen, akran gibi) edinilen davranış ve konuşmaların taklit edilerek gelişim aşamasındaki çocukların sosyal becerileri öğrenmeleri beklenir.
3. Öğretim: Öğrenilecek davranışa göre kişiye verilen bilgiler bütünüdür. Bu yöntem sözel öğretim ve modellik ederek öğretim olarak iki şekilde ele alınmaktadır:
 - a. Sözel olarak öğrenme: Davranışların tanımlarının, örneklerinin ve kurallarının konuşmaya dayandırılarak verilmesidir.
 - b. Modelden öğrenme: Daha çok performansa dayalı yöntemde en önemli avantajın etkili bir sosyal beceri davranışına yönelik davranış özelliklerinin birleşimi ve sıralanmasının gösterilmesidir. Ayrıca sözel olarak öğrenme ve modelden öğrenme yöntemlerinin bir arada kullanımı bu yöntemlerin tek başına kullanımından daha etkili olacaktır.
4. Önemli durumların incelenmesi: En temel yöntem olan önemli durumların incelenmesi, sosyal olayların gerçeğe uygun şekilde bütün ve parça olarak analiz edilme sürecidir. Kişilerin geçmiş zamanlarında yaşadıkları olumsuz durumlara ilişkin olayların tekrar yaşanmasının belirlenmesi ve analizi, rol oynama ile denemelerin yapıldığı farklı davranışların formüle edilmesidir.
5. Sosyal problemlerin çözümü: Sosyal yeterliğe ait önemli alt boyuttur.

Erwin (1994), sosyal beceri eğitimde kullanılan yöntemleri üç boyutta ele almıştır. Bu yöntemlerden bahsederken yöntemlerin bir arada kullanılmasının önemine dikkat çekmektedir. Yöntemler şu şekilde oluşmaktadır:

1. Rehberlik etme; bilgi vermeye dayalı yöntem,
2. Model olma; film veya kişi gözlemi sonucu öğrenme,
3. Bilişsel problem çözme; sosyal durumlarda uygun düşünme yollarını öğretme olarak tanımlamaktadır (Akt. Tezcan, 2016).

Bu yöntemlere ek olarak; “çocuk oyunları, rol oynama, drama, grup çalışmaları, işbirlikli öğretim, aktif öğretim, belirli gün ve haftaları kutlama, tiyatro çalışmaları, spor

etkinlikleri, öğrenci merkezli öğretim” yöntemlerinin de kullanıldığı belirtilmiştir (Samancı ve Uçan, 2017).

Sosyal beceri eğitiminde kullanılan yöntemlerin, ilk olarak grup ihtiyaçlarına göre hangi sosyal becerinin yetersiz olduğunun tespit edilmesi gerekmektedir. Tespit edilen bilgiler doğrultusunda verilerin toplanmasına dair; görüşmede bulunma, davranış gözlemleri, davranışların değerlendirilmesi, modelden alma, lider olma, rol oynama, drama yapma, dönütlerde bulunma, sosyal algılar, duygu, ev ödevleri gibi örnek uygulamalar verilebilmektedir (Spence, 2003; akt: Akfırat, 2006).

2.7.2. Sosyal Becerilerin Değerlendirilmesi

Sosyal becerilerin kazandırılmasında birbirinden farklı birçok öge yer almaktadır. Bunlar; kalıtım, çevre, kültür, aile modeli, arkadaş etkileşimleri, öğretmenlerin davranışları, eğitim-öğretim programları vb. birçok ögeyi içermektedir (Ceylan, 2009). Dolayısıyla kompleks öğelerin değerlendirilmesi farklı teknikleri geliştirmiştir. Literatürde yapılan çalışmalar sonucunda birbirinden bağımsız yöntem ve tekniklerin kullanıldığını ve bu doğrultuda da farklı değerlendirmelerin gerçekleştirildiği belirtilmiştir (Çiftçi ve Sucuoğlu, 2005).

Uysal (2014), sosyal becerilerin değerlendirilmesinde birçok ortamın (okul, ev gibi) ve birçok kaynağın (aile, öğretmen, akran gibi) ölçüt olarak değerlendirilmesine vurgu yapmaktadır. Bu ölçütlerin yalnızca tek bir ortam ve kaynağa bağlı kalarak değerlendirilmesi sonucunda hata oluşturacağına dikkat çekmektedir.

Gresham ve Reschly (1987) araştırmalarında, değerlendirme de formal ve informal değerlendirme yöntemlerinden yararlandıklarını belirtmişlerdir. Formal değerlendirmeler, standart ölçme araçlarını kapsarken; informal değerlendirmeler, bireyin davranışların gözlemlenmesi ve bireyle görüşme yapılması gibi yöntemlerinin kullanılmasına vurgu yapmaktadır. Sosyal beceri değerlendirme yöntemleri; görüşme, kendi kendine değerlendirme, gözlem, davranış dereceleme ölçekleri, sosyometri olarak beş temel başlık altında toplanmıştır (Akt. Çiftçi ve Sucuoğlu, 2005).

Görüşme

Yöntem becerileri araştırılan bireyin kendi ve çevresiyle yapılan görüşmeleri içermektedir. Görüşmenin amacı, bireyin geçmiş yaşamında kullandığı becerilerin belirtilmesidir. Görüşme yapılacak birey hakkında bilgi edinmek için yakın çevresini oluşturan

(aile, akran, öğretmen...) kişilerle de görüşülmesini kapsamaktadır. Görüşme gerçekleşmeden önce görüşmenin yapılacağı kişi ve kişilere bilgi verilmesi, sorulacak soruların açık ve anlaşılır olması ve konuyla ilgili olması beklenir (Uçan, 2019).

Kendi kendine değerlendirme

Kişinin kendi hakkında bilgilerini kendisinin vermesine dayanmaktadır. Yaygın olarak kullanılan yöntemdir ve bunun nedeni; kolay uygulama, cevaplandırma ve değerlendirme ile alakalıdır. Yöntem ölçülmek istenilen beceriler doğrultusunda oluşturulan soruların kişiye uygulanması ile gerçekleştirilmektedir. Kişi sosyal becerilerini kendisi değerlendirdiğinden, kişinin çevresini oluşturan başka kişilerden bilgi toplanmasına gerek duyulmamaktadır (Çiftçi ve Sucuoğlu, 2005).

Gözlem

Yöntem bireyin yakın çevresindeki kişilerin yani anne-babası, öğretmeni arkadaşları gibi bireyler tarafından gözlemlenip rapor şeklinde sunulmasıdır. Gözlem yapılacak bireyin yapılandırılmış durumlar içerisine sokulması ve bireyin gerçekleştirildiği davranışların incelenmesidir. Doğal ya da laboratuvar ortamlarında bilgi edinilecek bireylerin müdahale edilmeden nasıl davrandıklarının gözlemlenerek kaydedilmesidir (Bacanlı, 2014).

Davranış dereceleme ölçekleri

Bireyin algıladığı biçim ile başkalarının nitelik ve davranışlar üzerine yaptıkları gözlem sonuçlarının ve düşüncelerinin farklı dereceler ile belirlenmesini sağlayan ölçme aracıdır. Derecelendirme işlemi doğrudan gözlem ile gözlem sırasında ve sonrasında yapılabilir. Hazırlanması kolay olan ölçekler, bireyin özelliklerini başka bireylerle karşılaştırma olanağından dolayı kişilik ve tutumların ölçülmesinde yaygın olarak kullanılır (Uçan, 2019).

Sosyometri

Grup içerisinde bulunan bireylerin toplumsal ilişkileri ve etkileşim örüntülerinin sıralamaya dayandırılarak belirlenmesidir. Gruptaki bireyler belirtilen yönden tercih sırasına koyularak derecelendirilir. Bu yöntem gözlemsel yöntemler içerisinde yer almaktadır. Gruptaki bireyler kendi tercihlerine göre diğer bireyleri derecelendirerek işlem tamamlanır. Gruptaki dayanışmanın belirlenmesi, çatışma ve uyumsuzlukların azaltılması bu yöntemin amaçlarındandır (Avcıoğlu, 2009).

2.7.3. İlkokul Dönemi Öğrencileri Gelişim Özellikleri ve Sosyal Beceriler

Sosyal becerilerin öğrenilmesinde sürecin dikkate alınması ile birlikte çocukların küçük yaşlardan itibaren bu becerileri öğrenmesi ve uygulaması gerektiği vurgulanmaktadır. Dekovic ve diğerleri (2011) kritik dönem olarak görülen, yaşamın ilk yıllarında sosyal becerilerin öğrenilmesinin çocuğun yetişkinlik döneminde etkili iletişim kurmasına ve suç işleme eğiliminin önüne geçmesi gibi olumlu sonuçlarına dikkat çekmektedir (Akt. Göktaş, 2015).

Yaşamın ilk yıllarında beyin hızlı gelişim içerisindedir. Bu yıllarda çocukların kurdukları ilişkiler, yaşadıkları deneyimler, çevresindeki yetişkinlerden edindikleri davranışlar çocukların duygusal ve sosyal gelişimlerini, öğrenme yeteneklerini ve gelecekteki yaşamlarında nasıl bir insan olacaklarını etkilemektedir (Yavuz, 2010). Gelişim ve öğrenmenin üst düzeylerde olduğu ilkökul döneminde çocukların çevresindeki yetişkinlerden rol model olarak sosyal becerileri kazanmaları beklenir. Kazanılan beceriler yaşamın ileriki dönemlerinde kendini göstermektedir. Rol modellerin sosyal beceri eksikliğinde ise çocukların bu becerileri kazanamadıkları görülür. Bu durum neticesinde sosyal beceri eğitiminin önemini belirtmektedir.

İlkokulu dönemi çocuklarında hemcinsleri ile yakınlaşma ve gruplaşma görülmektedir. Kız gruplarında daha çok konuşma görülürken erkek gruplarında daha çok hareketlenme görülür. Bu dönemde gruplar çocuk oyunlarına dayandırılarak oluşturulmakta ve grup kişileri sürekli değişmektedir. Kalıcı kız ve erkek grupları daha çok ileriki yaşlarda görülmektedir (Baş, 2022). Buradan hareketle bu dönemde sosyal becerilerin geliştirilmesinde önemli görülen unsur grup çalışmalarıdır. Grup çalışmaları sosyalleşmeyi sağlamakla beraber başka gelişim alanlarını da önemli düzeyde etkilemektedir. Grup çalışmalarının çocuklara; yardım etme, paylaşımında bulunma, karar verme ve problem çözme becerilerini kazandırması beklenmektedir (Yüksel, 2003).

Sosyal açıdan gelişimin açıklandığı, sosyal davranışların ve becerilerin kazandırılmasıyla ilişkili birbirinden farklı gelişim kuram ve yaklaşımları bulunmaktadır. Freud, bu alanda psikanalitik kuramına yer vermiştir. Kuramda gelişim dönemleri 5 başlıkta ele alınır. Oral, anal fallik, gizil (latent) ve genital dönemlerdir. İlkokul dönemine denk gelen dönem gizil (latent) dönemdir. Gizil dönem, çocuğun cinsiyeti ile ilgili toplumsal rolünün anlaşılmasına başlanmasıdır. Bu dönem çocuğun aile dışı çevresiyle yani öğretmen ve arkadaşlarıyla girdiği ilişkilerde sosyal becerilerin öğrenilmeye başlanması görülmektedir. Gizil dönemin sorunsuz bir biçimde geçirilmesi çocuğun sosyal becerileri öğrenme süreçlerini

olumlu olarak kolaylaştıracaktır. Çocukların davranışlarının açıklanmasını sağlayan önemli yaklaşımlardan biri olan Freud' un psikanalitik kuramı sosyal gelişim ve sosyalleşmeyi, çocukların ailelerine karşı hissettikleri duyguların toplum içerisindeki diğer kişilere yansıtılması şeklinde kabul edilmiştir (Fogel ve Menson, 1988; akt: Baş, 2022). Önceleri çocuğun sosyal çevresini aileleri oluştururken artık bunun yerini akran grupları alır. Bu yaş grubu çocuklar aileleri ile vakit geçirmekten ziyade daha çok akranlarıyla vakit geçirmeyi tercih ederler (Kaymak vd., 2003).

Bir diğer kuram Erikson' un psiko-sosyal kuramıdır. Erikson bireyin yaşamını 8 dönemde inceleyerek; her dönemin başarılması gereken görevlerine dikkat çekmektedir. Dönemler sağlıklı bir şekilde tamamlanmazsa krizlerin oluşacağı ve gelişim sürecinin zarar göreceğinden bahsetmektedir. Erikson' un dönemlerinden başarıya karşı aşağılık (yeterliliğe karşı yetersizlik) 6-12 yaş grubu çocuklarına yani ilköğretim dönemine denk gelmektedir. Bu dönem, aile ve öğretmenlerin çocukta başarıma duygusunun kazandırılmasını amaçlamaktadır (Küçükkaragöz, 2004).

Bir başka kuramcılardan olan Piaget, gelişim kuramları içerisinde yer alan bilişsel gelişim kuramı üzerine çalışmalar gerçekleştirmiştir. Kuram sosyal gelişim içerisindeki bilişsel becerilerin kazandırılmasıdır. Bilişsel gelişim kuramına göre tamamlanan bilişsel gelişim sosyal davranışların gelişimine sebep olmaktadır. “Empati, hafıza, dikkat gelişimi, problem çözme vb.” bilişsel beceriler, çocuğun arkadaşlarıyla uygun etkileşimler kurmasına ve çevresine karşı duyarlı olmasına katkı sağlayacaktır (Fogel ve Menson, 1988; akt: Kaymak vd, 2003).

Sosyal öğrenme kuramcılarının göre çocuğun sosyal çevre ile etkileşiminde pasif olmadığının aksine düşünme, yorumlama, empati gibi becerilerle tepkiler oluşturduğunu belirtmektedirler. Bununla beraber sosyal öğrenme kuramcılarının, dil gelişiminde de sosyalleşme süreci ile geliştiğini toplumsal davranışların öğrenilmesi gibi konuşmanın da öğrenilip geliştiğini savunmaktadırlar. Dolayısıyla da dil gelişiminin sağlanması sosyal becerilerin sağlanmasına da katkı sağlayacaktır (Küçükkaragöz, 2004).

Lev Vygotsky, bilişsel gelişimin sosyal yanını ortaya çıkarmıştır. Ona göre bilişsel gelişimin asıl kaynağı sosyal süreçtir. Vygotsky, çocukların öğrenme süreçlerinde kendi başlarına bırakılmamasına dikkat çekerek iş birlikli öğrenmeye vurgu yapmaktadır. Okul bu

yönüyle toplumun bir örneği niteliğinde olup, çocuğun grup içerisinde uygun sosyal ilişkilerine ve bu doğrultuda sosyal becerilerin kazandırılmasına imkân sağlamaktadır (Baş, 2022).

Sosyal öğrenme kuramına göre, çocuğun içerisinde bulunduğu sosyal çevre davranışlarını gözlemlemesi ve bu davranışlara benzer davranışlar sergilemesi; sosyal beceri eğitimi yöntemlerinin temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda pek çok sosyal davranış kazandırılmaktadır. İlkokul dönemindeki çocukların gelişim yıllarına denk gelmesi, çocukların çevrelerindeki başka kişilerin davranışlarını gözlemleyerek taklit yoluyla öğrenmesini sağlamaktadır (Cartledge, 1992; akt: Baş, 2022).

2.8. Sosyal Bilgiler

2.8.1. Sosyal Bilgilerin Tanımı

Sosyal bilgiler belli amaçların aktarılması için oluşturulmuş bir program olarak aktarılmaktadır. Önceliğinde toplumun demokrasi ilkelerine uygun olarak; toplum içerisinde sosyal vatandaş yetiştirmeyi, insan ilişkilerinin incelenmesinin ve kültürel mirasın aktarımının sağlanması için sosyal bilgiler programına ihtiyaç duyulmaktadır (Garcia ve Michaelis, 2001; akt: Kuzucu, 2018).

Doğanay (2002), sosyal bilgileri; insan ve sosyal olarak diğer bilimlerden yararlanılarak, insanın sosyal çevresi ile ilişkilerinin zaman boyutunda ele alınmasıyla beraber yaşamsal demokratik değerlerin kazandırılması ile etkin vatandaş yetiştirilmesi olarak tanımlamaktadır. Bu tanım sosyal bilgilerin demokratik insan yetiştirme yönüne önem verdiğini göstermektedir. İnsan ve sosyal ilişkisinin ilgilendiği diğer bilimlerinde sosyal bilgiler bağlamında incelenmesine dikkat çekmektedir.

Sosyal bilgilerin toplum ve diğer bilimlerle olan ilişkisine değinilen bir başka tanımda, Sönmez (2005), toplumsal gerçeklik ile ilişkili ve ilişki sonucunda elde edilen bilgilerin matematik, fen, sanat gibi bilimlerin bilgilerinden yararlanması olarak belirtilmektedir. Bir bütün olarak ele alınmasına ve sosyal bilgilerin toplumsal yapının içeriğinde yer alan tüm bilim ve bilgiler doğrultusunda oluşacağına vurgu yapılmaktadır.

Sözer (1998), sosyal bilgilerin temel ve ortak kültürünün öğelerini ilgili alanlarda elde edilen bulgular doğrultusunda harmanlayarak oluşturulacak olan yeni bilgiler bütünü, ilköğretimde çocukların seviyesine uygun olarak getirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Sosyal kültürün temel ve ortak öğelerinin ilgili tüm alanlar doğrultusunda ilişkilendirilmesinin sosyal bilgilerin temelinde yer alması önemli olarak görülmektedir.

Sürekli olarak değişen ve gelişen ülke ve dünya küreselinde karşılaşılan problemler karşısında bilgilerin sosyal ve beşerî bilimlerin bilgileri ışığında problemlere uygun çözümler üretebilen etkin vatandaşların yetiştirilmesi olarak tanımlayan Öztürk (2006), sosyal bilgilerin etkili vatandaş yetiştirme yönüne dikkat çekmektedir.

Tüm bu tanımlar sosyal bilgilerin sosyal yaşamın parçası olan insanın, bilgi, beceri ve değerleri ile toplum yaşamının varlığının ilişkisine bağlıdır. İnsanın sosyal yaşamını ilk olarak yakın çevresini, yeni tanıştıkları ya da tanışacakları insanları ve tüm insanlık oluşturmaktadır. Bu bağlamda sosyal bilgiler okullarda yer alan dersler arasındadır. Öğrencilerin sosyal çevrelerinden olan okul ortamı ve bunun neticesinde akran ilişkilerinin gerçekleşeceği okullar sosyal bilgilerden bağımsız olarak düşünülemez. Öğrencilere sosyal ilişki ve davranışlarında deneyimler kazandırması ve öğrencileri gerçek yaşama hazırlaması sosyal bilgiler dersinin önemini ortaya koymaktadır. Farklı yaş, kültür ve yapıya sahip insanlarla etkileşim kurulduka farklılıklara karşı saygılı olma ve hoşgörölü davranma sağlanmaktadır.

Sosyal bilgilerin uluslararası literatüründe de birçok tanım yer almaktadır. Bu tanımlardan biri Dewey' in "sosyal olan şeylerin çalışmasıdır". Dewey, sosyal olan her şeyin sosyal bilgiler kapsamında yer aldığı belirtmektedir. Amerika Milli eğitim teşkilatlandırma komisyonunun sosyal bilgiler komitesi sosyal bilgiler ile ilgili ilk yapılan tanım olarak bilinen sosyal bilgileri "tamamen insan toplumunu ilgilendiren konuları içeren ve bu toplumda bulunan temel üyelerinden insana ait olan bilgiler bütünü" olarak tanımlamaktadır (Moffatt, 1957; akt: Ulusoy, 2011).

Sosyal bilgiler ilk olarak Amerika' da okutulmaya başlamıştır. Sosyal bilgilerle ilgili çalışmaları ve sosyal bilgiler programlarının hazırlanması Sosyal Bilimler Ulusal Konseyi [National Council of the Social Studies (NCSS)] tarafından yürütölmektedir. Sosyal Bilimler Ulusal Konseyi sosyal bilgileri "vatandaşlık becerilerini kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşım ile birleştirilmesinden oluşan" çalışma alanıdır. Okul programı içinde sosyal bilgiler, "antropoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimleri, psikoloji, din ve sosyolojinin edebiyat, matematik ve doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerden alınan sistematik ve eş güdümlü bir çalışma alanı" olarak tanımlamaktadır (NCSS, 1993; akt: Sönmez, 2019).

2.8.2. Sosyal Bilgilerin Amaçları

Sosyal bilgilerin tanımları doğrultusunda bireyin yaşadığı toplumun bir üyesi olarak kabul görülen kültürel değerlerin aktarılmasının ve etkili bir vatandaş olması gerekliliğinden bahsetmektedir. Etkili bir vatandaş olmak; sorumluklarını bilmeyi, kültürel değerlerinin farkında olmayı, haklarının sorumluluğunda, demokratik yaklaşımı benimsemeyi gerektirmektedir. Tüm bu amaçla sosyal bilgilerin eğitim programlarında yer alması, etkili vatandaş yetiştirmede önemli bir unsurdur (Bilgili, 2010).

Öğrenciler tarafından bilişsel ve sosyal problemlerin tanımlanması ve analiz edilmesi, çözüm üretebilme ve karar verebilme becerilerinin kazandırılmasına yardımcı olan Sosyal bilgiler, öğrencilerin sosyal ilişkilerinde uygun iletişim kurmalarını sağlar ve sosyal çevrede farklı düşüncelerin toplumda var olmasını kabul ederek saygı göstereceğini öğrenir. Dolayısıyla toplumsal anlamda sağlıklı bir birey yetiştirmede sosyal bilgilerin öğretiminin önemi artmaktadır.

Sosyal bilgiler sosyal bir varlık olan insana; toplumsal yaşamı anlamayı, kişiler arası toplumsal kişilik kazandırmayı sağlamaktadır. Bu durum, sosyal bilgiler ile bir bütün olan toplum-insan ilişkilerinin bir kültürde bağlanıp harmanlanmasını sağlamaktadır. Sosyal bilgiler dersi yaşanılan kültürün öğelerinden ayrı düşünülemez. Bu nedenle sosyal bilgiler öğretim programlarının kazanımları doğrultusunda oluşturulan sosyal bilgiler dersi, kültürel farklılıkların oluşmasında öğrencilere farklı kültürlerle saygı gösterilmesini ve hoşgörü ile karşılaşmasını sağlamaktadır (Deveci, 2009).

Sosyal bilgiler öğrencilere kendi fiziksel ve bireysel özelliklerinin ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varılmasını sağlayarak; toplum içerisinde düşüncelerini özgürce ifade etmesine, grup içerisinde fikirlerini paylaşabilmesine ve diğer kişilerin fikir ve düşüncelerine de saygı göstermesini kazandırmaktadır. Bu bağlamda bu becerilerin kazandırılmasında okul ve sınıf ortamının uygunluğu ve erken yaşlarda bu becerilerin kazandırılması sosyal bilgilerin bir ders olarak yer almasını desteklemektedir.

Sosyal bilgiler öğrencilerin dün, bugün, gelecek ile yaşadıkları coğrafyayı anlamlandırmalarını sağlayarak, etkili bir vatandaşlık bilincini kazandırmasına yardımcı olmaktadır. “Demokratik” ve “aktif katılma” temelli bir yurttaşlık yaklaşımına sahip olan sosyal bilgiler öğrencilerin sosyal ilişkilerinin gelişiminde önemli bir yere sahiptir (Doğanay, 2008).

İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı amaçlarında tüm bu amaçların bulunduğu bilinmektedir (MEB, 2018). Yaşamın bir parçası olarak sosyal bilgiler sosyal ilişki ve davranışları, karşılaşılan problemlere karşı çözümler üretebilmeyi, kültürel farklılıklara saygı duymayı, temel iletişim becerilerini öğrenmeyi ve uygun konuşmayı kazandırmada önemli bir etken olarak görülmektedir.

2.8.3. Sosyal Bilgilerin Tarihi

Uluslararası literatürde olduğu gibi Türk tarihinde de eskilere dayanan sosyal bilimlerin ilk örneği “Göktürk Yazıtları” dır. İnsanların kültürel, tarihsel ve sosyolojik durumlara gösterdikleri davranışların yazıtlar içerisinde yer aldığı çalışmalarca görülmektedir. İlerleyen yıllarda Müslümanlığın kabulü ile Karahanlı Devleti döneminde yazılan “Divan-ı Lügat-ı Türk” ve “Kutadgu Bilig” eserlerinde topluma ve yönetenlere verilen nasihatler ile birlikte Türk toplum yapısının incelenmesiyle sosyal bilim çalışmaları içerisinde yer almaktadır. 11. yüzyılda Selçuklular tarafından kurulmuş olan “Nizamiye Medresesi” ile İslami ilimler ile birlikte Fenni ilimler de okutulmuştur. Bu yönüyle medreselerde eğitim alan kişiler toplum ve bilim için önemli çalışmalarda bulunmuşlardır (Uygun ve Çetin, 2012).

19. yüzyıl, sosyal bilimleri oluşturan disiplinlerin teorik çerçevesinin ve yöntemlerinin oluşturulduğu dönemdir. Bu dönemde yaşanan sanayi inkılabı ile baş gösteren sosyal olaylar sosyal bilimlerin önemini arttıran olaylardan olmuştur. Batı Avrupa’ da yaşanan sanayileşme ve serbest rekabetçi kapitalizm beraberinde pek çok sosyal sorunları başlatmıştır. Bu dönemde ilk defa sosyoloji kavramının oluşturulması ve sosyo bilimin gelişmesi görülmektedir (Bilgili, 2010).

“İnsan, doğa, eşya, kültür, toplum, gruplar” sosyal bilgilerin temel konuları arasındadır. Kişilerin gelişim düzeyleri göz önünde bulundurularak ilgi, istek ve ihtiyaçlarının sağlanması, toplum yaşamının tanınması olarak belirtilmektedir. Dolayısıyla sosyal bilgiler somut ve gerçeğe yakın çözümler oluşturmaktadır. Sosyal bilgiler yalnızca bugünü ele almaz. Geçmiş, bugün ve gelecek olarak bütüncül anlayış içerisinde. Thomes Jesse Jones 1907’ de ilk defa sosyal bilgilerin kavramını literatüre kazandırmıştır. 1916 yılında da sosyal bilgilerin okul dersleri kapsamına girmesi kararlaştırılmıştır (İnan, 2014).

20. yüzyıl başlarında sosyal bilimler alanında ilk çalışmalar gerçekleştiren Ziya Gökalp, Türk sosyal bilimlere katkıları; modern Türk sosyolojisi kurucusu olarak Darülfünun’ da ilk olan sosyoloji kürsüsünü kurdu, ülkemizde ilki gerçekleştirilen sosyal bilim kuramı olan “Türk

milliyetçiliği” düşüncesi düzenledi, “Türkçülük, ulusal kültür, ulusal dil, ulusal edebiyat, ulusal tarih ve düşünme” alanlarında çalışmalarını gerçekleştirmiştir (Kuzucu, 2018).

Cumhuriyet’in ilanı ile beraber Sosyal Bilimler alanında önemli yenilikler gerçekleştirilmiştir. 1924 Milli Eğitim Programı kapsamında bulunan “Musahabat-ı Ahlakiye” ve “Malumat-ı Vataniye” derslerinin birleşimiyle “Yurt Bilgisi” dersi 1926 yılı programında yer almıştır. Ayrıca 1926 programında tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerinin tek disipline bağlı yaklaşım ile tek tek okutulurken; 1962 programında bu dersler “Toplum ve Ülke İncelemeleri” şeklinde disiplinler arası yaklaşım ile birlikte tek bir ders olarak yer almıştır. İlerleyen dönemlerde 1968 yılı programında “Toplum ve Ülke İncelemeleri” dersinin ismi “Sosyal Bilgiler” olarak değiştirilmiştir. İlgili ders 1968-1969 eğitim-öğretim sürecinde ilkokullarda, 1970-1971 yıllarında ise deneme vasfında ortaokullarda okutulmuştur. 1975 yılından itibaren ilköğretim 4, 5, 6, ve 7. sınıflarda okutulmak üzere ilköğretim programlarında yer almıştır (Ulusoy, 2011).

Eğitim tarihi içerisinde örgün ve yaygın eğitim ile birlikte sosyal bilgiler konuları ele alınmış, dönemsel özelliklere uygun vatandaş yetiştirme konuları sosyal bilgilerin içeriğindeki çeşitli dersler ile verilmesi sağlanmıştır. Sosyal bilgiler insanı, insan yaşamını, insanın yakın çevresini ele alarak sosyal bilgilerin kapsamının önemini ortaya koymaktadır. Etkili ve sorumlu, belli bilgi ve becerilere sahip, toplumsal değerleri kazanmış vatandaşların yetiştirilmesi görevini üstlenen sosyal bilgilerin geleceği; insanlığın, yaşamın, dünyanın geleceği ile doğrudan ilişkilidir.

2.8.4. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yaklaşımlar

Etkili vatandaş yetiştirme esasına dayalı olan sosyal bilgiler dersi, kişilerin edindikleri deneyimlerin bir sonraki kuşaklara aktarımını bu yolla gerçekleştirmektedir. Aktarım, zaman faktörüyle ilgili bir şekilde bilimsel düşünme yöntemleri ile farklılık göstermektedir. Sonuçta, tüm bunlar sosyal bilimlerin dünden bugüne farklı yaklaşımlarla öğretilmesinin temelinde yer almaktadır. Yaklaşımlar:

- Vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler,
- Sosyal bilim olarak sosyal bilgiler,
- Yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgiler olarak üç grupta incelenmektedir (Ulusoy, 2011).

Vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler

İlk yaklaşımlardan olan vatandaşlık aktarımında temel amaç, “kültüre bağlı temel değer ve inançların genç kuşaklara aktarımı” olarak benimsendiği görülmektedir (Barr, Barth ve Shermis, 1978; akt: Doğanay, 2002).

1916 yılında ilk kez ABD’ de bir ders niteliğinde eğitimi verilmeye başlanan sosyal bilgilerin asıl amacını, o yıllar içerisinde ortaya çıkmış olan toplumsal dönüşümlerin bunalımlarını insanlar üzerinden kurtarmak ve bu yöntem ile “Amerikan Vatandaşlığı” kavramının benimsetilmeye çalışması görülmektedir (Anahtarcıoğlu, 2019).

Davranışçı öğreneme kuramının ilgili olduğu vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgilerin amacı, öğrencilerin yaşadıkları toplumlar içerisinde yer almasını sağlayacak ilgili bilimin, yeterliklerinin ve tutumun geliştirilmesidir (Kabapınar, 2016). Dünden bugüne ders olarak sosyal bilgilerin amaçlarında yer alan toplumsal ilişkilerin uygun şekilde gerçekleştirilmesinin sağlanması etkili ve üretici vatandaş yetiştirmektir. Öğrencilerin bulunduğu topluma uyum sağlamanın yanında dünya çapındaki değerlerle kuşatılması da sosyal bilgilerin amaçlarındandır (Sever, 2015).

Yaşadığı ülkenin insanına vatandaşlığı öğretmenin en kolay yolunun “vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler öğretimi” ile doğru değerlerin kazandırılmasıdır. Kişiler arası aktarım ile gerçekleşen bu süreç, geçmiş ve gelecek arasındaki bağ ile oluşmaktadır. Doğanay (2002), vatandaş aktarımı ile ilgili; “Geçmiş öğrenme, geçmiş ve geleneklerle gurur duyma, sorumluluk alma, uygun davranışlar sergileme ve otoriteye bağlılık vatandaşlık aktarımı programının en önemli içeriğidir. Yöntem olarak, vatandaşlıkla ilgili değer ve inanışların öğretmen merkezli bir yaklaşımla aktarılması esastır. Öğretmen ideal vatandaşı örnek olarak gösterir ve bu vatandaşın sahip olduğu özelliklerin sorgulanmadan kazanılması gerektiğini anlatır. Kısaca bu yöntem, bir telkin yöntemidir” (Anahtarcıoğlu, 2019).

Sosyal bilim olarak sosyal bilgiler öğretimi

Sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler öğretimi yaklaşımı, vatandaşlık aktarımı yaklaşımına karşı olarak; bireyin yani öğrencinin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişimini önemsemektedir. Yaklaşım etkili vatandaş yetiştirmenin sosyal bilim olarak sosyal bilgilerin öğretimi kapsamında yer alacağından bahsetmektedir. Bu yaklaşıma göre öğrenciler etkili vatandaşlık için, insan davranışlarını ve vatandaşlığın sosyal bilim olarak sosyal bilgiler yaklaşımının temel ilkelerine göre öğrenileceğini savunmaktadır (Anahtarcıoğlu, 2019).

Yaklaşımın içeriği sosyal bilim disiplinlerinin ayrı ayrı, aynı zamanda da bir bütün olarak verilmesine değinmektedir. Buradaki öğrenme yönteminin ise “araştırma-inceleme” ve “buluş yolu” ile öğrenme olarak belirtilmektedir. Yaklaşımda öğretmen rehber ve ders süreci boyunca sorular aracılığıyla öğrencide istenilen sonuca ulaşılmasında yardımcı bir etkidir. Öğrenci ise aktif ve dersin merkezinde yer almaktadır. Öğrenci öğretmenin sorduğu sorulara karşın vereceği cevaplar ile sonuca ulaşır (Ulusoy, 2011).

Etkili vatandaşlık için sosyal bilimler ile ilgili bilgi, beceri ve değerlerin kazanılması önemli görölmektedir. Yaklaşım, öğrencilere sosyal bilimlerin yapısını oluşturan kavram ve kuramlara ait ilgili bilgilerin toplanma ve yorumlanma süreçlerini öğretir. Bu sonuç, sosyal bilimcilerin tanımladığı bulgu, bakış açısı ve sorunların Sosyal Bilgiler programının içeriğinin oluşmasını ağlamaktadır (Öztürk, 2007).

Yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgiler öğretimi

Yaklaşımın temel düşüncelerini oluşturan John Dewey, yaklaşım doğrultusunda öğrencilerde “problem çözme” ve “karar alma” becerilerinin öğrenilmesini amaçlamaktadır. Yaklaşım öğrencilerde, kişisel ya da toplumsal problemlere karşın; problemlerini tanımlanarak analiz etmelerine ve sonucunda da bu bilgilere dayalı olarak kararlar alabilmelerini sağlamayı amaçlayan öğretme sürecidir. Daha öncesinden hazırlanmış bir içeriğe sahip olmayan yaklaşımın etkinliklerinde, öğrencilerin yakından etkilendiği veya endişelendiği güncel problemlere odaklanması gerektiğinin önemine vurgu yapılmaktadır. Yaklaşımın yöntemi araştırma-inceleme olarak yer almaktadır (Öztürk, 2012).

Yaklaşımının amaçları doğrultusunda ders içerikleri, sosyal bilgilerde tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgileri gibi konularla sınırlı değildir. Yaklaşım daha çok çağdaş dünya sorunları, yerel, ulusal ve evrensel boyut olarak öğretim süreçlerinde yer almaktadır. Bu yönüyle güncel gerçek konular ile karşılaşan öğrencilerin problemler karşısında günümüz koşulları ile oluşan çözümler üretebilmelerine imkân sağlayacaktır (Öztürk ve Otluoğlu, 2011).

Yaklaşımın ele aldığı içerik ders kitaplarında yer alan geleneksel konulardan oldukça farklıdır. Bu içerik öğrencilerde karar verme becerisinin kazandırılmasında bir araç olarak görölmektedir. Öğrenciler karşılaştıkları problemlere çözüm üretme sürecinde elde edilen bilgileri kullanarak bilimsel düşünme yöntemine bağlı olarak karar vermeyi gerçekleştirirler. Bilimsel araştırma yöntemi, öğrencilerin problemlere karşın araştırma içerisine girmesiyle araştırma becerilerinin geliştirilmesine yardımcı olmaktadır (Doğanay, 2002).

2.8.5. Sosyal Bilgiler ve Sosyal Beceriler

Sosyal Bilgiler dersi, bireyin ilk çevresi olan ailesinden başlayarak genişleteceği çevre karşısında karşılaştığı “toplumsal”, “kültürel” ve “iktisadi” tüm sorunlara karşı, bütüncül bir yaklaşımla ilgili “bilgi”, “beceri” ve “değerlerin” kazandırılarak erken dönemlerden itibaren geleceğe hazırlanmasına yardımcı olmaktadır. Sosyal Bilgiler, toplumsal bilim ile beşerî bilimin birleşmesiyle beraber toplumsal yeterliliğin gerçekleşmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla sosyal bilgiler sosyal disiplinler ile etkileşim sağlayarak, disiplinlerden elde edilen bilgilere güncel olarak yer vermektedir. Sosyal Bilgilerin içeriğinde yer alan disiplinler MEB Sosyal Bilgiler Öğretim Programı tarafından yayınlanan program kapsamında konular; “tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimler ile insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi” gibi konuların disiplinler arası yaklaşım ile ele alındığını ifade etmektedir (Coşkun, 2011).

Toplum ve insan ile ilişkili olarak başka bilim dallarının içerik ve tekniklerinden faydalanarak, insan ve etkileşim içerisinde olan sosyal çevresi ile birlikte zamansal faktöre bağlı olarak disiplinler arası yaklaşım ile beraber gerçekleştirilen evrensel demokratik değerlerle hazırlanmış, bilgili ve yeterli demokratik vatandaş yetiştirme esasına dayalı çalışma alanı olarak tanımlanmaktadır (Öztürk ve Dilek, 2012). Tanım sosyal bilgilerin bir ders olarak eğitim-öğretim içerisinde yer almasının öğrencilerde erken yaşta kazandırılması gereken sosyal ilişki ve davranışlarında etkili olan sosyal becerilerin önemini göstermektedir.

İbrahimoglu (2009), çalışmasında Sosyal Bilgiler dersinin öğrencilerde “duyuşsal hedeflerin” kazandırılmasındaki önemine dikkat çekmektedir. Etkili, demokrasiye uygun, girişimci ve demokratik değerlerin benimsetildiği bireyler yetiştirmede, Sosyal Bilgiler dersinin eğitim-öğretim görevlerinden birini yerine getirmesindeki katkısına vurgu yapmaktadır.

Yılmaz vd. (2008), Sosyal Bilgiler dersinin öğrencilere kazandırdığı hedeflerin; bireylerin yaşantılar sonucu kendilerini tanımalarına, kişiler arası ilişkilerin geliştirilmesine, vatandaşlık sorumluluğu ve bilincinin oluşması için bireyin yaşadığı toplumla bütünleşmiş değerleri davranışlarına kazandırmasına fayda sağlayacağını belirtmektedir.

Günümüz toplum yaşantıları, birtakım sorunları beraberinde getirmektedir. Bireylerin bu sorunlar karşısında uygun davranışlar sergilemeleri ve bu sorunlarla baş edebilmeleri gerekmektedir. Gelişmiş ülkeler, bireylerin bu sorunlara karşı uygun davranışlar sergilemeleri için okullarda “yaşam becerilerin öğretilmesi” konusunu önemsemektedirler. Bu becerilerin

kazandırılması çocukların yetişkinliğe hazırlanmasında temel etken olarak görülmektedir (Bacanlı, 2004).

İlköğretim sürecinde temel yaşam becerileri içerisinde yer alan sosyal becerilerin öğrencilere kazandırılması hedeflenmektedir. Bireyin, kişiler arası ilişkilerinde sağlıklı ilişkiler kurma, toplumsal kuralları benimseme, sorumluluklarını yerine getirme, yardımda bulunma, haklarını bilme gibi becerilerde sosyal becerilerin önemi vurgulanmaktadır. Sonuçta, bireyin toplumsal yaşamda toplumun bir üyesi olma, toplumsal yaşantının farkına varma ve sorumluluklarını yerine getirme gibi konularda sosyal yaşamın gerekliliği sosyal becerilerin kazandırılması ile doğru orantılıdır (Çubukçu ve Gültekin, 2006).

Okullar öğrencilerin sadece akademik başarılarının kazandırıldığı yer olarak değil de aynı zamanda da sosyal gelişimlerine katkı sağlayacak beceriler olan sosyal becerilerinde kazandırılması gerekmektedir. Bu açıdan okullarda becerilerin bir bütün olarak ele alınması, akademik ve sosyal becerilerin kazandırılması hedeflenmelidir (Akkök, 2006).

Sosyal beceri yetersizliği sonucu çocuklar sosyal ilişkilerde uyum sorunu yaşamakta, şiddet eğiliminde bulunma, kaygı altında olma gibi birtakım olumsuz düşünceler içerisinde yer almaktadır. Bu durum öğrencilerde akademik başarısızlığı da beraberinde getirir. Tüm bu çalışmalar sonucu sosyal yaşamda yer alan bireyin erken yaşlardan itibaren söz konusu becerinin kazandırılmasına önem verilmektedir. Sosyal yaşam ve çevre ile ilişkili olan Sosyal Bilgiler dersinin sosyal ilişki ve davranışlarda güncel ve gerçek yaşam etkinlikleri ile öğrencilere kazandırılması hedeflenen sosyal becerilerin yer alması, dersin sağlıklı ve etkili bir yetişkin, vatandaş yetiştirmesinde etkisini ortaya çıkarmaktadır. Ulusal ve uluslararası tüm toplumsal yaşamları barındıran, çocuğun yakın çevresinden başlayarak genişleyen sosyal hayatını ele alan ve çocuğun etkin bir vatandaş olarak yetişmesinin toplum ve birey sağlığı açısından Sosyal Bilgiler dersinin önemi büyüktür. Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerin, günlük yaşamlarında kullanacakları bilgi ve yeterliklere sahip olmalarını; yaşadıkları çevre ve kültürde var olabilmelerini, toplumsal problemlere çözümler üretebilmelerini; içinde buldukları topluma yönelik pozitif davranışlar sergilemelerini sağlar. Tüm bunlar öğrencilerin toplumsal yaşamda kişiler arası etkileşimlerde uygun davranabilmelerini ve mutlu bir birey olarak yaşamlarını sürdürmelerini hedeflemektedir (Coşkun ve Samancı, 2012).

2.9. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

Millî Eğitim Bakanlığı eğitim felsefesi yapılandırmacı yaklaşımın benimsenmesiyle bu doğrultuda programların geliştirilmesi ve güncellenmesi ile yenilenme çabaları içine girmiştir. 2005 yılında başlayan bu yenileme 2015-2016 eğitim öğretim yılında tamamlanarak, programların farklı bir boyut kazanmasına sebep olmuştur. Yenileme çabalarının nedeni, “sosyokültürel hayat, bilim ve teknolojiadaki hızlı değişim ve gelişmeler, toplumun ve ferдин ihtiyaç duyduğu vasıfların da farklılaşması” olarak belirtilmiştir. Buradaki farklılaşma, yaşanan yüzyılın gereksinimlerini yerine getirebilecek bireylerin yetişmesine imkân sağlayacak programların yenilenmesi ve güncellenmesi gerektiğini ortaya çıkarmaktadır olarak belirtilmiştir (MEB, 2017b).

Programların zaman geçtikçe değişmeleri ve yenilenmeleri, bulunduğu zaman içerisindeki şartların değişmesine bağlı olarak gerçekleşmektedir. Bu doğrultuda mükemmeli yakalama ve çağa uygun bireyler yetiştirme programların temel etkenleri arasında yer almaktadır. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı zamanın gereksinimleri doğrultusunda süreklilik sağlamak için, izleme ve değerlendirme sonuçlarına göre gerekli yeniliklere açık hale getirilmiştir. Böylelikle program bilimsel, sosyal, teknolojik gelişim ve ihtiyaçlara yönelik koşutluğun sürekliliğini sağlamıştır (MEB, 2018b).

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’ nın içeriğinde; öğretim programlarının neler olduğunun, amaçlarının, perspektiflerinin (değer ve yetkinlikler), öğretim programlarında ölçme ve değerlendirme yaklaşımlarını, bireysel gelişim özelliklerini ve programın güncellenme süreci hakkındaki bilgilerini oluşturan sonuç bölümüne yer verildiği görülmektedir. Öğretim programlarındaki genel bilgilerden bahseden bu kısımdan sonra Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’ nın özel amaçlarını, temel becerilerini ve değerlerini, programın uygulanmasında dikkat edilecek hususların, öğrenme alanlarının ve 4-7 sınıf sosyal bilgiler kazanım ve açıklamalarına yer verildiği görülmektedir (MEB, 2018).

2.9.1. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’ nın Özel Amaçları

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi’nin Genel Amaçları ve Temel İlkelerine uygun olarak şöyle ifade edilmektedir: Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile öğrencilerin (MEB, 2018);

1. *“Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,*

2. Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,
3. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,
4. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,
5. Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri,
6. Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,
7. Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde millî ekonominin yerini kavramaları,
9. Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,
10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algulamaları,
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretimde bilimsel ahlakı gözetmeleri,
13. Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri,
14. Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri,
15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,
16. Millî, manevî değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,
17. Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,
18. Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır.”

Tüm bu amaçlar çocuğun etkili bir vatandaş olarak, Türk kültür ve tarihine ait bilinci gelişen, yaşadığı çevre ve insanlar arasında ilişki kurabilen, yaşadığı coğrafyanın özelliklerini tanıma ve koruma bilincinde, doğru bilgiye ulaşabilen, bilim ve teknoloji sürecinin farkında olan, toplumsal ilişkileri düzenleyebilen ve sorunlar karşısında çözüm üretebilen, toplumsal sorunlarda görüş belirten, birey olarak kendi özelliklerinin farkında olan, demokratik, erdemli, ülke ve dünya konularında duyarlı olan bir birey yetiştirmeyi hedeflemektedir.

2.9.2. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda Temel Beceriler

MEB (2018) Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda 27 temel becerilere yer verilmiştir. Temel Yeterlilikleri Çerçevesi (TYÇ) ile uyumlu bu beceriler şu şekilde yer almaktadır.

1. Araştırma	7. Finansal okuryazarlık
2. Çevre okuryazarlığı	8. Girişimcilik
3. Değişim ve sürekliliği algılama	9. Gözlem
4. Dijital okuryazarlık	10. Harita okuryazarlığı
5. Eleştirel düşünme	11. Hukuk okuryazarlığı
6. Empati	12. İletişim

13. İş birliği
14. Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme
15. Kanıt kullanma
16. Karar verme
17. Konum analizi
18. Medya okuryazarlığı
19. Mekâmi algılama
20. Öz denetim

21. Politik okuryazarlık
22. Problem çözme
23. Sosyal katılım
24. Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama
25. Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma
26. Yenilikçi düşünme
27. Zaman ve kronolojiyi algılama”

2.9.3. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’ nda Değerler

MEB (2018) Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda aşağıdaki değerler yer almaktadır.

1. “Adalet
2. Aile birliğine önem verme
3. Bağımsızlık
4. Barış
5. Bilimsellik
6. Çalışkanlık
7. Dayanışma
8. Duyarlılık
9. Dürüstlük
10. Estetik
11. Eşitlik
12. Özgürlük
13. Saygı
14. Sevgi
15. Sorumluluk
16. Tasarruf
17. Vatanseverlik
18. Yardımseverlik”

2.9.4. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’ nın Öğrenme Alanları ve Kazanımları

MEB (2018) Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan öğrenme alanları; bilgi, beceri ve değerlerin birbiriyle bütünsel olarak ele alındığını, öğrenmenin disiplinler arası yapısında oluştuğunu belirtmektedir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 7 öğrenme alanı çerçevesinde yapılanmıştır. Bunlar şu şekilde yer almaktadır:

1. “Birey ve toplum
2. Kültür ve miras
3. İnsanlar, yerler ve çevreler
4. Bilim, teknoloji ve toplum
5. Üretim, dağıtım ve tüketim
6. Etkin vatandaşlık
7. Küresel bağlantılar”

Öğretim programında yer alan öğrenme alanları, her sınıf (4, 5, 6 ve 7.sınıflar) düzeyine uygun olarak tek bir isim ile yer almaktadır. Öğrenme alanları içeriğinde yapıya uygun beceri, değer, kazanım ve kazanımlara ait rehber niteliğinde açıklamalara yer verilmektedir. Kazanımlar sınıf düzeylerine göre; 4. sınıf düzeyinde 33, 5. sınıf düzeyinde 33, 6. sınıf düzeyinde 34 ve 7. sınıf düzeyinde 31 olmak üzere toplamda 131 kazanım bulunmaktadır.

4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan öğrenme alanlarına göre kazanımların dağılımları şu şekilde yer almaktadır: Birey ve toplum öğrenme alanında 5, kültür ve miras öğrenme alanında 4, insan, yerler ve çevreler öğrenme alanında 6, bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanında 5, üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında 5, etkin vatandaşlık öğrenme alanında 4 ve son olarak küresel bağlantılar öğrenme alanında ise 4 olmak üzere toplam 33 kazanıma yer verilmektedir.

2.10. İlgili Araştırmalar

Bu bölümde sosyal beceri ve sosyal bilgiler öğretim programı ile ders kitapları alanında yapılmış yurt içi ve yurt dışı araştırmalara yer verilmiştir.

2.10.1. Yurt İçi Araştırmalar

İlköğretim öğrencileri üzerine yapılan çalışmada sosyal beceri eğitiminin öz kavramı üzerine etkisi incelenmiştir. Araştırma, bir ilkokulda öğrenim gören 28 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Öğrenciler deney ve kontrol gruplarına ayrılarak 10 haftalık sosyal beceri eğitimi verilmiştir. Eğitim sonunda öğrencilere uygulanan öz kavramı ölçeği kullanılmıştır. Kullanılan ölçek sonunda ön-test ve son-test sonuçlarına göre sosyal beceri eğitiminin öğrencilerde öz-kavramı düzeyine olumlu etkisinin olduğu görüşüne varılmıştır (Cerrahoğlu, 2002).

Akkuş (2005), sosyal becerinin özsaygı ve denetim odağı üzerine ilişkisini incelemiştir. Araştırma ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerine uygulanarak öğrencilerin demografik bilgileri ile özsaygı ve sosyal becerileri arasında ilişkiyi belirtmiştir. Çalışma toplam 6 farklı ilköğretim okulundan 460 öğrenci gerçekleştirilmiştir. Araştırmada “Matson Çocuklarda Sosyal Becerileri Değerlendirme Ölçeği” ile “Coopersmith Özsaygı Envanteri” kullanılmıştır. Araştırma sonucuna göre, cinsiyet, anne-baba eğitim durumu ve gelir durumunda ilişkisi bulunmuştur.

Sazak Pınar (2009), araştırmasını sınıfında öğrenim gören özel gereksinimli öğrencileri bulunan öğretmenlerle gerçekleştirmiştir. Betimsel araştırma deseninden test ve gözlem tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın birinci aşaması 172 birinci sınıf öğretmen oluşturmuştur. Araştırmanın ikinci aşaması, deney ve kontrol grubunu oluşturan toplam 29 öğretmen ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın birinci aşamasında öğretmenlerin sosyal becerilere ilişkin beklentileri alınmış ikinci aşamasında ise alınan beklentiler doğrultusunda deney grubu ile uygulama gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucuna göre, öğretmenlerin beklentileri doğrultusunda uygulanan becerilerin önemli bulunduğu belirtilmiştir.

Coşkun (2012) araştırmasında, sosyal becerilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumunun incelenmesini amaçlamıştır. Araştırmada ilköğretim 4 ve 5. sınıf öğrencilerinden oluşan 9 okuldan toplam 300 öğrenci ile çalışılmıştır. Araştırmada öğrencilerin demografik özellikleri belirlenerek sosyal bilgiler dersine yönelik tutum ölçeği ile sosyal beceri ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucuna göre öğrencilerin sosyal beceri düzeyleri ile sosyal bilgiler dersine yönelik tutumları arasındaki ilişkileri tespit edilmiştir. Ayrıca okulun konumu, sınıf

seviyesi, ebeveyn eğitim düzeyi ve mesleği, sosyoekonomik durumu, kardeş sayısı ve akademik başarılarında farklılık gösterdiği belirtilmiştir.

Araştırma 2012 yılında ilköğretim öğrencilerine verilen yansıtıcı düşünmeye uygun eğitimin sosyal bilgiler dersine yönelik akademik başarı ve tutumlara etkisini belirtmek amacı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma deney ve kontrol gruplarından oluşmaktadır. Öğrencilere ilk olarak demografik bilgilerin öğrenilmesi üzerine “Kişisel Bilgi Formu” uygulanmıştır. Deney öncesi ve sonrasında uygulanmak üzere “Akademik Başarı Testi” ve “Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonunda, yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretimin kullanıldığı deney grubu öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumu, kontrol grubu öğrencilerine oranla daha olumlu bulunmuştur. Yansıtıcı düşünme yaklaşımı, öğrencilerin başarılarının artmasında, programda önerilen öğretimden daha fazla etkili olmuştur. Ayrıca, yansıtıcı öğretimin tutumların ve başarının kalıcı olması konusunda, daha yararlı olduğu ortaya çıkmıştır (Uygun ve Çetin, 2012).

Serhatlıoğlu (2012), araştırmasını 4 farklı okuldaki ilköğretim 5. sınıf öğrencileri ile gerçekleştirmiştir. Araştırmacı tarafından hazırlanan “Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği, gözlem ve görüşme” çalışmanın veri toplama araçlarından olmuştur. Araştırma sonucuna göre “sosyal beceri kazanımı sürecinde örtük programın işlevleri okul, öğretmen, öğrenci boyutlarında ortaya konulmuştur. Okul boyutunda, etkinlikler, törenler, sınıf içi genel durum, iletişim, fiziksel yapı, kavga ve güvenlik sorunları bakımından örtük programın işlevleri ortaya çıkmıştır. Öğretmen boyutunda, destekleme, beklenti, iletişim, model olma, ceza ve zaman kullanımı açısından örtük programın işlevleri belirlenmiştir. Öğrenci boyutunda ise sosyal beceriler, sosyal beceri eksiklikleri ve bu becerileri kazanma ve gösterememe nedenleri ortaya çıkmıştır.” Ayrıca örtük programların sosyal beceriler üzerindeki etkisine dikkat çekilerek örtük programların sosyal becerilerin kazandırılmasında ki önemi belirtilmiştir.

Arslan (2016), araştırmasında ilkokul birinci sınıf öğrencilerinin belirli faktörlere bağlı olarak sosyal becerileri düzeylerinin farklılaşma durumu ile sosyal beceri yetersizliğinin nedenlerinin belirlenmesini amaçlamaktadır. Toplam 254 birinci sınıf öğrencisinden oluşan araştırma grubuna Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu uygulanmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin sosyal beceri düzeylerinde ebeveyn eğitim durumu, sosyoekonomik durumu, aile davranışları, okulöncesi eğitimi alma durumu faktörlerinde ilişki görülürken, sınıf mevcudu, anne-baba yaşam ve birliktelik durumu, kardeş sayısı, cinsiyet faktörlerinde ilişkiler bulunmamıştır. Gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda ise akran

çatışması, saldırgan davranışlar, utangaç olma, söz dinlememe, içine kapanıklık, bencil davranışlar, korkmak ve kıskanç davranışlar sorunlu olarak belirtilmiştir.

İnci tarafından 2014 yılında yapılan araştırmada, anasınıfı ve ilkokulda eğitim alan öğrencilerin baba tutumlarının sosyal beceri gelişimlerine etkisi incelenmiştir. Araştırma toplam 294 öğrenci ve bu öğrencilerin babaları ile gerçekleştirilmiştir. “Kişisel Bilgi Formu”, “Sosyal Beceri Değerlendirme Sistemi Temel Eğitim Öğretmen Formu” ve “Baba Destek Programı (BADEP) Tutum Envanteri” araştırmada kullanılan veri toplama araçlarıdır. Araştırma sonucuna göre, olumlu tutum olarak “İletişim Açıklığına” sahip babaların yüksek puana, olumsuz tutum olarak “Yetkeci Tutuma” sahip babaların ise düşük puana sahip olduğu belirtilmiştir. “Anasınıfı öğrencilerinin babalarının sahip olduğu tutumların, anne öğrenim düzeyi, baba öğrenim düzeyi, baba işi ve anne çalışma durumuna göre anlamlı bir şekilde değiştiği saptanmıştır. Çocuğun yaşı, cinsiyeti, doğum sırası, kardeş sayısı, aile tipi ve babanın yaşına göre ise baba tutumlarının istatistiksel olarak farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Birinci sınıf öğrencilerinin babalarının sahip olduğu tutumların ise, aile tip, çocuğun doğum sırası, çocuk sayısı, anne öğrenim düzeyi, baba öğrenim düzeyi, baba işi ve anne çalışma durumuna göre anlamlı bir şekilde değiştiği, çocuğun yaşı, cinsiyeti ve babanın yaşına göre anlamlı bir şekilde değişmediği bulunmuştur.” Araştırma sonucunda; baba tutumlarının, çocukların sosyal beceri düzeyleri üzerine olumlu ilişkisi görülmüştür.

Bapoğlu Dümenci (2018), araştırmasında Millî Eğitim Bakanlığı Bilim Sanat Eğitim Merkezinde (BİLSEM) eğitim alan ortaokul 6. ve 7. sınıf öğrencilerinden oluşan toplam 18 öğrenci ile çalışmıştır. Araştırma BİLSEM öğrencilerinin akran ilişkilerinde sosyal beceri eğitiminin etkisini üzerine gerçekleştirilmiştir. Araştırmada ihtiyaç ölçeği, arkadaşlık ilişkileri ölçeği ve bilgi formunun yanında öğretmen ve ailelere uygulan yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Çalışma grubundaki öğrenciler, deney ve kontrol grubu olarak ele alınmıştır. Deney grubu toplam 24 oturum şeklinde sosyal beceri eğitimi alırken kontrol grubu normal süren programlarına devam etmişlerdir. Araştırma sonucunda deney grubundaki öğrencilerin kontrol grubundaki öğrencilere nazaran arkadaşlık ilişkileri ölçeğinin alt boyutundaki iletişim, etkileşim ve güven türünde anlamlı farklılık oluşturduğu görülmüştür.

Güneş (2018) araştırmasında, ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin çeşitli değişkenler açısından sosyal becerilerini incelemiştir. Araştırmaya şehir merkezinden 416, şehir merkezine bağlı köylerden ise 124 olmak üzere 540 ilkokul 4. sınıf öğrencisi katılmıştır. Araştırmadaki değişkenleri; cinsiyet, şehir veya köyde öğrenim görme durumu, anne ve baba eğitim durumu,

kardeş sayısı, doğum sırası, evde birlikte yaşadığı kişiler tarafından sevilme algısı, sınıf öğretmeni tarafından sevilme algısı, okulda sosyal etkinliklere katılma durumu, günlük televizyon izleme süresi, günlük internet veya bilgisayar kullanma süresi, evde veya okulda olumlu davranışlarda bulunduğu ödüllendirilme durumu ve akademik başarı oluşturmaktadır. Kocayürek (2000) tarafından geliştirilen “Sosyal Beceri Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu” araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Araştırma sonucunda anne-baba eğitim düzeyi, kardeş sayısı ve doğum sırası değişkenlerinde anlamlı farklılık bulunmazken diğer değişkenlerde anlamlı farklılık görülmüştür. Ayrıca sosyal beceri düzeyleri ile akademik beceriler arasında pozitif ilişki görülmüştür.

Araştırma 2018 yılında Palak tarafından, “ilkokul 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde kullanılan işbirliğine dayalı öğrenme yöntemi birleştirme tekniğinin öğrencilerin sosyal becerilerine ve akran zorbalığına etkisi” üzerine gerçekleştirilmiştir. Araştırma grubu, 4. sınıfta okuyan 30 öğrenci ile oluşturulmuş olup; veri toplama aracı olarak Akçamete ve Avcıoğlu (2005) tarafından geliştirilen “Sosyal Beceri Değerlendirme Ölçeği” ve Ayas ve Pişkin (2011) tarafından geliştirilen “Akran Zorbalığı Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmada işbirlikli öğrenme yönteminin uygulanmasının öncesi ve sonrasında öğrencilerde sosyal beceri düzeylerinin pozitif yönde etkilendiği, “zorbalık” ve “kurban alma” durumlarında ise düşüşün görüldüğü, olumlu ilişkisi bulunmuştur.

Erdem (2018), araştırmasının amacını birleştirilmiş ve müstakil sınıflarda öğrenimi gerçekleştiren ilkokul öğrencilerinin sosyal becerilerine ilişkin öğretmen görüşlerinin belirlenmesi olarak belirtilmiştir. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın çalışma grubu, on müstakil, on birleştirilmiş sınıf olmak üzere toplamda 20 sınıf öğretmeninden oluşmaktadır. Araştırmacı tarafından gerçekleştirilen araştırmada veriler görüşme formuna verilen cevaplarla toplanmıştır. İçerik analizi ile sonuçlanan araştırmaya göre sosyal beceri gelişiminin müstakil sınıflarda birleştirilmiş sınıflara kıyasla daha avantajlı olduğu görülmüştür. Sınıflarda öğrenci sayısının fazlalığı, farklı şubelerin bir arada olması ve sınıflarda farklı yaş gruplarının bulunması müstakil ve birleştirilmiş sınıflarda dezavantaj olarak belirtilmiştir.

Araştırma, “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki Temel Becerileri Kazandırmada İlkokul dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İçeriğinin Yeterliliğine İlişkin Öğretmen Görüşleri” nin incelenmesi amacı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmayı 20 ilkokulda görevde bulunan, 4. sınıf okutan öğretmenlerinden toplam 80 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler ders kitabının içeriğinin becerilerin

kazandırılmasında öğretmen görüşlerinin büyük oranda “orta düzeyde” olduğu belirtilmiştir. Sosyal Bilgiler ders kitabındaki temel becerilerin kazandırılmasında ise “tam olarak” yeterli olmadığı tespit edilmiştir. Araştırmadaki öğretmenler görüşlerinde “ders kitaplarındaki etkinliklerin sayısının az ve içerik bakımından temel becerileri kazandırmada yetersiz olduğu, kitaptaki konuların temel bilgilere ve kazanımlara uygun olmadığı, konuların bilgi ve içerik bakımından öğrenci seviyesine uygun olmadığı, kazanımları değerlendirmeye yönelik soruların ölçme ve değerlendirmede yetersiz olduğu, kitaptaki konuların görsel açıdan eksik olduğu ve konulara ayrılan zamanın yetersiz olduğu” belirtmişlerdir (Öğreten, 2017).

2018 yılında yapılmış çalışmada “sosyal bilgiler dersinde empati becerisine dayalı etkinliklerin öğrencilerin çevre bilincine ve akademik başarılarına etkisi” incelenmiştir. Çalışma, ortaokul öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. Öğrencilere Uzun, Sağlam ve Varnacı (2008) tarafından geliştirilen "Çevre Bilinç Ölçeği" ile uzman görüşleri alınarak gerçekleştirilen kazanımlar doğrultusunda hazırlanan "Başarı Testi" kullanılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre, empati becerisine yönelik verilmiş olan eğitim ve etkinliklerin, deney grubunda çevre bilinç düzeylerinin etkili şekilde artışına etki ettiği belirlenmiştir. Sonuç olarak, çevre eğitimlerinin müfredatta yer alan konu ve kazanımlara uygulanması, öğrencilerin çevre bilincine sahip olmasını sağlarken aynı zamanda da öğretmenlerin konuları yetiştirme hususunda kaygılarını azaltılacağı düşünülmüştür (Konuk, 2018).

Güngör (2022), araştırmasında sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarının 21. yüzyıl becerileri bağlamında incelemiştir. Sosyal bilgiler öğretim programındaki “özel amaçlar, yetkinlik alanları, temel beceriler, değerler eğitimi, programın uygulanmasında dikkat edilecek hususlar, öğrenme alanları” ile 4,5,6, ve 7.sınıf kazanımları ile 21.yüzyıl becerilerinin ders kitaplarında nasıl yer aldığı üzerine yapılan araştırma sonucunda, öğretim programlarında “problem çözme, eleştirel düşünme, iletişim ve işbirliği, bilgi okuryazarlığı” en çok yer alan beceriler olduğu belirtilmiştir. En az yer alan becerilerde ise “üretkenlik, girişimcilik, esneklik ve uyum, medya okuryazarlığı” becerileri yer almaktadır. Bulgular sonucuna göre sosyal bilgiler öğretim programının ve ders kitaplarının 21. yüzyıl beceri açısından geliştirilmesi gerektiği ve 21. yüzyıl bağlamında nitelikler kazandırılması önerilmiştir.

2.10.2. Yurt Dışı Araştırmalar

Arkadaşlık kurmada sosyal becerilerin önemine vurgu yapılan araştırmada ilkökul 3. ve 4. sınıf öğrencilerinden oluşan deneysel durum uygulanmıştır. Birinci durum çocukların rehber desteğiyle, diğer iki durumda rehber desteği olmaksızın oyunlar oynatılır. Araştırma sonucu,

rehber desteğiyle oyun oynayan çocukların rehber desteği olmadan oyun oynayan çocuklara oranla sosyal beceri düzeylerinde daha yüksek puan aldığı görülmüştür (Oden ve Asher, 1977).

Çalışma 1977 yılında 8 ile 12 yaş aralığında bulunan çekingen, güvensiz ve sıkılgan olan 4 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada geri bildirim, davranış tekrarları ve rol model uygulamaları ile sosyal beceri eğitimi verilmiştir. Verilen eğitim sonucunda öğrencilerin kendilerine olan güvenlerinin arttığına sosyal beceri eğitiminin önemine vurgu yapılarak belirtilmiştir (Bornstein vd., 1977)

Johnson ve Johnson (1990), araştırmalarında işbirlikli öğrenmelerin sosyal beceriler üzerine ilişkisini incelemiştir. Başka becerilerin önemi kadar sosyal becerilerinde önemine ve öğretilmesindeki gerekliliğine vurgu yapmışlardır. Sosyal becerilerin öğrenilmesinde öğrencilerin başkalarıyla işbirliği içerisinde olmasının ve etkili bir şekilde çalışma becerilerinin okul ortamlarında ve daha sonraki yıllarda da bireyin kendi yaşantısında öğrencilere fayda sağlayacağını belirtmişlerdir.

Sawyer ve arkadaşları 1977 yılında yaptıkları araştırmada ilkökul öğrencilerinin arasında duygusal ve davranışsal problemlerin azalması amaçlanmıştır. Araştırmada sosyal beceri eğitiminin ilkökul öğrencilerine önemine vurgu yapılarak, Rochester Sosyal Beceri Programı'nın etkililiği incelenmiştir. İlkokul 3. ve 4. Sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilen araştırmada söz konusu programın öğrencilere verilmeden önce, verildikten hemen sonra ve bir yıl sonrası şeklinde değerlendirilmesi sonucunda programda öğrencilerin sosyal problemler ile başa çıkma becerisinin geliştiği ayrıca programda öğrencide belirtilen çocukluğa bağlı olarak yaşadığı duygu ve davranış problemlerinin azaldığı belirtilmiştir.

McClelland vd. (2000) akademik beceriler ile sosyal beceriler arasındaki ilişkinin belirlenmesi üzerine yapılan araştırmada okul öncesinden ikinci sınıf sonuna kadar ki süreçte problemlili olan sosyal becerilere sahip öğrencilerin akademik başarılarına dikkat çekmiştir. Araştırmada derecelendirilmesi öğretmen tarafından gerçekleştirilen “Cooper-Farran Davranış Derecelendirme Ölçeği” kullanılmıştır. Gerçekleşen araştırma sonucu sosyal becerilerde problem yaşayan öğrencilerin akademik başarılarının da düşük seviyede olduğu belirtilmiştir.

Spence vd. (2000) Çocukluklarda sosyal fobi üzerine ebeveyn katılımı olan ve olmayan, bilişsel ve davranışsal müdahale tabanlı sosyal beceri eğitiminin etkisinin incelenmesini amaçlayan araştırmada sonuçlar; uygulanan sosyal beceri eğitiminin çocuklarda, sosyal ve

genel kayguların önemli derecede azaldığını ayrıca çocukların sosyal beceri düzeylerinde büyük oranda artışın olduğu belirtilmiştir.

2001 yılında ilköğretim öğrencilerine yönelik gerçekleştirilen araştırmada öğrencilerin sosyal becerilerinin değerlendirilmesi ve bulunulan müdahalelerde yeni yaklaşımların uygulanması amaçlanmıştır. Öğrencilerin sosyal becerinin gelişimine katkı sağlamak amacıyla “Duyarlı Sınıf” (Charlry, 1992) adlı bir öğretim yaklaşımı ile sosyal beceri eğitimi verilmiştir. Araştırma sonuçları sosyal beceri eğitimi alan ve hiç alamayan öğrencilerin ilgili eğitimi alan öğrencilere göre sosyal becerilerin düşük çıktığı düzeyde olduğunu belirtmiştir (Elliot vd., 2001).

Lillenstein (2001), araştırmasında sosyal beceri eğitiminin şiddeti önlemeye yönelik etkisini anaokulu ve ilkokul 1. ve 2. sınıf öğrencileri üzerinde gerçekleştirmiştir. Haftada bir kez olmak üzere altı ay uygulanan eğitim sonrasında anne-baba ve öğretmenler öğrencilerin sosyal becerilerini derecelendirmişlerdir. Araştırma sonucunda sosyal beceri eğitiminin öğrencilerde öz kontrol ve başka kişilerin farkında olması üzerine etkisinin olduğu belirlenmiştir. Aynı zamanda öğretmenlerin uygulamış olduğu sosyal beceri eğitiminin de sınıf yönetiminde etkili olduğu görülmüştür.

Bauminger (2002) sosyal beceri eğitiminin 7 ve 8 yaşlarındaki otizmlilik ilköğretim öğrencileri üzerindeki sosyal etkileşimin etkisini araştırmıştır. Sosyal beceri eğitimi bilişsel davranışsal müdahaleler üzerine verilmiştir. Bu müdahaleler sosyal ilişkiler, duygusal bilgi ve sorunlara çözüm üretme üzerine gerçekleştirilmiştir. Araştırma ilköğretim 1. ve 2. sınıf öğrencilerinden oluşan 15 öğrenciye 7 aylık bir bilişsel davranışçı eğitim verilmiştir. Eğitim sonucunu değerlendirmesi için öğretmen, “Değerlendirme Formu”, “Sosyal Beceri Ölçeği” ve “Problem Çözme” ölçeği kullanmıştır. Araştırma sonucuna göre uygulanan eğitimi alanların göz temasında bulunduğu, tecrübelerini paylaştığı ve akranlarına daha fazla ilgi gösterdiği belirtilmiştir. Aynı zamanda sosyal beceri eğitimi alan öğrencilerin problem becerilerinde ve olumlu sosyal davranışlar sergileme üzerine artış olduğu gözlemlenmiştir. Bir problem karşısında çözüm üretmeye çalışıldığı ve daha az anti sosyal davranışlara yöneldikleri belirtilmiştir.

Spence (2003), sosyal beceri ve yeterlilikteki eksikliklerin birçok duygusal ve davranışsal bozukluğu beraberinde getireceğini savunarak; sosyal beceri eğitiminin çocuk ve gençlere uygulaması araştırmayı gerçekleştirmiştir. Araştırma sonucuna göre uygulanan sosyal

beceri eğitiminin bazı sosyal becerilerde etkisinin uzun süreli olduğunu bazı becerilerde ise daha kısa sürdüğü ve kişinin gerçek yaşamında bağlanamadığına ulaşılmıştır.

Öğretmenlerin okuttukları sınıf düzeyi, programlarının çeşitleri (özel ve genel eğitimci), göreve başlama süresi gibi demografik özelliklerin öğrencilerden bekledikleri davranışların incelenmesi araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Araştırmanın sonuçlarına göre; öğrencilerin daha çok öz denetim ve iş birliği alanlarındaki becerileri önemli gördükleri belirtilirken iletişim becerileri daha az önemli görülmüştür. Özel eğitimciler iletişim ve öz kontrol becerilerine önem verirken genel eğitimciler iletişim, öz kontrol ve iş birliği becerilerini daha önemli olarak belirtmişlerdir. Görevine yeni başlayan ve kıdemli öğretmenlerin iletişim, iş birliği ve öz denetim becerilerine daha çok önem verdikleri araştırmanın bir diğer sonucun oluşturmaktadır (Lane vd., 2004).

Durlak vd. (2007) olumlu gençlik geliştirme programlarının okul, aile ve toplum sistemleri üzerindeki etkilerinin incelenmesine yönelik gerçekleştirilen araştırmada okul sonrası programlara katılan çocukların ve ergenlerin olumlu sosyal davranışlarında ve akademik başarılarında artış görülürken; sorun davranışlarında belirgin oranda düşüşlerin görüldüğü belirtilmiştir.

Goudas ve Magotsiou (2009) araştırmalarında işbirlikli öğrenme yaklaşımının sosyal beceriler üzerine etkisini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırmada belirli sosyal beceriler seçilmiş ve öğrenme hedefleri olarak belirlenerek, işbirlikli öğrenme oturumları bu hedeflere ulaşmak için tasarlanmıştır. Uygulamaya başlanılan programın kısa süre içerisinde öğrencilerde grup çalışmalarına yönelik sosyal becerilerin kazanıldığını ve bu beceriler üzerinde pozitif tutumlar sergiledikleri belirtilmiştir. Ayrıca öğrencilerin başkalarının duygularını anlama becerilerini de kazandıkları görülmüştür.

Kwon ve arkadaşları (2014), “İlkokul öğrencilerinin sosyal davranışlarında ve okul tutumlarında sosyal becerilerin önemine ilişkin inançların rolü” adlı araştırmalarında, öğrencilerin sosyal becerilerinin önemine ilişkin inançlarının, sosyal becerileriyle okul tutumlarına katkısının incelenmesi olarak belirtilmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin sosyal becerilerin önemi hakkındaki inançların, olumlu okul tutumları ile sosyal becerilerin pozitif yönde, saldırgan davranışların ise negatif yönde ilişkisi bulunmuştur.

Blanchard vd. (2014), istismara maruz kalan çocukların sosyal ilişkilerine yönelik öz değerlendirme ve öğretmen değerlendirmelerine yönelik araştırmada cinsel istismara maruz

kalan çocukların sosyal ilişkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmada “öz değerlendirme raporları” ve “öğretmenlerin değerlendirmeleri” kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu cinsel istismara maruz kalan 93 çocuk ile istismara maruz kalmayan 75 çocuk oluşturmaktadır. İki grup arasında kıyaslama gerçekleştiren araştırmada elde edilen sonuçlara göre; öğretmen değerlendirmelerinde, cinsel istismara maruz kalan çocuklar ile istismara maruz kalmayan çocukların yaşitlarınca büyük oranda sosyal becerinde problemlerin yaşadığını ve klinik seviye anlamında sosyal sorunlar çektikleri belirtilmiştir. Ayrıca cinsel istismara maruz kalan çocukların cinsel istismara maruz kalmayan çocuklara göre çevresinde bulunan kişilere hissettikleri güvenin az bir fark ile düşük düzeyde olduğu, yalnız kalma ve yaşitlarından farklı hissetme duygularının ise diğer gruplar ile farklılık göstermediği sonuçlar arasında yer almaktadır.

Soto-Icaza ve arkadaşları (2015) araştırmalarında çocukların başka insanlar ile iletişim kurmalarında, toplulaşmalarında ve olumlu davranışlar sergilemelerinde sosyal becerilerin önemi üzerinde durmuşlardır. Sosyal becerilerin oluşumunda gerekli olan sinirsel, davranışsal ve çevresel faktörlerin etkisi olduğunu saptamıştır. Sosyal beceri gelişiminin bebeklik döneminden başlayıp ilerleyen bir bilişsel faktörleri içeren bir süreç olduğu belirtilmiştir.

Goodman (2017), araştırmasında Uluslararası Bakalorya (IB) sistemine dahil bir özel okulun altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinden oluşan toplam 193 öğrenci ile okulda bulunan toplam 40 öğretmen ve yönetici araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır. Araştırmada kullanılan nicel veriler, drama dersi içinde bulunan temel sosyal becerilerin öğrenilmesi ile bu becerilerin başka konuların öğrenilmesine etkilerini ve katkılarını ele alan anketlerin değerlendirilmesini; nicel veriler ise öğretmenler, öğrenciler ve yöneticiler ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmelerin derinlikli bir değerlendirmesiyle oluşmuştur. Araştırma sonucuna göre drama dersinin sosyal becerileri geliştirme konusunda etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

BÖLÜM 3

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araç ve teknikleri, verilerin toplanması ve çözümlenmesine ilişkin bilgiler verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Nitel araştırma modeli ve desenlerinde olan doküman incelemesi bu araştırmanın modelini oluşturmaktadır. Doküman incelemesi, gerçekleştirilen araştırma doğrultusunda amaçlara olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin incelenmesi olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan diğer desenler gibi doküman incelemesi de ilgili konuda anlam çıkarmak, analiz etmek, konu ile ilgili anlayış oluşturmak üzere verilerin incelenmesini ve yorumlanmasını sağlamaktadır. Doküman incelemesinde kullanılacak belgeler, araştırmacının müdahalesi olmadan kayıtlara geçmiş metinleri ve resimleri içermektedir. Bu belgeler; reklamlar, ajandalar, kılavuzlar, katılım kayıtları, kitaplar, gazeteler, sanat eserleri, program detayları vb. olup, araştırma aşamasında araştırmacıya veri olarak sağlanmaktadır (Kıral, 2020). Araştırmada 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programını oluşturan unsurlar ve Sosyal Bilgiler 4. sınıf ders kitabında sosyal becerilere yer verilme durumunun tespit edilmesi amacıyla doküman incelemesi kullanılmıştır.

3.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu Millî Eğitim Müdürlüğü Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2018-2019 eğitim-öğretim yılından itibaren beş yıl süreyle ilkokul 4. sınıf düzeyinde uygulanmak üzere 28 Mayıs 2018 tarihinde Talim ve Terbiye Kurulunun 78 sayılı kararıyla yayınlanan Tuna Yayınları ilkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı oluşturmaktadır.

3.3. Veri Toplama Araç ve Teknikleri

Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman incelemesi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanılarak; algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konulmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Araştırmada veri toplama araç ve teknikleri Millî Eğitim Müdürlüğü Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve 2021- 2022

eğitim-öğretim yılı ilkokullarda okutulan 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (Tuna Yayınları) oluşturmaktadır.

3.4. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması sürecinde 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı incelenmiştir. Öğretim programının özel amaçları, temel beceriler, değerler eğitimi, öğrenme alanları, 4. sınıf kazanımları ve kazanımlar doğrultusunda hazırlanan 2021-2022 eğitim-öğretim yılı içerisinde okutulan ilkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı metin, görsel, etkinlik ve sorular açısından incelenmiştir. Hedeflenen amaçlarla program ve ders kitabının sosyal becerilere nasıl yer verildiğinin belirlenmesi Akkök (1996) tarafından geliştirilen sosyal becerilere yönelik sınıflandırma ölçüt olarak alınmıştır. Söz konusu ölçüt aşağıda yer almaktadır:

1. İlk kazandırılacak beceriler: Dinleme, konuşmayı başlatma, konuşmayı sürdürme, soru sorma, teşekkür etme, kendini tanıtma, başkalarını tanıtma, iltifat etme, yardım isteme, bir gruba katılma, yönerge verme, yönergelere uyma, özür dileme, ikna etme.
2. Grupla bir iş yürütmeye yönelik beceriler: Grupta iş bölümüne uyma, grupta sorumluluğunu yerme getirme, başkalarının görüşlerini anlamaya çalışma.
3. Duygulara yönelik beceriler: Kendi duygularını anlama ve ifade etme, başkalarının duygularını anlama, karşı tarafın kızgınlığı ile başa çıkma, sevgiyi, iyi duyguları ifade etme, korku ile başa çıkma, kendini ödüllendirme.
4. Saldırgan davranışlarla başa çıkmaya yönelik beceriler: İzin isteme, paylaşma, başkalarına yardım etme, uzlaşma, kızgınlığı kontrol etme, hakkını koruma, savunma, alay etmeyle başa çıkma, kavgadan uzak durma.
5. Stres durumlarıyla başa çıkma becerileri: Başarısız olunan bir durumla başa çıkma, grup baskısıyla başa çıkma, utanılan bir durumla başa çıkma, yalnız bırakılma ile başa çıkma.
6. Plan yapma ve sorun çözmeye yönelik becerileri: Ne yapacağına karar verme, sorunun nedenlerini araştırma, amaç oluşturma, bilgi toplama, karar verme, bir işe yoğunlaşma.

3.5. Verilerin Analizi

Bu araştırmada elde edilen bulgular betimsel analiz ile çözümlenerek tablolar halinde verilmiştir. Betimsel analiz araştırılacak konuyu ve konuya bağlı ögelerin üzerine bir değişiklik yapılmadan doğrudan gözlemlemeye ve sunmaya bağlı bilimsel bir araçtır (Karasar, 2013). Sosyal Bilgiler öğretim programında bulunan unsurlar (özel amaçlar, değerler, beceriler, öğrenme alanları, 4. sınıf kazanımları) ile 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında bulunan metin, görsel, etkinlik ve sorular Akkök (1996) tarafından belirlenen sosyal beceriler ana ve alt boyutları içerme durumu açısından betimsel olarak analiz edilmiştir. Sosyal beceriler ana ve alt boyutların içerdiği tespit edilen unsurlar tablolar halinde sunulmuştur. Tespit edilen ilişkili unsurlar sayfa numaraları ile birlikte ilgili bölümlerden örnek görseller ile belirtilmiştir.

Ders kitabında bulunan metinler kapsamında ünite içerisinde bulunan konu ile ilgili okuma parçaları, gazete haberleri, aę içerikleri incelemeye alınmiştır. Ders kitabında ilgili ünite içerisinde yer alan görsellerin analizi gerçekleştirilmiştir. Ders kitabında yer alan soruların, işlenecek konu başında bulunan “hazırlık bölümü soruları” ve konu işlenişi sırasında yer alan “yorumlama ve çıkarım soruları” başlıkları altında yer alan sorular incelenmiştir. Ders kitabındaki etkinliklerin ise “yapımız” başlığı altında yer alan etkinliklere yönelik inceleme gerçekleştirilmiştir.

Araştırmalarda verilerinin detaylı olarak sunulması ve sonuçlara ulaşmada araştırmacının nasıl ulaştığına dair açıkça bilgi vermesi nitel araştırmalarda geçerliğin önemli unsurlarındandır (Yıldırım ve şimşek, 2006). Bu araştırmada çalışma grubu, verilerin toplanması ve analiz süreçleri hakkında açıkça bilgilerin verilmesi geçerliliği sağlamak açısından yapılan çalışmalardandır. Belli bir özelliğe ait ölçümlerin aynı bireyler üzerinde benzer şartlar altında tekrar edilebilirliği güvenilirliği tanımlamaktadır (Crocker ve Algina, 1986; akt: Büyüköztürk vd., 2014). Bu araştırmada güvenilirliğin sağlanması amacıyla çalışmayı yürüten araştırmacı ve bir alan uzmanı tarafından eş zamanlı olarak analiz süreci yürütölmüştür.

BÖLÜM 4

4. BULGULAR

Bu bölümde 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının sosyal beceriler açısından incelemesine dayalı konulu çalışmanın bulgularına yer verilmiştir.

4.1. 2018 SBÖP Özel Amaçları Kısımında Sosyal Beceriler

Bu bölümde 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan özel amaçların incelenerek sosyal beceriler bağlamında ilişkileri belirtilmiştir. Belirtilen bu ilişkiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 4.1. Sosyal bilgiler öğretim programının özel amaçlarında sosyal becerilere yer verilme durumu

Sosyal Beceriler	Sosyal Beceriler Alt Boyutları	SBÖP Özel Amaçları
Grupla Bir İş Yürütmeye Yönelik Beceriler	<i>Grupla sorumluluğunu yerine getirme</i>	<i>M1. “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, milli bilince sahip birere vatandaş olarak yetişmeleri”.</i>
Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkma	<i>Hakkını koruma, hakkını savunma</i>	<i>M1. “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, milli bilince sahip birere vatandaş olarak yetişmeleri”.</i>
Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri	<i>Problemin (sorunun) nedenlerini araştırma, bilgi toplama, karar verme</i>	<i>M13. “Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri”.</i>
İlk Kazandırılacak Beceriler	<i>Konuşmayı başlatma</i>	
Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri	<i>Problemin (sorunun) nedenlerini araştırma, bilgi toplama, karar verme</i>	<i>M14. “Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri”.</i>
Duygulara Yönelik Beceriler	<i>Kendi duygularını anlama, duygularını ifade etme</i>	<i>M18. “Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varılması amaçlanmaktadır”.</i>

Tablo 4.1 incelendiğinde sosyal bilgiler öğretim programını oluşturan öğelerden olan programın özel amaçlarında yer alan toplam 18 maddeden 4' ünün sosyal beceriler ile ilişkilendiği görülmektedir. Bu doğrultuda sosyal becerilerin ilk kazandırılacak becerilerinde konuşmayı başlatma, grupla iş yürütmeye yönelik becerilerinde sorumluluğunu yerine getirme, duygulara yönelik becerilerinde kendi duygularını anlama ve duygularını ifade etme, saldırgan davranışlarla başa çıkmaya yönelik becerilerde hakkını koruma ve hakkını savunma, plan yapma ve sorun çözme becerilerinde ise sorunların nedenlerini araştırma, bilgi toplama ve karar verme, duygulara yönelik becerilerde kendi duygularını anlama, duygularını ifade etme becerilerinin yer aldığı tespit edilmiştir.

4.2. 2018 SBÖP Temel Beceriler Kısmında Sosyal Beceriler

Bu bölümde 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan temel becerilerin incelenerek sosyal beceriler bağlamında ilişkileri belirtilmiştir. Belirtilen bu ilişkiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 4.2. Sosyal bilgiler öğretim programının temel beceriler kısmında sosyal becerilere yer verilme durumu

Sosyal Beceriler	Sosyal Beceriler Alt Boyutları	SBÖP Temel Beceriler
Plan Yapma ve Sorun Çözme Beceriler	<i>Amaç oluşturma, bilgi toplama, bir işe yoğunlaşma</i>	<i>Araştırma</i>
Duygulara Yönelik Beceriler	<i>Başkalarını duygularını anlama</i>	<i>Empati</i>
İlk Kazandırılacak Beceriler	<i>Dinleme, konuşmayı başlatma, konuşmayı sürdürme, soru sorma, teşekkür etme, kendini tanıtmaya, başkalarını tanıtmaya, iltifat etme, yardım isteme, özür dileme, ikna etme</i>	<i>İletişim</i>
Grupla Bir İş Yürütmeye Yönelik Beceriler	<i>Grupta iş bölümüne uyma, grupta sorumluluğunu yerine getirme, başkalarının görüşlerini anlamaya çalışma</i>	<i>İş Birliği</i>
Plan Yapma ve Sorun Çözme Beceriler	<i>Ne yapacağına karar verme</i>	<i>Karar Verme</i>
Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkmaya Yönelik Beceriler	<i>Kızgınlığı kontrol etme</i>	<i>Öz Denetim</i>
Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri	<i>Problemin (sorunun) nedenlerini araştırma, bilgi toplama, karar verme</i>	<i>Problem Çözme</i>
İlk Kazandırılacak Beceriler	<i>Bir gruba katılma</i>	<i>Sosyal Katılım</i>
Grupla Bir İş Yürütmeye Yönelik Beceriler	<i>Grupta iş bölümüne uyma, grupta sorumluluğunu yerine getirme, başkalarının görüşlerini anlamaya çalışma</i>	

İlk Kazandırılacak Beceriler	<i>Dinleme, konuşmayı başlatma, konuşmayı sürdürme, soru sorma teşekkür etme, kendini tanıtmaya, başkalarını tanıtmaya, iltifat etme, yardım isteme, özür dileme, ikna etme</i>	<i>Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma</i>
-------------------------------------	---	---

Tablo 4.2 incelendiğinde Sosyal Bilgiler Öğretim Programı' n da yer alan toplam 27 beceriden 9' unun sosyal beceriler ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Programdaki temel becerilerden olan araştırma becerisi plan yapma ve sorun çözme becerilerinden amaç oluşturma, bilgi toplama, bir işe yoğunlaşma becerileri ile ilişkilendiği; empati becerisinin duygulara yönelik becerilerden başkalarının duygularını anlama becerisi ile ilişkilendiği; iletişim becerisi ilk kazandırılacak becerilerden dinleme, konuşmayı başlatma, konuşmayı sürdürme, soru sorma, teşekkür etme, kendini tanıtmaya, başkalarını tanıtmaya, iltifat etme, yardım isteme, özür dileme, ikna etme gibi becerilerle ilişkilendiği; iş birliği becerisinin grupta bir iş yürütmeye yönelik becerilerden grupta iş bölümüne uyma, grupta sorumluluğunu yerine getirme, başkalarının görüşlerini anlamaya çalışma becerileri ile ilişkilendiği; karar verme becerisinin plan yapma ve sorun çözme becerilerinden ne yapacağına karar verme becerisi ile ilişkilendiği; öz denetim becerisinin saldırgan davranışlarla başa çıkmaya yönelik becerilerden kızgınlığı kontrol etme becerisi ile ilişkilendiği; problem çözme becerisinin plan yapma ve sorun çözme becerilerinden problemin (sorunun) nedenlerini araştırma, bilgi toplama, karar verme becerileri ile ilişkilendiği; sosyal katılım becerisinin ise ilk kazandırılacak becerilerden bir gruba katılma, grupta bir işi yürütmeye yönelik becerilerden grupta iş bölümüne uyma, grupta sorumluluğunu yerine getirme, başkalarının görüşlerini anlamaya çalışma becerileri ile ilişkilendiği; Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisinin ilk kazandırılacak becerilerde dinleme, konuşmayı başlatma, konuşmayı sürdürme, soru sorma teşekkür etme, kendini tanıtmaya, başkalarını tanıtmaya, iltifat etme, yardım isteme, özür dileme, ikna etme becerileri ile ilişkilendiği görülmüştür.

4.3. 2018 SBÖP Değerler Eğitimi Kısımında Sosyal Beceriler

Bu bölümde 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan değerler eğitiminin incelenerek sosyal beceriler bağlamında ilişkileri belirtilmiştir. Belirtilen bu ilişkiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 4.3. Sosyal bilgiler öğretim programının değerler eğitimi kısmında sosyal becerilere yer verilme durumu

Sosyal Beceriler	Sosyal Beceriler Alt Boyutları	SBÖP Değerler Eğitimi
------------------	--------------------------------	-----------------------

Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkma	<i>Hakkını koruma, hakkını savunma</i>	<i>Adalet</i>
Plan Yapma ve Problem Çözme Becerileri	<i>Amaç oluşturma, bilgi toplama, karar verme</i>	<i>Bilimsellik</i>
Grupla Bir İş Yürütmeye Yönelik Beceriler	<i>Grupta iş bölümüne uyma, grupta sorumluluğunu yerine getirme, başkalarının görüşlerini anlamaya çalışma</i>	<i>Dayanışma</i>
Duygulara Yönelik Beceriler	<i>Sevgiyi, iyi duyguları ifade etme</i>	<i>Sevgi</i>
Grupla Bir İş Yürütmeye Yönelik Beceriler	<i>Grupta iş bölümüne uyma, grupta sorumluluğunu yerine getirme</i>	<i>Sorumluluk</i>
İlk Kazandırılacak Beceriler	<i>Yardım isteme</i>	<i>Yardımseverlik</i>
Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkma Becerileri	<i>Başkalarına yardım etme</i>	

Tablo 4.3 incelendiğinde Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan toplam 18 değerden 6' sının sosyal beceriler ile ilişkileri tespit edilmiştir. Programda yer alan değerlerden adalet, saldırgan davranışlarla başa çıkmaya yönelik becerilerden hakkını koruma ve hakkını savunma becerisi; bilimsellik, plan yapma ve sorun çözme becerilerinden amaç oluşturma, bilgi toplama ve karar verme becerileriyle; dayanışma, grupla bir iş yürütmeye yönelik becerilerden grupta iş bölümüne uyma, grupta sorumluluğunu yerine getirme, başkalarının görüşlerini anlamaya çalışma becerilerinin; sevgi, duygulara yönelik becerilerden sevgiyi, iyi duyguları ifade etme; sorumluluk, grupla bir iş yürütmeye yönelik becerilerden grupta iş bölümüne uyma, grupta sorumluluğunu yerine getirme becerileri; yardımseverlik, ilk kazandırılacak becerilerden yardım isteme ve saldırgan davranışlarla başa çıkma becerilerinden başkalarına yardım etme becerileri ile ilişkilendiği görülmüştür.

4.4. 2018 SBÖP Öğrenme Alanları Kısmında Sosyal Beceriler

Bu bölümde 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan öğrenme alanlarının incelenerek sosyal beceriler bağlamında ilişkileri belirtilmiştir. Belirtilen bu ilişkiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Programda yer alan öğrenme alanları; bilgi, beceri ve değerlerin bütünsel olarak öğrenmede organize edilmiş disiplinler arası bir yapı olarak tanımlanmaktadır. Öğrenme alanları 7 başlık altında oluşmakla birlikte, öğretim programlarının içeriği buradaki sıralamaya dikkat edilerek düzenlenmektedir (MEB, 2018).

Tablo 4.4. Sosyal bilgiler öğretim programının öğrenme alanları kısmında sosyal becerilere yer verilme durumu

Sosyal Beceriler	Sosyal Beceriler Alt Boyutları	SBÖP Öğrenme Alanları
İlk Kazandırılacak Beceriler	<i>Kendini tanıtmaya, bir gruba katılma</i>	<i>Birey ve Toplum</i>
Duyulara Yönelik Beceriler	<i>Başkalarının duygularını anlama</i>	
İlk Kazandırılacak Beceriler	<i>Yönergelere uyma, yönerge verme</i>	<i>İnsanlar, Yerler ve Çevreler</i>
Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri	<i>Amaç oluşturma, bilgi toplama</i>	
Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri	<i>Amaç oluşturma, bilgi toplama, karar verme, bir işe yoğunlaşma</i>	<i>Bilim, Teknoloji ve Toplum</i>
İlk Kazandırılacak Beceriler	<i>Konuşmayı başlatma, konuşmayı sürdürme, kendini tanıtmaya, bir gruba katılma</i>	<i>Etkin Vatandaşlık</i>
Grupla Bir İş Yürütmeye Yönelik Beceriler	<i>Grupta iş bölümüne uyma, grupta sorumluluğunu yerine getirme, başkalarının görüşlerini anlamaya çalışma</i>	
Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkmaya Yönelik Beceriler	<i>Hakkını koruma, hakkını savunma</i>	
Duyulara Yönelik Beceriler	<i>Başkalarının duygularını anlama</i>	<i>Küresel Bağlantılar</i>
Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri	<i>Problemin (sorunun) nedenlerini araştırma, bilgi toplama, bir işe yoğunlaşma</i>	

Tablo 4.4 incelendiğinde Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan toplam 7 öğrenme alanından 5' inin sosyal beceriler ile ilişkisinin olduğu tespit edilmiştir. İlişkili görülen “Birey ve Toplum” öğrenme alanının temelinde “ben” ve “biz” olma süreçleri yer almaktadır (MEB, 2018). Yapısında sosyal bilimler, psikoloji, sosyoloji ve sosyal psikoloji bulunarak disiplinler arası yaklaşımın benimsendiği görülmektedir. Öğrencilerin söz konusu süreç kapsamında etkilendiği “mekânsal, tarihi ve kültürel” özellikler ile değerlendirme imkânları bulabileceklerdir. Öğrencilerde saygı kavramının kazandırılmasında ve farklı bireyler ile girdikleri etkileşimlerde empati becerilerinin gelişiminde katkıda bulunmaktadır.

“İnsanlar, Yerler ve Çevreler” adlı öğrenme alanında, toplumsal yaşam için insana gerekli görülen mekânsal bilgi, beceri ve değerlerin öğretilmesi amaçlanmaktadır. Buradaki temel öğrenmenin coğrafya olarak belirtildiği görülmektedir. İnsanın çevresindekilerle

etkileşiminin tanınması, gerekli beceri ve değerlerin kullanılmasıyla birlikte bu etkileşimin neden ve sonuçlarının anlaşılanması ve geleceğe doğru bireysel ve toplumsal bakış açılarının kazandırılması amaçlar arasında yer almaktadır. Söz konusu öğrenme alanının çerçevesi geniş olmakla beraber gelişen teknolojiyle insanların tüm dünya insanlarıyla iletişim kurarak hem etkilenmesi hem de etkilemesi kaçınılmazdır. “İnsan, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı öğrencilerde “araştırma, çevre okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama, gözlem, harita okuryazarlığı ve mekânı algılama” becerilerinin kazandırılmasında önemli görülmektedir (MEB, 2018).

Bir başka öğrenme alanı olan “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrencilerin “yenilikçi, eleştirel ve bilimsel” düşünceler doğrultusunda bilim ve teknolojiye gelişimin toplumsal yaşam üzerindeki etkilerinin kavranarak bilgiye ulaşılmasında teknoloji kullanma becerilerinin edinilmesini sağlamaktadır. Ayrıca teknolojinin toplumsal yaşamda önemi belirtilirken bir yandan da teknolojik ürünlerin doğaya verdikleri zararlar üzerinde tartışmalar oluşturulur.

“Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında “sosyoloji, siyaset bilimi ve hukuk” etrafında birleştirilerek, öğrencilerde grup, kurum ve sosyal örgütlerinin nasıl oluştuğunun, etkileyen faktörlerinin, birey ve kültürleri nasıl etkilediklerinin ve varlıklarını nasıl sürdürdüklerinin bilinmesini amaçlanmaktadır. Elde edilecek bilgiler doğrultusunda öğrencilerin “Toplumumuzda ve diğer toplumlarda grupların, kurumların ve sosyal örgütlerin rolü nedir? Grup, kurum ve sosyal örgütlerden ben nasıl etkileniyorum? Grup, kurum ve sosyal örgütler nasıl değişir? Bu değişikliklerde benim rolüm nedir?” gibi sorulara cevap vermeleri beklenmektedir (MEB, 2018). Toplum yaşamında oluşacak problemlerin önemli güvencesinin örgütlü bir devlet gücünün varlığının kavranması sağlamaktadır. Toplum problemlerinin nasıl çözüleceğinin ve düzenin nasıl sağlanması gerektiğinin egemenlik kaynağının millete dayandığı yönetimle, birey hakları ve toplum düzeninde nasıl korunduğunun fark edildiği kazandırılmaktadır. Toplumsal hizmet ve değişik resmî etkinliklerde bulunma yollarının öğrenilmesiyle yönetimin etkilenmesi için hangi demokratik yollarda olunması gerektiği kavratılmaktadır. Öğrencilerde sorumluluk, iş birliği, sosyal katılım ve karar verme becerilerinin gelişiminde önemli görülmektedir.

“Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında ise öğrencinin küresel boyutta devletler arası ilişkilerde iş birliği ve rekabet içerisinde bulduklarının farkına varmaları sağlanır. Küresel anlamda etkili kavramlar ile dünya gündeminin takibinde bulunmaları ve oluşan ya da oluşabilecek sorunlara çözüm üretebilen etkili ve sorumluluk sahibi bir Türk vatandaşı

yetiştirmek esas alınmaktadır. Öğrencilerde araştırma ve empati becerilerinin kazandırılması amaçlanmaktadır.

4.5. 2018 SBÖP Kazanımlar Kısımında Sosyal Beceriler

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında bulunan öğrenme alanları doğrultusunda 4.sınıf düzeyine uygun olarak kazanımlar yer almaktadır. Öğrenme alanları içeriğinde yapıya uygun beceri, değer, kazanım ve kazanımlara ait rehber niteliğinde açıklamalara yer vermektedir. 4. sınıf düzeyinde yer alan 33 kazanım bulunmaktadır.

Tablo 4.5. Sosyal bilgiler öğretim programının 4. sınıf kazanımlarında sosyal becerilere yer verilme durumu

Sosyal Beceriler	Sosyal Beceriler Alt Boyutları	Öğrenme Alanı	SBÖP 4. Sınıf Kazanımları
İlk Kazandırılacak Beceriler	<i>Kendini tanıma, bir gruba katılma</i>	Birey ve Toplum	<p>“SB.4.1.3. Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanıır.”</p> <p><i>“İlgi ve istekleri doğrultusunda okulunda veya yakın çevresindeki eğitsel sosyal etkinliklere katılması için teşvik edilir.”</i></p> <p>“SB.4.1.4. Kendisini farklı özelliklere sahip diğer bireylerin yerine koyar.”</p> <p><i>“Farklı yeteneklere, beğenilere ve kişilik özelliklerine sahip bireylerin yanı sıra dezavantajlı (engelli, yoksul, devlet bakımına muhtaç veya kronik sağlık sorunları yaşayan) bireylerin durumlarına da değinilir.”</i></p>
Duygulara Yönelik Beceriler	<i>Başkalarının duygularını anlama</i>		
İlk Kazandırılacak Beceriler	<i>Yönergelere uyma</i>	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	<p>“SB.4.3.1. Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur.”</p> <p><i>“Yönler ile doğal ve beşeri unsurlara yakınlık, uzaklık açısından konum analizi yapılır. Doğal ve teknolojik yön bulma yöntemlerine ve araçlarına değinilir.”</i></p>
İlk Kazandırılacak Beceriler	<i>Yönergelere uyma</i>	Bilim, Teknoloji ve Toplum	<p>“SB.4.4.3. Kullandığı teknolojik ürünlerin mucitlerini ve bu ürünlerin zaman içerisindeki gelişimini araştırır.”</p>
Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri	<i>Bilgi toplama, bir işe yoğunlaşma</i>		

			<p>“SB.4.4.4. Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştirir.”</p> <p><i>“Örnek girişimciler ve onların başarı öyküleri üzerinde durulur.”</i></p> <p>“SB.4.4.5. Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır.”</p> <p><i>“Teknolojik ürünler için hazırlanan kullanım kılavuzlarına dikkat çekilir.”</i></p>
İlk Kazandırılacak Beceriler	<i>Konuşmayı başlatma, konuşmayı sürdürme, kendini tanıtmaya, bir gruba katılma</i>	Etkin Vatandaşlık	<p>“SB.4.6.1. Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir.”</p> <p><i>“Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ’deki maddeler ele alınır.”</i></p> <p>“SB.4.6.2. Aile ve okul yaşamındaki söz ve eylemlerinin sorumluluğunu alır.”</p> <p>“SB.4.6.3. Okul yaşamında gerekli gördüğü eğitsel sosyal etkinlikleri önerir.”</p>
Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkmaya Yönelik Beceriler	<i>Hakkını koruma, hakkını savunma</i>		
Grupta Bir İş Yürütmeye Yönelik Beceriler	<i>Grupta iş bölümüne uyma, grupta sorumluluğunu yerini getirme, başkalarının görüşlerini anlamaya çalışma</i>		
Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri	<i>Problemin (sorunun) nedenlerini araştırma, karar verme</i>		
Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri	<i>Amaç oluşturma, bilgi toplama, karar verme, bir işe yoğunlaşma</i>	Küresel Bağlantılar	<p>“SB.4.7.1. Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır.”</p> <p><i>“Araştırdığı bir ülkenin önemli özelliklerini görsel materyaller kullanarak sınıfta tanıtmaya çalışır.”</i></p>

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda öğrenme alanlarına bağlı olarak her sınıf düzeyine uygun olarak hazırlanmış kazanımlar bulunmaktadır. Tablo 4.5 incelendiğinde 4. sınıf kazanımlarının bazı sosyal beceriler ile ilişkilendiği görülmüştür. İlk öğrenme alanı olan “Birey ve Toplum” alanına ilişkin toplam 5 kazanım bulunmaktadır. Bu kazanımlardan yalnızca 2 tanesinin sosyal beceriler bağlamında ilk kazandırılacak becerilerden, bir gruba katılma; duygulara yönelik becerilerden, başkalarının duygularını anlama becerilerinin yer aldığı görülmüştür.

Programda 3. öğrenme alanı olarak yer alan “İnsan, Yerler ve Çevreler” alanına ilişkin toplam 6 kazanım bulunmaktadır. Bu kazanımlardan yalnızca 1 tanesinin sosyal beceriler ile ilgili olduğu görülmüştür. Bu beceri ilk kazandırılacak becerilerden olan yönergelere uyma becerisidir.

Programda 4. öğrenme alanı olarak yer alan bir diğer öğrenme alanı “Bilim, Teknoloji ve Toplum” alanıdır. Bu alanda toplam 5 kazanım yer almakta olup kazanımlardan yalnızca 3 tanesinin sosyal beceriler ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Bu beceriler ilk kazandırılacak becerilerden, yönergelere uyma; plan yapma ve sorun çözme becerilerinden, bilgi toplama, bir işe yoğunlaşma becerileri olarak belirtilmiştir.

Programda 6. öğrenme alanı olarak belirtilen “Etkin Vatandaşlık” alanında toplam 4 kazanım bulunmaktadır. Bu kazanımlardan 3’ ünün sosyal beceriler ile ilişkili olduğu görülmüştür. İlişkili beceriler ilk kazandırılacak becerilerden, konuşmayı başlatma, konuşmayı sürdürme, kendini tanıtmaya, bir gruba katılma; saldırgan davranışlarla başa çıkmaya yönelik becerilerden, hakkını koruma, hakkını savunma, bir gruba katılma; grupla bir iş yürütmeye yönelik becerilerden, grupla iş bölümüne uyma, grupta sorumluluğunu yerine getirme, başkalarının görüşlerini anlamaya çalışma; plan yapma ve sorun çözme becerilerinden, problemin (sorunun) nedenlerini araştırma, karar verme becerileri olarak tespit edilmiştir.

Programın son öğrenme alanı olan “Küresel Bağlantılar” alanında toplam 4 kazanım yer almaktadır. Bu kazanımlardan 1’ inin sosyal beceriler ile ilişkili olduğu görülmüştür. İlişkili beceri plan yapma ve sorun çözme becerilerinden, amaç oluşturma, bilgi toplama karar verme ve bir işe yoğunlaşma becerileri olarak görülmektedir.

4.6. 4.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Sosyal Beceriler

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 4. sınıf kazanımları sosyal beceriler bakımından incelenmiş ve belirlenen kazanımların 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında nasıl yer aldığı tespit edilmiştir. Sosyal beceriler ile ilişkilendirilen kazanımlar doğrultusunda ilgili ders kitabında yer alan metin, görsel ve etkinliklere ilişkin görseller açıklamaları ile sunulmuştur.

Araştırmanın problemleri kapsamında yer alan 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının ilgili kazanımlar doğrultusunda oluşturulan metin, görsel ve etkinliklerde sosyal becerilere yer verilme durumuna göre incelenmesi yapılmıştır. Bulgular öğrenme alanlarına göre ayrı tablolar halinde yer verilerek sunulmuştur.

Tablo 4.6. 4. sınıf ders kitabı “birey ve toplum” öğrenme alanında sosyal becerilere yer verilme durumu

Sosyal Beceriler	Sosyal Beceriler Alt Boyutları	Metin	Görsel	Etkinlik	Soru
İlk Kazandırılacak Beceriler	Kendini tanıtmaya, bir gruba katılma	Nelerden Hoşlanıyorum?	Görsel 1.9 (s.21)	s.24	s.19
		Neleri Yapabilirim?	Görsel 1.10 (s.22)		s.20
			Görsel 1.11(s.23)		s.22
			Görsel 1.12 (s.24)		
Duygulara Yönelik Beceriler	Başkalarının duygularını anlama	Onun Yerinde Olsaydım	Görsel 1.13 (s.26)		s.25
					s.27
Duygulara Yönelik Beceriler	Başkalarının duygularını anlama	Farkındayım, Farklılıklara Saygılıyım	Görsel 1.14 (s.29)	s.30	s.28
					s.29

Tablo 4.6 incelendiğinde 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “Birey ve Toplum” öğrenme alanında yer alan ve ders kitabında 1. ünite olarak işlenen “Herkesin Bir Kimliği Var” ünitesinde toplam 5 metin yer almaktadır. Metinlerden 3’ ünün sosyal beceriler ile ilişkili olduğu görülmüştür. İlgili görülen metinlerden ilki olan, “Nelerden Hoşlanıyorum? Neleri yapabilirim?” metninde sosyal becerilerden; ilk kazandırılacak beceriler olan kendini tanıtmaya becerisinin yer aldığı görülmüştür. Şekil 4.1’ de ilgili metin bulunmaktadır.

Her çocuğun içinde keşfedilmek için haykıran bir ses vardır. Bazı çocuklarda bu ses oldukça yüksekken bazılarında yumuşak bir mırıltı hâlinindedir. Anne ve babaların, eğitimcilerin bu sesleri dikkatli dinlemeleri gerekir.

Eğer bu sesler fark edilmezse çocukların yetenekleri ve ilgi alanları keşfedilemezden sönebilir. Belki aramızda çok iyi tenis oynayabilecek ya da müzik aleti çalabilecek arkadaşlarımız vardır. Ancak onlar hayatlarında bir kere bile raket tutmadıkları veya keman çalmayı denemedikleri için yeteneklerinin farkına varamamışlardır. Bu açıdan bakıldığında her çocuğun henüz bilinmeyen yeteneklerinin olabileceği kabul edilmelidir. Tabii ki bunu sadece kabul etmek yeterli değildir. Aşağıdaki röportajda olduğu gibi bu yeteneklerin keşfedilip kullanılması da gerekir.

Şekil 4.1. İlk Kazandırılacak Beceriler/Kendini Tanıtma Becerisi Metin Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s. 19-20-21.

Şekil 4.1 incelendiğinde ilgili metinde sosyal beceriler kapsamında yer alan ilk kazandırılacak becerilerden kendini tanıtmaya becerisinin yer aldığı görülmektedir. Öğrencilerin kendini tanıtmaya konusunda nasıl tanıtılmasının ve neden tanıtılması gerekliliğine dikkat çekilmektedir. Öğrencide kendini kişiler arası toplumda tanıtmaya önemine vurgu yapılmaktadır.

Şekil 4.2. İlk Kazandırılacak Beceriler/Kendini Tanıtma Becerisi Soru Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.19.

Şekil 4.3. İlk Kazandırılacak Beceriler/Kendini Tanıtma Becerisi Soru Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.20.

Şekil 4.2 incelendiğinde öğrencilerde ilk kazandırılacak becerilerden kendini tanıtmaya becerisine ait bilgilerin oluşmasına zemin hazırlayacak sorunun yer aldığı görülmektedir. Bu etkinlik sorusu öğrencilerin metni okumadan önce hazırlık aşamasında öğrenilecek bilgiler doğrultusunda zihinlerinde ön bilgilerin oluşmasına yardımcı olmaktadır. Bireylerin ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerinin neden bilinmesi gerektiği ile ilgili sorular sorularak öğrencilerin düşünceleri teşvik edilmiştir. Şekil 4.3 incelendiğinde kitapta yer alan soruda metin okunduktan sonra öğrenilen bilgilerin ve oluşan ön bilgilerin sonucunda ilgili konunun önemine vurgu yapılarak toplumsal yönü üzerinde durulmuştur. İlgili metinlerden hareketle oluşturulan sorularda kendini tanıtmaya becerisinin kazandırılmasına imkân sağlanmaktadır.

Merhaba, kendini nasıl tanıtmak istersin?

Ben April Deniz. 13 yaşımdayım. 5 yaşımdan beri resim yapıyorum.

İnsanın yetenekleri 5-6 yaşlarında ortaya çıkıyor. Beş yaşındaki hâlini hatırlıyor musun? Nasıl bir çocuktun?

Biraz hatırlıyorum. İlk resimlerimi sulu boyalarla yapmaya başladım. Daha sonra teyzemin aldığı pastel boyalarla resim yapmak beni heyecanlandırdı. Denediğim her yeni boya resim yapma coşkumu ve heyecanımı güçlendirdi.

Hayalimdeki olayları resmediyordum (Görsel 1.9). Ailem resimlerimi çok beğeniyordu. O kadar büyük bir zevkle resim yapıyordum ki annem bana kâğıt yetiştiremiyordu. Çevremde karmaşık ve renkli şeyleri görünce hayal dünyam coşuyordu.

Bir gün ağaçları mor renkli yaptım. O gün bir resim öğretmeni "Ağaçlar hiç mor olur mu?" dedi. Ben de "Hayalimdeki ağaçlar mor." dedim.

Resim yapmakla ilgili başka ilginç bir anın var mı?

Yarışmaya göndermek için başladığım bir resmim vardı. Öğretmenim hiç istemediğim şekilde resmin bir yerini boyadı. Eve geldiğimde o boyayı çıkarıncaya kadar çok uğraşım. Yaptığım hiçbir çalışmaya müdahale edilmesini istemem. Bir resim yapmışsam o her şeyi ile bana ait olmalı.

O resmi bitirmek için sabaha kadar uğraşım. Henüz 7 yaşımdaydım. Annem "Boş ver kızım yat artık, önemli değil. Bitmezse bitmez, yarışmaya da katılmazsın." diyordu. Resim ertesi gün uluslararası yarışmaya yetti ve 245 bin resim arasından ikinci seçildi.

Resme yetenekli olduğunu nasıl anladın?

Daha 2 yaşındayken renkleri tonlarına kadar ayırıyordum. Ayrıca geometrik şekilleri biliyordum. Renklerin içinde mutlu olduğumu gören ailem boyaları elimime vermiş ve beni yüreklendirmiş. Ayrıca bana "Küçük Picasso (Pikasso)" lakabını takmış.

Hangi ressamı seviyorsun?

Picasso, Dali, Miro, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Adnan Turani, Botero, Selçuk Demirel, Piet Pedersen (Piyet Pedersen) ilk aklıma gelenler.

Katıldığın yarışmalardan ve sergilerden söz etmek ister misin?

Evet, yarışmalara resimler gönderdim (Görsel 1.10). Biri Türkiye birinciliği aldı, diğeri dünya ikinciliği. Bugüne kadar 9, 11 ve 12 yaşlarında olmak üzere üç kişisel sergi açtım.

Resim dışında neler yapmaktan hoşlanırsın?

Kitap okur, taşları boyar, yüzer, buz pateni yapar, doğa ve kültür gezilerine katılırım. Ayrıca müzik dinlemeyi, ip atlamayı ve top oynamayı severim. Farklı yemekler keşfetmek ve yemek yapmak da hobilerim arasındadır.

Benimle bu güzel söyleşiyi yaptığın için teşekkür ederim.

Ben ve ailem teşekkür ederiz. ⁽¹⁾

Şekil 4.4. İlk Kazandırılacak Beceriler/Kendini Tanıtma Becerisi Metin Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.21-22.

Şekil 4.4 incelendiğinde ders kitabında yer alan ilgili metnin örneklemediği röportaj kısmında kendini tanıtmaya becerisinin önemine ve bireyin sahip olduğu ilgi ve yeteneklerinin erken yaşlarda kazandırılmasında bireyin hayatına ve yaşadığı toplum yaşantısında gerekli olduğuna dikkat çekilmiştir. Metine uygun görseller ile öğrencilerin ilgilerinin artması ve konu içeriğinin zenginleşmesi sağlanmıştır. İlgili görseller şekil 4.5’ te yer almaktadır.

Şekil 4.5. İlk Kazandırılacak Beceriler/Kendini Tanıtma Becerisi Görsel Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.21-22.

“ Sizce April Deniz’in başarısının nedenleri nelerdir? Okulumuzda resim ile ilgili hangi faaliyetler yapılıyor? Bugüne kadar bu faaliyetlerden hangilerine katıldınız ve katıldığınız faaliyetlerde neler yaptınız? ”

Şekil 4.6. İlk Kazandırılacak Beceriler/Bir Gruba Katılma Becerisi Soru Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.22.

Şekil 4.6’da ilgili metine ait yorumlama ve çıkarım sorusu bulunmaktadır. Soruda metine ilişkin olarak sorulan sorunun yanında öğrencilerin okul ortamında bir faaliyetlerde bulunmasının ve bu faaliyetlere katkıları sorulmaktadır. Buradan hareketle öğrencilerin toplum olarak okul ortamında yer almalarına ve sosyal becerilerden ilk kazandırılacak olan beceriler kapsamında bir gruba katılma becerisine yer verilmiştir.

Yapınız

Aşağıdaki soruların cevaplarını noktalı yerlere yazınız.

1. İlgili alanlarınız nelerdir?
.....
2. Yeteneklerinizin neler olduğunu düşünüyorsunuz?
.....
3. Yeteneklerinizi hangi konularda geliştirme ihtiyacı duyuyorsunuz?
.....
4. Gelecekte neler yapmak istiyorsunuz?
.....
5. Yapmayı istediğiniz işlerle yeteneklerinizin uyumlu olup olmadığı konusunda neler söylemek istersiniz?
.....

Şekil 4.7. İlk Kazandırılacak Beceriler/Kendini Tanıtma Becerisi Etkinlik Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.24.

Şekil4.7 incelendiğinde üniteye yer alan metinden hareketle öğrencinin kendi ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini kendisinin belirtmesi istenmiştir. Bu etkinlik ile öğrenci bir birey olarak kendinin farkına varmasına, ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini bilmesine ve bu bağlamda önemli görülen sosyal becerilerden kendini tanıtmaya becerisinin kazanılmasına yardımcı olacağı görülmüştür.

Üniteye yer alan bir başka metin “Onun Yerinde Olsaydım” metnidir. Bu metinde de diğer metinde olduğu gibi bireyin kendi ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerinin var olduğuna dikkat çekilmektedir. Ayrıca bu farklılıklardan yola çıkarak tüm bireylerin farklılıklarına saygı duyulmasına ve bireylerin farklı yaşantılarının toplumda empati kurularak anlaşılmasına vurgu yapılmaktadır. Özellikle farklılıkların fiziksel yönünün yanında bireysel olarak ilgi ve duygulara yer verildiği görülmektedir. Ülkelerinde yaşanan iç karışıklıktan dolayı ülkemizde misafir olarak eğitim alan çocuklardan bahsedilerek bu çocukların yaşadıkları duyguların anlaşılmasının önemi vurgulanmaktadır. Buradan hareketle sosyal beceriler kapsamında yer alan duygulara yönelik becerilerden başkalarının duygularını anlama becerisine yer verildiği görülmüştür. İlgili metin içeriği şekil 4.8’ de yer almaktadır. İlgili metinde konuya uygun görsel yer almaktadır. Görsel metinde bahsedilen misafir çocukların resimleridir. Söz konusu görsel şekil 4.9’ da verilmiştir

İnsanlar kendilerine özgü yüz şekilleri, parmak izleri, saç ve göz renkleriyle başka insanlardan ayrılırlar. Aynı şekilde yetenekleri beğenileri ve kişilik özellikleriyle de diğer insanlara göre farklılık gösterirler. Örneğin ben çok duygusal biriyim. Özellikle tek başına yaşamak zorunda olan yardıma muhtaç, yaşlı ve kimsesiz insanları gördüğümde çok üzülürüm.

Ders dışı zamanlarımı genellikle müzik dinleyerek ve satranç oynayarak değerlendiriyorum. Meyvelerden en çok vişneyi, sebzelerden ise domatesi seviyorum.

Sınıf arkadaşım Yağmur da benim gibi satranç oynamayı seviyor. O ayrıca resim dersine özel bir ilgi duyuyor ve çok güzel resimler yapıyor. Ben de resimle ilgileniyor ve herkesin beğeneceği resimler yapmayı istiyorum. Ancak bu konuda Yağmur kadar yetenekli olmadığımı görüyorum. Bununla birlikte Yağmur'un resim konusunda kendisini geliştirmek için özel bir çaba harcamadığını düşünüyorum. Onun yerinde olsaydım okulumuzda açılan resim kursuna katılarak yeteneğimi daha ileriye taşırdım.

Ben kendimi müzik alanında başarılı biri olarak görüyorum. Öğretmenim de iyi bir müzik kulağına sahip olduğumu söyleyerek beni doğruluyor. Bu nedenle şarkı söyleme ve müzik aleti çalma yeteneklerimi geliştirmek amacıyla hafta sonları gitar kursuna devam ediyorum.

Benim gibi sizin de çeşitli ilgi alanlarınız vardır. İlgî ve yeteneklerimiz bakımından her birimiz başkalarıyla benzerlikler taşıyabileceğimiz gibi farklılıklara da sahip olabiliriz. Bu farklılıkların kişisel özelliklerimizden ve beğenilerimizden kaynaklandığını bilmeli ve bunu doğal karşılamalıyız.

"Onun yerinde olsaydım ne düşünürdüm? Onlar gibi olsam ne yapardım?"

Hepimizin kendi kendimize buna benzer sorular sorduğu olmuştur. İnsanlar böyle soruları genellikle kendileriyle aynı durumda olmayan insanlarla karşılaştıklarında sorarlar. Şimdi sizlere farklı özelliklere sahip insanlarla ilgili bir gözlemimi anlatacağım.

Bugün ülkelerinde yaşanan iç karışıklık nedeniyle doğup büyüdüleri topraklardan ayrılarak ülkemize sığınmış olan çocuklarla tanıştım. Devletimiz onların beslenme,

barınma ve sağlık ihtiyaçlarının yanı sıra eğitim ihtiyacını da düşünmüştü. Bu amaçla eğitim çağında olan çocukları okullara göndermiş ve bu çocuklardan bazıları bizim okula gelmişti.

Ülkemizde misafir olan bu çocukları (Görsel 1.13) daha yakından tanımak için Türkiye'yi biraz öğrenmiş olanlarla konuşmaya çalıştım. İçlerinden biri Türkçe bildiklerini için derslerde zorlandıklarını söyledi. Ancak öğretmenlerinin ve sınıf arkadaşlarının bu konuda kendilerine yardımcı olduklarını da ekledi.

Konuştuğum çocuklar Türkiye'de buldukları için aslında şanslı olduklarını söylemeler de üzüntülerini gizleyemiyorlardı. Bu çok normal bir durumdur. Düşünsenize onların da bizim gibi evleri, parklarında koşup oynadıkları mahalleleri vardı. Okula gidiyor, öğretmenlerini ve arkadaşlarını çok seviyorlardı. Her biri geleceğe yönelik hayaller kuruyor; öğretmen, mühendis, doktor, sanatçı olmak istiyordu. Oysa şimdi bu hayallerinin çok uzağında oldukları. Ben kendimi onların yerine koyunca içinde buldukları durumu daha iyi anlıyorum.

İnsanların evlerinden ve alışkanlıklarından koparak yabancı bir ülkede yaşamalarının ne kadar zor olduğunu tahmin ediyorum. Bu nedenle onlara elimizden geldiğince yardımcı olmamız gerektiğini düşünüyorum.

Çevremizde babasını kaybetmiş çocuklar var. Onlar, yolda babasının elinden tutmuş bir çocuk gördüklerinde babalarını hatırlayıp hüzünlenebilirler. Böyle durumlarda karşılaştığımızda ben de empati kurup kendimi onların yerine koyuyor ve çok üzülüyorum.

Bir insan için anne veya babasını kaybetmek çok acı bir olaydır. Akrabalarımız arasında, yakın çevremizde, okulumuzda veya sınıfımızda aynı acı yaşamış çocuklar olabilir. Bu nedenle sorumlu davranarak onlara acılarını hafifletecek hareketlerden kaçınmalıyız.

Yandaki sayfada gördüğünüz haberde küçük yaşlarda babasını kaybetmiş çocuklar için sorumluluk hissederek harekete geçen bir öğretmenin ve öğrencilerinin yaptıklarını okuyacaksınız.

Küçük Yüreklere Dev Kampanya

AYDIN'ın Germencik ilçesi Bozköy İlkokulu 3A sınıfı öğrencileri harçlıklarından biriktirdikleri paraları hiç tanımadıkları bir yetim öğrenciyi göndererek örnek davranış sergilediler.

Bozköy İlkokulu 3A sınıfının 15 öğrencisi, öğretmenleri Narin Sözen Oruç öncülüğünde sosyal sorumluluk projeleri kapsamında Samsun'daki bir ilkökulde eğitim gören, hiç tanımadıkları yetim öğrenci E... N...'ye yardıma bulunmak için kampanya düzenledi. Kampanya kapsamında öğrenciler, her gün harçlıklarından artırdıkları paraları kumbaraya attılar.

Narin Sözen Oruç, "Her Sınıfın Bir Yetim Kardeşi Olsun adını verdiğimiz proje ile öğrencilere değerler eğitimi vermeye çalışıyoruz. Bu sayede çocuklarımız hoşgörülü, sevgiyi ve empati kurmayı öğreniyorlar." dedi.

Gazete Haberi (1)

Geçen gün sokakta tekerlekli sandalyesi üzerinde ilerlemeye çalışan yürüme engelli bir kadın gördüm. Kadın, kaldırımlar engellilere uygun olarak yapılmadığı için sandalyesini sürmekte zorlanıyordu. Buna rağmen güçlükle de olsa bankamatik'in önüne kadar gelebildi. Ancak zemindeki küçük yükselti nedeniyle bankamatige yeterince yaklaşamadı. Çaresizce etrafına bakındığını görünce hemen yanına giderek yardım edebileceğimi söyledim. Teklifimi gülümseyerek karşıladı. Benim de yardımımı sandalyesini yaklaştırıp şifresini kimsenin göremeyeceği şekilde girerek işlemini gerçekleştirdi. Engelli kadına yardım ettiğim için çok mutlu oldum. O da bana teşekkür etti. Ayrıca hayatını başkalarına muhtaç olmadan sürdürmek istediğini ancak çevre şartlarının engellilere yardımcı olmadığını söyledi.

Yaşadığım olay yürüme engellilerin günlük hayatta karşılaştıkları sorunları daha iyi görmemi sağladı. Kendimi onların yerine koyarak bu insanlara yardımcı olmaya karar verdim. Büyüklerimin desteğiyle ilgili kuruluşlara ulaşarak onlardan cadde ve sokaklarda engellilerin hayatını kolaylaştıracak düzenlemeler yapılmasını istedim.

Ayrıca yoksul olduklarından tekerlekli sandalye alamayanlar için okulumuzda plastik kapak toplama kampanyası başlattım.

Şekil 4.8. Duygulara Yönelik Beceriler/Başkalarının Duygularını Anlama Metin Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.25-26-27.

Görsel 1.13: Ülkemizde eğitim gören bir grup misafir çocuk

Şekil 4.9. Duygulara Yönelik Beceriler/Başkalarının Duygularını Anlama Becerisi Görsel Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.26.

İnsanın kendisini başka insanların yerine koymasının faydaları neler olabilir?

Şekil 4.10. Duygulara Yönelik Beceriler/Başkalarının Duygularını Anlama Becerisi Soru Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.25.

Şekil 4.10’ da yer alan sorunun metin okunmadan önce hazırlık aşamasında yer aldığı görülmektedir. Soruda öğrencilerin konu içeriği hakkında bir ön bilgisinin oluşmasını, konuya hazırlanmasını ve hazır bulunuşluk seviyesini arttırmayı hedeflediği görülmektedir. Soruda empati kavramına vurgu yapılarak öğrencilerin başka insanların yaşadıkları duyguları nasıl karşılama gerektigi üzerinde düşündürmektedir.

“Anne babasını kaybetmiş çocuklara yardımcı olmak için neler yapılmasını istersiniz? Neden?”

Şekil 4.11. Duygulara Yönelik Beceriler/Başkalarının Duygularını Anlama Becerisi Soru Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.27.

Şekil 4.11 incelendiğinde metin içerisinde yer alan bir gazete haberinden konu ile ilgili bir sorunun yer aldığı görülmektedir. Soruda öğrencilerin başka insanların yaşantıları sonucunda oluşan durumlarına yönelik yardım edilmesine dikkat çekmektedir. Öğrencilerin insanların yaşadıkları durumlara yönelik oluşan duygularının anlaşılmasında, sosyal becerilerden duygulara yönelik becerilere vurgu yapıldığı görülmüştür. İlgili sosyal beceri başkalarının duygularını anlama becerisi olarak yer almaktadır.

“Farkındayım, Farklılıklara saygılıyım” metni ünitenin son metnidir. Metinde tüm insanların farklı özelliklere sahip olduğunun ve insanların sahip oldukları farklı özellikler

neticesinde toplumun farklılaştığına dikkat çekilmiştir. İçerisinde yaşadığımız toplumun insanları olan bizlerin farklı özellikleri ile toplumların oluştuğu belirtilmektedir. Bu farklılıklara saygı duymanın gerekliliğine ve insanların kişiler arası etkileşimlerinde sağlıklı iletişimin ancak birbirlerine saygı göstermeleri doğrultusunda oluşacağını altı çizilmektedir. Farklılıklar sayesinde insanların birbirinden farklı şeyler öğrendiği belirtilmiştir. Farklılıkların duygu, düşünce, karakterler ile oluşacağı gibi insanların dış görünüşleriyle de olabileceği belirtilerek yetersizliği olan insanlara vurgu yapılmış ve bu insanların toplumla bir bütün olarak ele alınacağı belirtilmiştir. Yetersizliği olan insanların günlük hayatta karşılaştıkları problemlere dikkat çekilerek, sosyal beceriler kapsamında, duygulara yönelik becerilerden başkalarının duyularını anlama becerisinin yer aldığı tespit edilmiştir. İlgili metin içeriği şekil 4.12’ de yer almaktadır.

FARKINDAYIM, FARKLILIKLARA SAYGILIYIM.

Bir resmin veya gökkuşağının güzelliği çeşitli renklerin bir arada bulunmasıyla mümkündür.

Renkler gibi toplumu meydana getiren insanlar da farklı farklıdır. Kimi insanlar çok hareketliken kimileri sakinler. Bazıları dikkatli ve özenli, bazıları dağınıktır. Çekingen insanlar olabileceği gibi girişken insanlar da vardır.

İnsanlar karakterleriyle olduğu gibi duygu ve düşünceleriyle de birbirlerinden ayrılır. Farklı hobilerle ilgilenebilecekleri gibi farklı spor kulüplerinin taraftarları da olabilirler. Farklı görüşleri savunup değişik hayat tarzlarını benimseyebilirler. İnsanlar arasındaki bu çeşitlilik doğal karşılanmalı ve bir zenginlik olarak görülmelidir. Başka bir ifadeyle her insan, diğer insanların kendisinden farklı duygu ve düşüncelere sahip olabileceği gerçeğini kabul ederek onlara saygı duymalıdır.

Sağlıklı insan ilişkileri ancak farklılıklara saygıyla kurulabilir. Çünkü insan, farklı insanları tanıdıkça onlardan yeni şeyler öğrenerek gelişir. Farklılıkları tehlike olarak değil eksiklerini tamamlayacak zenginlikler olarak görür. Böylece kendisini güvende ve daha güçlü hisseder. Bu nedenle kendimizde olmayan özellikleri kötü veya yanlış ilan ederek herkesin bizim gibi olmasını beklememeliyiz. Farklılıkları hor görmeye ve değiştirmeye hakkımız olmadığıni bilerek insanların inançlarını ve düşüncelerini saygı ile karşılamalıyız.

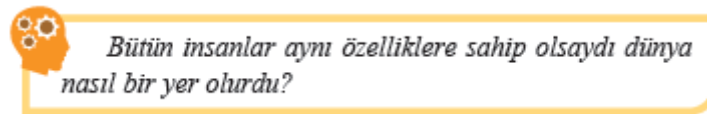

İnsanlar farklılıklara saygı konusunda geçmişten bugüne önemli gelişmeler göstermiştir. Bununla birlikte yukarıdaki şirde de belirtildiği gibi eksiklerini tam olarak gidememiş değildir. Oysa ırk, dil, din, cinsiyet ayrımı gözetmeksizin hangi düşünce veya ülkeden olursa olsun her insan saygıya değer bir varlıktır. Bu nedenle insanların farklılıkların ayrışma ve baskı nedeni haline getirilmemelidir. Hiçbir insan farklılıkların nedeniyle suçlanma, dışlanma, alay ve aşağılanmayla karşı karşıya bırakılmamalıdır. Unutulmamalıdır ki farklılıklara sahip olmak evrensel bir hak ve her insan bunları özgürce yaşayıp ifade etme hakkına sahiptir.

İnsan duygu, düşünce ve karakteriyle olduğu kadar dış görünüşüyle de başkalarıyla ayrılan bir varlıktır. Ancak bu ayrım insanların arasında bir üstünlük veya eksiklik nedeni olarak görülmemelidir. Örneğin bedensel engelli bir insan aynı engelli bulunmayan birinin önünde veya gerisinde değildir. Çünkü bedensel engelli olmak bir eksiklik değil farklılıktır. Buna rağmen bedensel engelliler günlük hayatta ve iş ortamlarında zorluklarla karşılaşmaktadır.

Bazı insanların önyargılarıyla mücadele eden bedensel engelliler öyle başarılar imza atıyorlar ki diğer engellilerin moral ve ilham kaynağı oluyorlar. Böylece kendilerini dışlayan insanların kafalarındaki engelli algısının değişmesinde önemli rol oynuyorlar. Bu konudaki en güzel örneklerden biri 2017 yılında ülkemizde yapılan Avrupa Ampute Futbol Şampiyonası'nda yaşandı. Bu şampiyonada Ampute Futbol Millî Takımımız 41 kişinin izlediği final maçında İngiltere'yi 2-1 yenerek Avrupa şampiyonu oldu. Şimdi bu takımın bazı oyuncularını yakından tanıyalım (Görsel 1.14).

Şekil 4.12. Duygulara Yönelik Beceriler/Başkalarının Duyularını Anlama Becerisi Metin Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.28-29.

Şekil 4.13. Duygulara Yönelik Beceriler/Başkalarının Duyularını Anlama Becerisi Soru Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.28.

Şekil 4.13 incelendiğinde sorunun metin okunmadan önce hazırlık aşamasında yer aldığı görülmektedir. Soruda öğrencilerin okuyacağı metne yönelik ilgilerinin artmasına ve konuya uygun ön bilgilerinin oluşmasına, soruda farklılıkların olmasının gerekliliğine ve farklılıkların önemine vurgu yapılmaktadır.

Ders kitabında ilgili ünite içerisinde bir şiire yer verilmiştir. Şiir toplumda yer alan farklılıkların insanlığa yararından bahsetmektedir. Her insanın farklı olduğunun ve bu farklılıklar ile bir bütün olduğumuza vurgu yapılırken aynı zamanda da bu farklılıklara saygı ve sevgi göstermemiz gerektiği belirtilmektedir. Metin ile ilgili soru metnin hemen ardından verilmiştir. İlgili metin ve soru şekil 4.14’ te yer almaktadır.

Farklılıklarımız
Farklılıklardır güzelleştiren her şeyi
Sevmemizi sağlayan birbirimizi
Aslında bir arada tutan bizi
Öğreten bize farklı görmeyi.

Hiçbirimiz daha iyi değilizdir
Ne kadar farklı olsak da.
Sevmeyi, saymayı öğreniriz
Biz birlikte yaşadıkça.

Ne kadar farklı olsak da
Oluştururuz bir bütünü.
Aramıza bir şey giremez;
Bozamaz bu büyüü.

Türkan Nur ACAR

“Şiire göre farklılıklarımızın sağladığı faydalar nelerdir?”

Şekil 4.14. Duygulara Yönelik Beceriler/Başkalarının Duygularını Anlama Becerisi Metin ve Soru Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.28.

“Farklılıklara saygı gösterilmez ise bunun sonuçları neler olabilir?”

Şekil 4.15. Duygulara Yönelik Beceriler/Başkalarının Duygularını Anlama Becerisi Metin ve Soru Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.28.

İlgili metinde yer alan soruda farklılıklara saygı göstermemenin doğuracağı sonuçlardan bahsedilmektedir. Metinden hareketle öğrencilerin cevaplama beklenen bu soruda öğrencilerde kişiler arası etkileşimlerinde doğru ve uygun iletişim kurmalarının önemine vurgu yapılmaktadır. Dolayısıyla bu durum başkalarının duygularını anlama becerisinin önemine dikkat çekmektedir.

Ünite de yer alan metinde ilgili görsel yer almaktadır. Görselin ilgili metinde yer alan yetersiz bireylerin günlük yaşamdaki çoğu durumlardaki başarılarını göstermektedir. Bu

başarılar örnek olarak 2017 yılında Ampute Futbol Milli Takımımızın 41 bin kişinin izlediği final maçında İngiltere' ye karşı gösterdiği mücadelenin ve sonunda kazandığı galibiyetinin görüntüleri yer almaktadır. İlgili görsel şekil 4.16' da yer almaktadır.

Görsel 1.14: Ampute Futbol Milli Takımımızın oyuncularından bazıları

Şekil 4.16. Duygulara Yönelik Beceriler/Başkalarının Duygularını Anlama Becerisi Görsel Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.29.

Ünite içerisinde yer alan bir başka şiirde farklılıklara duyulması gereken saygının önemine, toplumda bir bütün olmanın gerekliliği üzerinde durulmuştur. İlgili şiir sonunda yer alan etkinlikte toplum içerisindeki farklılıklarda, insanların ne yapması gerektiğine ve topluma nasıl yarar sağlayacağına yönelik sorular yer almaktadır. İlgili metin ve etkinlik şekil 4.17' de yer almaktadır.

Farklılıklar ve Birliktelikler

Elbette hepimizin farklı bir yanı var
Birlikte yaşadığımız bir dünyada
Hepimiz farklı yerlerde yaşasak da
Birbirimize karşı duyduğumuz bir saygı var.

Düşünceler, ırklar, diller
Bizi birbirimizden ayıran özellikler
Tek bir ortak yanımız
Bizim insan olmamız.

Birlikte güvendeyiz hepimiz
Farklılıklarla anlaşılıyor özelliklerimiz
Bir güç olursak eğer
Her işi yapabiliriz beraber.

Neden el ele tutuşmayalım
Önümüzdeki engel farklılıklarımız olamaz
Hadi beraber olalım yine
Hep birlikteyiz bunu unutmayalım.

Elif ŞAHNA

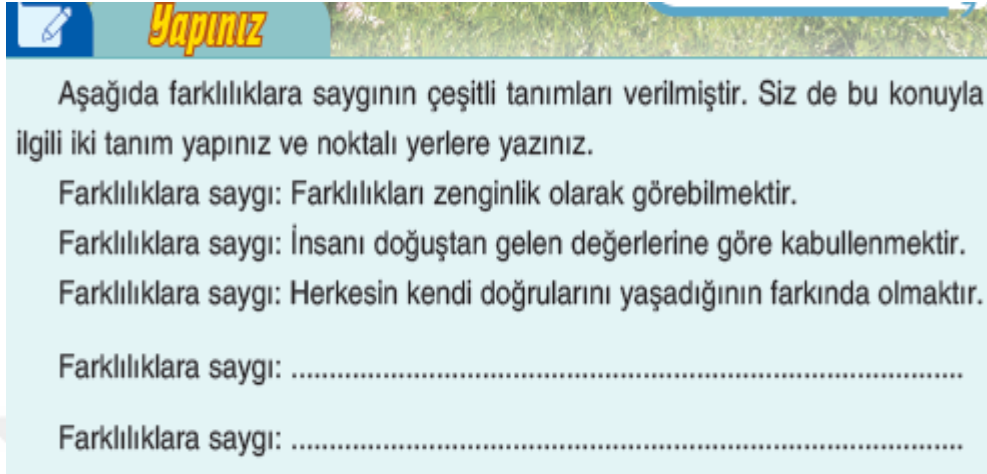
“

- Şiire göre farklı ve ortak yanlarımız nelerdir?
- Şair, insanlardan neler istemektedir?
- Bireylerin farklı özelliklere sahip olmalarının sağlayacağı faydalar neler olabilir?

Şekil 4.17. Duygulara Yönelik Beceriler/Başkalarının Duygularını Anlama Becerisi Metin ve Soru Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.30.

Ünite sonunda yer alan soruda ise farklılıklara saygının çeşitli tanımları verilerek öğrencilerden kendi tanımlarını oluşturmaları istenmektedir. Buda öğrencilerde farklılıklara

saygı göstermeye ve başka insanların duygularını anlayarak; duygulara yönelik becerilerden başkalarının duygularını anlama becerisinin kazandırılmasında önemli yer almaktadır. İlgili etkinlik şekil 4.18’ te yer almaktadır.

Şekil 4.18. *Duygulara Yönelik Beceriler/Başkalarının Duygularını Anlama Becerisi Etkinlik Örneği*, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.30.

Tablo 4.7. 4. sınıf ders kitabı “insan, yerler ve çevreler” öğrenme alanında sosyal becerilere yer verilme durumu

Sosyal Beceriler	Sosyal Beceriler Alt Boyutları	Metin	Görsel	Etkinlik	Soru
İlk Kazandırılacak Beceriler	<i>Yönergelere uyma</i>	<i>Yönlerimiz</i> s.62, s.63, s.64, s.65, s.66	s.62,63,64,65,66	s.67	s.62

Tablo 4.7 incelendiğinde 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “İnsan, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında yer alan ve ders kitabında 3. ünite olarak işlenen “Yaşadığımız Yer” ünitesinde toplam 6 metin yer almaktadır. Metinlerden 1’inin sosyal beceriler ile ilişkili olduğu görülmüştür. İlgili görülen “Yönlerimiz” metninde sosyal becerilerden; ilk kazandırılacak beceriler olan yönergelere uyma becerisinin yer aldığı görülmüştür. İlgili metinde yer tarifinde bulunulduğunda yönergelerin takip edilerek istenilen yere ulaşılmasına dikkat çekilmektedir. Ayrıca doğal yollar ve günümüz teknolojisi ile yön bulma hakkında bilgiler yer almaktadır. Üniteye yer alan görsellerin metin içerisinde uygun olarak yer aldığı görülmüştür. Şekil 4.19’ da ilgili metin bulunmaktadır.

YÖNLERİMİZ

Bulduğumuz yeri tarif edebilmek veya bir yeri bulabilmek için yönlerden yararlanırız. Evimizin, okulumuzun veya gideceğimiz bir yerin bulunduğumuz noktaya göre hangi tarafta bulunduğunu da yönleri kullanarak tarif ederiz. Özellikle doğada dolaşırken yön bilimiz sayesinde gideceğimiz yere kolayca ulaşabilir, kaybolma tehlikesi yaşamayız. İlimizin, bölgemizin, yurdumuzun ve komşularımızın konumunu belirlerken de yönlerden yararlanırız.

KARAGÖZ EVİNİ ARIYOR ¹¹

Hacivat: Hayrola Karagöz'üm, ne işin var buralarda?

Karagöz: Soma Hacivat'ım! Evin yolunu şaşırdım.

Hacivat: Senin ev kalenin batısında değil miydi?

Karagöz: Ne kalesi ne çatısı? Benim ev zemindeydi.

Hacivat: Çatı demedim, "batı" dedim "batı".

Karagöz: Batı ne demek Hacivat'ım? Batı ne demek?

Hacivat: Yön demek, yön! Yani güneşin battığı taraf.

Karagöz: Güneşin yattığı taraf öyle mi?

Hacivat: Güneşin yattığı alan yok.

Karagöz: Peki, bir de kalktığı tarafı söyle.

Hacivat: Doğduğu taraf demek istiyorsun.

Karagöz: Evet, onu demek istiyorum.

Hacivat: Doğuyu, batıyı bilersen diğer yönleri de evini de bulursun.

"Karagöz'e yönleri bulma konusunda yardım etmek isteseydiniz ona hangi önerilerde bulunurdunuz?"

Kutup Yıldızı

Yanımızda her zaman bir pusula olmayabilir. Böyle zamanlarda yön bulabilmek için çeşitli varlıklardan yararlanırız. Bu varlıklardan biri Kutup Yıldızı'dır. Hareket etmeden durduğu için bu yıldız halk arasında Demirkazık da denir. Yüzümüzü Kutup Yıldızı'na döndüğümüzde önümüz kuzeyi, arkamız güneyi, sağımız doğuyu, solumuz ise batıyı gösterir.

Kutup Yıldızı'nı bulabilmek için Büyükayı takımyıldızından yararlanırız. Bu yıldız grubu yedi yıldızdan oluşur. Büyükayı'nın görünümü eğik duran kahve cezvesine benzer.

Büyükayı yıldız grubundaki altıncı yıldızdan yedinci yıldız doğru bir çizgi çizilir. Bu çizgi, iki yıldız arasındaki mesafenin beş katı kadar uzatılır. Çizginin sona erdiği noktada bir yıldız görülecektir. İşte, çevresindekilere göre daha büyük ve daha parlak olan bu yıldız Kutup Yıldızı'dır. Kutup Yıldızı aynı zamanda Küçükayı takımyıldızının birinci yıldızıdır.

Yosunlar

Ormanlık bir bölgede veya açık arazide yön bulmak için ağaçlardan ve taşlardan yararlanılabilir. Çünkü ağaç gövdelerinin, taşların ve kayaların kuzeye bakan tarafı genellikle yosunlarla kaplıdır. Bu durumda yosunlu tarafın kuzey yönünü gösterdiği dikkate alınırsa diğer yönler de kolayca bulunabilir.

Evimizin yakınındaki parkta gövdesinin bir tarafı yosunlarla kaplı bir ağaç gördüm. Yosunlu taraf arkama gelecek şekilde ağacın önünde durarak kollarımı iki yana açtım. Bu durumda hastane sağ tarafıma, okulum ise sol tarafıma düştü. Başka bir deyişle hastane doğuda, okul ise batıda kaldı.

Bir yerin bulunduğumuz yere göre konumunu ifade etmek için genellikle doğu, batı, kuzey ve güney yönlerini kullanırız. Bunlara ana yönler denir. Bazen de belirtmek istediğimiz yer ana yönlerin gösterdiği doğrultuda olmayabilir. Böyle durumlarda hedef noktanın yönünü tam olarak anlatabilmek için ara yönlerden yararlanırız. Ara yön iki ana yön arasındaki açının tam ortasından geçer ve bu yönlerin adları birleştirilerek ifade edilir. Bunlar kuzeydoğu, kuzeybatı, güneydoğu ve güneybatıdır.

Yönleri bulmanın çeşitli yöntemleri vardır. Bu yöntemleri kullanarak çevremizdeki bir yerin veya nesnenin kendimize göre hangi yönde bulunduğunu belirleyebiliriz.

Güneşin Konumu

Yönleri bulabilmek için güneşten de yararlanırız. Bunun için sabahleyin ayakta durup sağ kolumuz güneşin doğduğu yöne bakacak şekilde kollarımızı açarız. Bu durumda sağ kolumuz doğu, sol kolumuz batı yönünü gösterir. Yüzümüzü döndüğümüz taraf kuzey yönü, arkamız ise güney yönüdür.

Güneş ile yön bulmanın başka yolları da vardır. Bunların en bilineni çubuk yöntemi- dir.

Çubuk yönteminde güneşli bir günde yere dikilen çubuğun gölgesi izlenir. Öğle vaktinde çubuğun gölge boyu en kısa seviyededir. Tam bu sırada gölgenin gösterdiği yön kuzeydir. Kuzeyi bulduğumuz zaman yüzümüzü o tarafa dönüp kollarımızı açarak diğer yönleri de kolaylıkla bulabiliriz.

Karıncalar

Doğada gezerken karşılaştığımız karınca yuvaları da yönleri bulmamıza bize yardımcı olabilir.

Karıncalar yer altından çıkardıkları toprakları yuvalarının ağzına yığarlar. Bu toprak yığını ağırlıklı olarak yuva girişinin kuzeyinde bulunur. Yuvarın açık olan ağzı ise güney yönüne bakar.

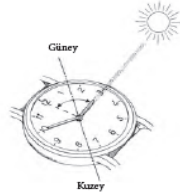
Dışarıda oynarken bir karınca yuvası gördüm. Yuvarın ağzındaki toprağın büyük bölümü bir noktada toplanmıştı. Yüzümü toprağın en fazla olduğu yöne doğru çevirerek kollarımı açtım. Köyümüzde uzak bir yerde bulunan sönmüş volkanik dağ önünde, hemen yanımızdaki ormanlık alan ise sol kolumun gösterdiği yönde kaldı. Böylece bulunduğum yere göre yarıdağ kuzeyi, orman ise batıya dönmüş oldu.

Mezarlıklar

Mezarlıklara bakılarak da yön belirlenmesi yapılabilir. Ülkemizdeki Müslüman mezarlıklarında mezarın baş kısmı batı, ayak kısmı doğu yönünü gösterir. Hristiyan mezarlıklarında ise mezarın başı güneye döndürür.

Saat Yöntemi

Yönümüzü kolumuzdaki saat yardımıyla da bulabiliriz. Bunun için saatimizin akrebinin güneşin bulunduğu yöne doğru tutmamız yeterli olacaktır. Bu durumda saatin 12 noktası ile akrep arasındaki açının tam ortasından geçeceği varsayılan çizgi, güneyi gösterir. Güney yönüne sırtımızı döndüğümüzde yüzümüz kuzeye bakar. Sağımız doğu, solumuz batı olur.

Pusuja

Yönleri en kolay şekilde pusula kullanarak bulabiliriz. Saate benzeyen pusulanın ortasında sağa sola hareket eden bir ibre vardır. Bu ibrenin bir ucu renklidir.

Pusula yatay olarak tutulduğunda renkli uç daima kuzeyi gösterir. Kuzey yönünü belirlediğimizde diğer yönleri kolayca bulabiliriz. Yüzümüzü kuzeye dönersek arka tarafımız güney, sağımız doğu, solumuz batı olur. Yalnız pusula ile yön belirlerken uyulması gereken birkaç basit kural vardır. Her şeyden önce pusula düz bir zemine konulmalıdır. Ayrıca mıknatıslardan ve metallerden uzak tutulmalıdır.

"Yüzümü pusulanın renkli ucunun gösterdiği yöne yani kuzeye dönünce okulumu arkama almış oldum. Bu durumda okulum bulunduğum yerin güneyinde kaldı."

GPS (Küresel Yer Belirleme Sistemi) Teknolojisi

Günümüzde GPS teknolojisi ile yönleri belirleme artık bir sorun olmaktan çıkmıştır. Dünya yörüngesinde dönen uydular üzerinden çalışan bu teknoloji, GPS alıcısı bulunan cep telefonları aracılığıyla kullanılır. Her yerde ve tüm hava koşullarında çalışabilen GPS teknolojisi kullanıcılarına yer tarifi de yapabilir.

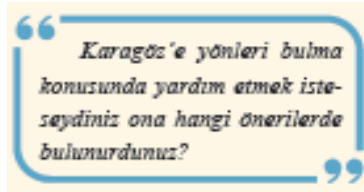
Şekil 4.19. İlk Kazandırılacak Beceriler/Yönergeler Uyma Becerisi Metin Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.62-63-64-65-66.

Yönleri bilmenin bizlere sağlayacağı faydalar neler olabilir?

Şekil 4.20. İlk Kazandırılacak Beceriler/Yönergeler Uyma Becerisi Soru Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.62.

Şekil 4.20 incelendiğinde sorunun metin okunmadan önce hazırlık aşamasında yer aldığı görülmektedir. Soru öğrencilerin okuyacağı metne yönelik düşündürmeye ve konuya uygun ön bilgilerinin oluşmasına uygun olarak hazırlanmıştır. Öğrencilerde oluşacak yön bilgisinin faydalarının önemi üzerinde durulmaktadır.

Şekil 4.21. İlk Kazandırılacak Beceriler/Yönergeler Uyma Becerisi Soru Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.62.

Şekil 4.21 incelendiğinde ilgili metin ile ilişkili soruda öğrencilerden öğrendikleri bilgiler doğrultusunda yorumlama ve çıkarımlarda bulunarak, söz konusu sorunun cevaplama beklenmektedir. Yön bilgisine yönelik soruda öğrencilerde yönergelere uyma becerisinin kazandırılması beklenmektedir.

Şapımız

Aşağıda Ender'in tepeden görünüşünü ve durduğu yerde öğle vakti oluşan gölgesini görüyorsunuz. Gölgesinden hareketle Ender'in çevresindeki mekânlara gitmek için hangi yönlerde ilerlemesi gerektiğini belirleyiniz. Elde ettiğiniz sonuçlara göre cümlelerdeki noktalı yerleri doldurunuz.

1. Ender futbol sahasına gitmek için önce , daha sonra da yönünde ilerlemelidir.

2. Ender okula gitmek için önce , daha sonra da yönünde ilerlemelidir.

3. Ender büfeye gitmek için önce , daha sonra da yönünde ilerlemelidir.

4. Ender eve gitmek için önce , daha sonra da yönünde ilerlemelidir.

Şekil 4.22. İlk Kazandırılacak Beceriler/Yönergeler Uyma Becerisi Etkinlik Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.67.

Şekil 4.22' de ünite sonunda yer alan etkinlikte öğrencilerin öğrendikleri yön bilgisine ait kavramları kullanarak etkinliği tamamlamaları beklenmektedir. İlk kazandırılacak sosyal becerilerden yönergelere uyma becerisinin bu ünite doğrultusunda yer verildiği tespit edilmiştir.

Tablo 4.8. 4. sınıf ders kitabı "bilim, teknoloji ve toplum" öğrenme alanında sosyal becerilere yer verilme durumu

Sosyal Beceriler	Sosyal Beceriler Alt Boyutları	Metin	Görsel	Etkinlik	Soru
Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri	Bilgi toplama, bir işe yoğunlaşma	Zaman İçinde Teknoloji s.104, s.105, s.106, s.107, s.108, s.109	Görsel 4.6 (s.104)	s.106	s.104
			Görsel 4.7 (s.105)	s.109	s.105
			Görsel 4.8 (s.105)		
			Görsel 4.9(s.106)		
			Görsel 4.10 (s.106)		
			Görsel 4.11 (s.107)		
			Görsel 4.12 (s.107)		

			Görsel 4.13 (s.108)		
			Görsel 4.14 (s.108)		
			Görsel 4.15 (s.108)		
			Görsel 4.16 (s.109)		
Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri	<i>Bilgi toplama, bir işe yoğunlaşma</i>	<i>İcat Çıkaralım s.110, s.111, s.112</i>	<i>Görsel 4.18 (s.110)</i>	<i>s.113</i>	<i>s.110 s.111 s.112</i>
İlk Kazandırılacak Beceriler	<i>Yönergelere uyma</i>	<i>Zara Vermeden Kullanalım s.114, s.115, s.116, s.117, s.118</i>	<i>Görsel 4.19(s.115) Görsel4.20(s.116) Görsel4.21(s.116)</i>	<i>s.118</i>	<i>s.114 s.115 s.116 s.117</i>

Tablo 4.8 incelendiğinde 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yer alan ve ders kitabında 4. ünite olarak işlenen “İyi ki Var” ünitesinde toplam 5 metin yer almaktadır. Metinlerden 3’ ünün sosyal beceriler ile ilişkili olduğu görülmüştür. İlgili görülen metinlerden ilki olan “Zaman İçinde Teknoloji” metninde sosyal beceriler kapsamında yer alan, plan yapma ve sorun çözme becerilerinden bilgi toplama ve bir işe yoğunlaşma becerisinin yer aldığı görülmüştür. İlgili metinde geçmişten geleceğe doğru insan yaşamında yarar sağlayan etkili icatlar hakkında bilgilerin verildiği görülmüştür. Metin örneği şekil 4.23’ te verilmiştir.

Geceleri evlerimizi aydınlatan elektrik ampulünün hayatımızı ne kadar kolaylaştırdığını hiç düşündünüz mü? Acaba elektrik ve elektrikle çalışan bu teknolojik ürün olmasaydı neleri yapamazdık?

Ampul

Elektrikten üretilen ışığın hayatımızda önemli bir yeri vardır. Bugün insanoğlu geceyle de gezebiliyor, rahatça kitap okuyabiliyor, spor yapabiliyorsa bunu harika bir aydınlatma aracı olan elektrik ampulüne borçludur.

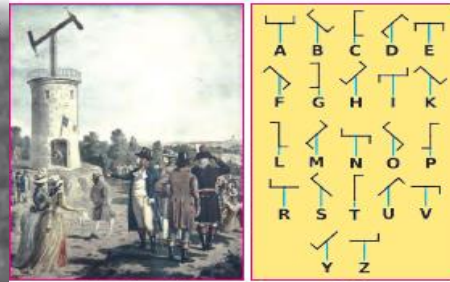
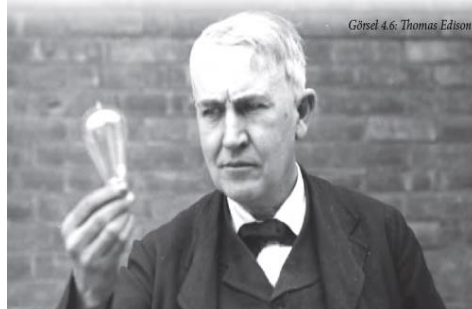
Ampulün icadına yönelik ilk çalışmaları 1802 yılında İngiliz Humprey Davy (Hamprı Devı) başlattı. Davy'nin ince bir platin şeritten akım geçirerek elde ettiği ışığın ömrü ve parlaklığı yeterli değildi.

1840 yılında Warren de la Rue (Varrn dö la Ru), Davy'nin bu yöntemini geliştirdi. Rue platin teli vakumlanmış cam tüp içine yerleştirerek daha verimli bir ışık elde etti. Ne var ki platinin pahalı olması nedeniyle Rue'nun lambası da yaygınlaşamadı.

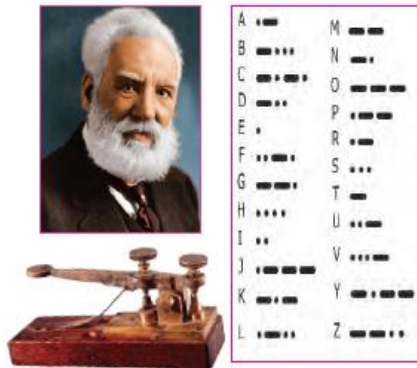
Lambanın gelişimine katkıda bulunmuş en önemli isim Thomas Edison (Tamis Edison) oldu (Görsel 4.6). Edison defalarca başarısızlığa uğramasına rağmen denemelerinden vazgeçmedi. Bu sabırlı çalışmalarının sonunda da karbon teli kullandığı, uzun süre yanan, yüksek verimli lambayı üretti.

Şekil 4.23. Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri/Bilgi Toplama, Bir İşe Yoğunlaşma Metin Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.104-105.

Metin içeriğinde konuya uygun olarak görsellere yer verilmiştir. Tüm bu görseller öğrencilerde içeriğin zenginleşmesine ve metnin daha somutlaşmasına zemin hazırlamaktadır. Verilen bu görsel örnekleri şekil 4.24' te verilmiştir.

Görsel 4.9: Chappe makinesi ve alfabesi

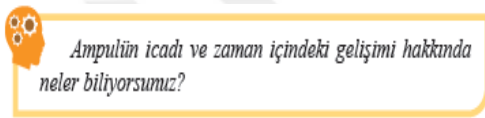
Görsel 4.10: Samuel Morse, telgraf makinesi ve Mors alfabesi

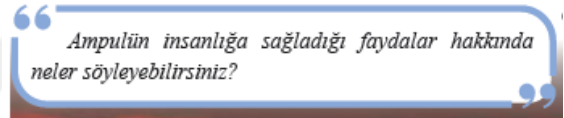
Görsel 4.11: Graham Bell telefon görüşmesi yaparken

Şekil 4.24. Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri/Bilgi Toplama, Bir İşe Yoğunlaşma Görsel Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.104-106-107.

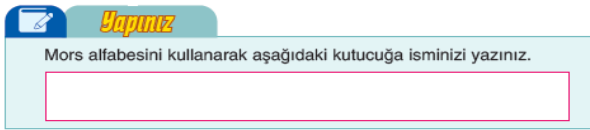
Metinde yer alan sorulardan ilki olan (Şekil 4.25) hazırlık sorusudur. Metine başlamadan önce öğrencilerin konuya hazır hale gelmesine yardımcı olan ve öğrencilerin konuya ilgisinin oluşmasını sağlamaktadır. Metin içerisinde yer alan bir başka soru ve etkinlikte (Şekil 4.26-Şekil 4.27) öğrencilerin ilgili metinden bilgi edinmeleri sonucu çıkarımlarda bulunarak soruları cevaplamaları beklenmektedir. Metin sonunda yer alan etkinlikte ise (Şekil 4.28) öğrencilerin belirli bir konuda araştırma yapmaları istenmektedir. Öğrencilerin araştırma yapma süreci içerisinde bilgiye ulaşma ve toplama sonunda da sunu hazırlamaları istenmektedir. Öğrencilerin bu becerileri kazanmaları sosyal becerilerde yer alan plan yapma ve sorun çözme becerilerinden olan bilgi toplama ve bir işe yoğunlaşma becerileri olarak yer almaktadır.

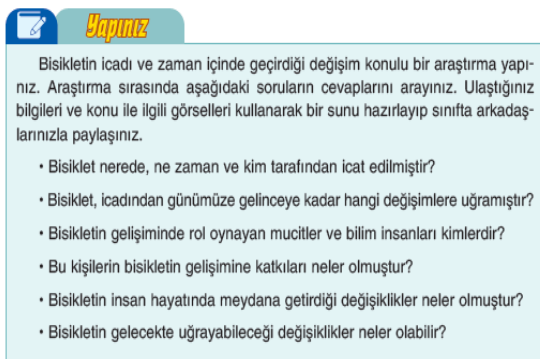
Şekil 4.25. Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri/Bilgi Toplama, Bir İşe Yoğunlaşma Soru Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.104.

Şekil 4.26. Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri/Bilgi Toplama, Bir İşe Yoğunlaşma Soru Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.105.

Şekil 4.27. Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri/Bilgi Toplama, Bir İşe Yoğunlaşma Etkinlik Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.106.

Şekil 4.28. Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri/Bilgi Toplama, Bir İşe Yoğunlaşma Etkinlik Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.109.

Ünite içerisinde yer alan bir başka metin ise “İcat Çıkaralım” metnidir. Metinde belirli icatların doğuş hikayelerine yer verilmiştir. Ayrıca metin içerisinde küçük hikayeler şeklinde yer alan başka öğrencilerin icat örnekleri de vardır. Bu durum metni okuyan öğrencilerde icatların bir ihtiyaç durumunda ya da bir problemin çözümü sonucunda ortaya çıktığını fikrini oluşturmaktadır. Buradan hareketle öğrenciler ihtiyaç duydukları bir alanda ya da bir sorunla karşılaştıklarında çözüm üretebilmek için araştırma süreci içerisine gireceklerdir. İlgili metin örneği şekil 4.29’ ta yer almaktadır.

Cırt Cırt

Cırt cırt bantları biliyor musunuz? Hani şu ayakkabılarımızda, montlarımızda, eldivenlerimizde kullanılan bir tarafı yumuşak, diğer tarafı dikenli ve sert bantları. İşte, bu bantların çok ilginç bir hikâyesi var.

Cırt cırt bantların mucidi İsviçreli elektrik mühendisi George Mestral (Corç Mestri) pantolon düğmelerinin kopmasından şikâyetçidir. Soruna kalıcı bir çözüm bulmanın yollarını arayan Mestral bir gün köpeğiyle birlikte kırlarda dolaşmaya çıkar. Eve döndüğünde pantolonuna ve köpeğinin bacaklarına pıtrakların takılmış olduğunu görür.

Mestral pıtrakları mikroskopunda incelediğinde dikenlerin uçlarında minik kancalar olduğunu fark eder. Bu kancalar sayesinde pıtraklar giysilere ve hayvanların tüylerine sıkıca tutunmaktadır.

Mestral, doğada gördüğü bu durumu iki parçayı birbirine yapıştırma yöntemi olarak kullanmaya karar verir. Yapması gereken parçalardan birinin yüzeyini sert minik kancalarla diğerini ise bu kancaların takılacağı yumuşak halkalarla kaplamaktır.

Mestral ham madde olarak önce pamuğu kullanır. Pamuğun bu iş için zayıf bir malzeme olduğunu anlayınca daha dayanıklı olan naylonu seçer. Sabırla sürdürdüğü çalışmalarının sonucunda biri kancalı diğeri ilmekli iki şerit üretmeyi başarak 1955 yılında cırt cırtın patentini alır (Görsel 4.18).

Kaloriferli ayakkabının ürettiği enerji, ısıtma dışında başka hangi amaçlarla kullanılabilir?

Kışın soğuk günlerde dışarıda gezerken ayaklarınız üşüyor mu? Eğer ayaklarınızın üşümesinden şikâyetçiyse size sevindirici bir haberim var. Tasarladığım yeni ürün ile artık ayaklarınız hiç üşümeyecek. Nasıl mı? Anlatayım.

Tasarladığım kaloriferli ayakkabının tabanını ve yanlarını ısıtıcı tellerle kapladım. Bu ısıtıcılar, ayakkabının topuğuna yerleştirdiğim miknatıslı dinamodan enerji alıyor. Dinamo, yürüyen kişinin zemine uyguladığı basıncı elektrik enerjisine çeviriyor. Böylece soğuk kış günlerinde dışarıda gezen kişinin ayağı üşümüyor. Ayakkabının ısıtma özelliği bir düğme ile istenildiğinde devre dışı bırakılabilir.

Şaclarımızı taramada kullandığımız fırçaları temizlemek her zaman sorun olmuştur. Şaclarımızı taradıkça kopan saç telleri ve kepek parçacıkları fırçanın dişleri arasında birikir. İşte ben tasarladığım ürün ile saç fırçalarının kolayca temizlenebilmesini amaçladım.

Üretmeyi düşündüğüm saç fırçasında dişlerin takılı olduğu yüzeyde çıkarılabilir delikli silikon bir tabaka bulunuyor. Kullanıcı, istediği zaman bu tabakayı çıkarıp yıkadıktan sonra tekrar yerine takabilir. Böylece saçlarını her zaman temiz bir fırçayla tarama imkânı buluyor.

“İcatlar ihtiyaçlardan doğar.” diyen bir kişi bu sözümü açıklamak için neler söyleyebilir?

Şekil 4.29. Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri/Bilgi Toplama, Bir İşe Yoğunlaşma Metin Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s110-111.

İlgili metinde yer alan hazırlık aşamasındaki sorunun öğrencilerin metine hazır hale gelmesine ve konuya ilginin artmasına yönelik öğrencilerin ön bilgilerini harekete geçirmeyi amaçlamaktadır (Şekil 4.30). Metin içerisindeki diğer etkinlik ve sorularda ise öğrencilerin okudukları metinden edindikleri bilgiler doğrultusunda yorumlama yaparak çıkarımlarda bulunmaları sağlanmaktadır. Ayrıca konuya uygun sorularla öğrencilerden edindikleri bilgiler doğrultusunda araştırma süreçleri içerisinde yer almaları sağlanmaktadır. İlgili etkinlik ve soru örnekleri şekil 4.31’ de yer almaktadır.

“İcatlar ihtiyaçlardan doğar.” diyen bir kişi bu sözümü açıklamak için neler söyleyebilir?

Şekil 4.30. Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri/Bilgi Toplama, Bir İşe Yoğunlaşma Soru Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s110.

“Evinizdeki eşyaları kullanırken karşılaştığımız sorunlara hangi örnekleri verebilirsiniz?”

“Siz olsaydınız görme engelli hastaların bu sorununa nasıl bir çözüm bulurdunuz?”

Değerlendirme

Okulunuzda günlük hayattaki ihtiyaçlarla ilgili ürünler tasarlamaya yönelik bir proje yarışması düzenlenmiştir. Bu yarışmaya nasıl bir ürünle katılmak istersiniz? Tasarladığınız ürünle ilgili olarak istenen bilgileri aşağıya yazınız.

- Ürününüzü tasarlama amacınızı yazınız.

.....

- Ürününüzü kısaca tanıtırınız.

.....

- Ürününüzün şeklini çizersiniz.

.....

.....

- Ürünüze bir ad veriniz.

.....

- Ürününüzü anlatan bir slogan bulunuz.

.....

Şekil 4.31. Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri/Bilgi Toplama, Bir İşe Yoğunlaşma Etkinlik ve Soru Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s111-112-113.

Metinde kullanılan görselin içeriğe uygun olarak yer verildiği görülmüştür. Görselde metinde anlatılan konunun resmi yer almaktadır (Şekil 4.32).

Görsel 4.18: George Mestral ve pıtraklardan yararlanarak icat ettiği çirt çirt

Şekil 4.32. Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri/Bilgi Toplama, Bir İşe Yoğunlaşma Görsel Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s110.

Ünitenin son metni “Zarar Vermeden Kullanalım” metnidir. Metinde, kullandığımız teknolojik ürünlerin kendimize, başkalarına ve doğaya zarar verilmeden kullanılmasından bahsedilmektedir. Teknolojik ürünün kullanımında kullanma kılavuzuna bağlı kalınması gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Dolayısıyla da öğrencilerin kazandırılması gereken sosyal becerilerden ilk kazandırılacak beceriler olan yönergeler uyma becerisinin öğretilmesinin önemine değinilmektedir. Metin içerisinde kullanılan görsellerin içeriğe uygun olarak verildiği görülmüştür. İlgili metin (Şekil 4.33) ve görselleri (Şekil 4.34) aşağıda yer almaktadır.

Teknolojik ürünlerin neredeyse tamamı elektrikle çalıştığı için etrafa insan sağlığına zararlı elektromanyetik dalgalar yayıyor. Özellikle cep telefonları, bilgisayarlar, kablosuz modem, kulaklık, fare ve klavyeler ile uzaktan kumandaların yaydığı elektronik dalgalar bizi olumsuz etkiliyor. Örneğin cep telefonları beyin ısısını artırarak beyin hücrelerimizin ölmesine ve kulağımızın zarar görmesine yol açabiliyor. Bu da duyma kayıpları ve denge bozuklukları gibi ciddi sağlık sorunlarını ortaya çıkarabiliyor.

Teknoloji firmaları ürettikleri ürünlerin yanlış kullanımını önlemek amacıyla çeşitli önlemler alır. Bu önlemlerin başında kullanım kılavuzları gelir. Bunun içindir ki kullanıcılar yeni bir teknolojik ürün aldıklarında ilk iş olarak ürünün kullanım kılavuzunu incelemelidir. Aşağıda bir cep telefonunun kullanım kılavuzundan alınmış bazı bölümler görüyorsunuz.

KULLANIM KILAVUZU	KULLANIM KILAVUZU
<p>Güvenlik Bilgileri</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cihazı ısıtma kayıplarını önlemek için uzun süre yüksek sesi dinlemeyi yapmayınız. • Isık elle güç kablosuna ve cihaza dokunmayınız. Bu durum size zarar verebilir veya cihazınızda hasara sebep olabilir. • Yağmurlu ve nemli ortamlarda telefonunuzu dışarda kullanmayınız. • Cihazdaki kamera flaşını insanların ya da evcil hayvanların gözlerine yakın kullanmayınız. • Cihazın sarj aletlerinin giriş ve çıkışlarına yabancı madde sokmayınız. Aksi hâlde bu durum patlamaya veya yangına sebep olabilir. <p>Pilin Sarj Edilmesi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Telefonunuzun pilini ilk kullanımdan önce tamamen doldurunuz. <p>UYARI: Pil sarjdayken telefon görüşmesi yapmayınız.</p>	<p>Enerji Tasarrufu İçin Öneriler</p> <ul style="list-style-type: none"> • Telefonunuzu bir isticinin yakınına koymayınız ve güneş ışınlarından uzak tutunuz. Çünkü açık sovak hem bataryanızın ömrünü kısaltır hem de başka sorunlara yol açabilir. <p>Temizlik ve Bakım</p> <ul style="list-style-type: none"> • Telefonunuzu temizlemek için fakül olan tüm kabloları çıkarınız ve güç tutasını birkaç saniye boyunca basılı tutarak telefonu kapatınız. Kır ve lekeleri gidermek için temizleme bezini kullanınız. <p>UYARI: Ekranı keskinlikle sıvı dokimeyiniz. Telefonunuzu temizlemek için ekran temizleyici, ev temizlik malzemesi, amonyak vb. maddeler kullanmayınız.</p> <p>• Cihazınıza kullanmaya başlamadan önce, kullanım kılavuzunu okuduğunuzdan ve anlaşılacağından emin olunuz.</p>

Sosyal Bilgiler dersinde öğretmen, öğrencilerinden teknolojik ürünlerin kullanımında dikkat edileceklerle ilgili örnekler vermelerini istedi. Bunun üzerine Hakan şunları söyledi.

"Ben bilgisayarların, cep telefonlarının ve televizyonların yanlış kullanımına dikkat çekmek istiyorum. Bu teknolojik ürünler artık hayatımızın vazgeçilmezleri arasında girmiş bulunmaktadır. Ancak birçoğumuz bu harika araçları yanlış kullanarak farkında olmadan sağlığımıza zarar veriyoruz. Oysa basit önlemler olarak onların zararlarından kurtulabiliriz. Örneğin cep telefonunu yalnızca zorunlu hâllerde ve kısa süreliğine kullanabiliriz. Ayrıca görüşmelerimizi kulaklıkla yaparak kendimizi cep telefonunun yaydığı radyasyondan koruyabiliriz.

Bilgisayar kullanırken de çok dikkatli olmalıyız. Uzun süre bilgisayar başında oturmak baş, göz ve kulak ağrısı; baş dönmesi, kan basıncında yükselme, sinirlik ve yorgunluk yapabilir. Ayrıca omuz ve boyun tutulmaları ile bel ağrısına da neden olabilir (Görsel 4.19). Diğer yandan bilgisayarın radyasyon yaydığı bir araç olduğu da unutulmamalıdır. Radyasyon, atom çekirdeğinin parçalanarak etrafa yaydığı ışınlardır. Çevreye yayılan bu ışınlar canlı hücreleri doğrudan etkileyerek genlerde bozulmaya neden olabilmektedir.

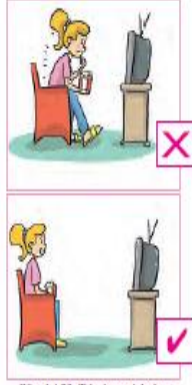

Hakan, televizyon seyredirken yapılan yanlışlıklara da değindi ve bu konuyla ilgili olarak şunları söyledi.

"Televizyon eğitici, öğretici ve eğlendirici bir teknolojik üründür. Ancak televizyonun yakından izlenmesi durumunda görme sorunları ortaya çıkabilir. Aynı şekilde televizyon seyredirken öne doğru eğilmek duruş bozukluklarına neden olabilir (Görsel 4.20).

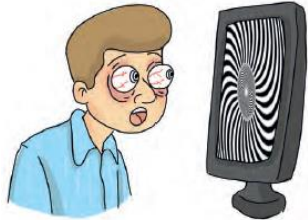
Televizyonun yanlış kullanımı sağlık sorunlarının yanı sıra başka sorunlara da yol açabilir. Örneğin uzun süre televizyonun başında kalan bir insan kitap okumaya, spor yapmaya, müzik dinlemeye hatta yemek yemeye bile zaman bulamayabilir.

Televizyonu izleme süresi kadar izlenecek programın seçimi de önem taşır. Örneğin şiddet içeren programların izlenmesi insanları öfkeye, kavgaya ve zor kullanmaya yönlendirebilir. Şiddet içerikli programlar özellikle çocukların kişisel gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir.

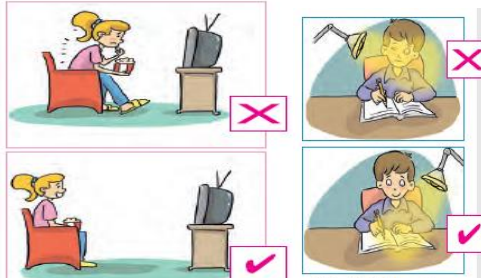

Görsel 4.20: Televizyon izlerken mesafe ve duruş kurallarına uyulmalıdır.

Şekil 4.33. İlk Kazandırılacak Beceriler/Yönergelere Uyuma Metin Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s114-115-116.

Görsel 4.19: Bilgisayar başında uzun süre oturmak çeşitli sağlık sorunlarına yol açabilir.

Görsel 4.20: Televizyon izlerken mesafe ve duruş kurallarına uyulmalıdır.

Görsel 4.21: Ders çalışırken ışık kaynağının açısı doğru ayarlanmalıdır.

Şekil 4.34. İlk Kazandırılacak Beceriler/Yönergelere Uyuma Görsel Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s115-116.

Ünite içerisinde yer alan etkinlik ve sorularda ise hazırlık aşamasında yer alan soruda öğrencilerin ilgili konuya ilişkin bilgilerinin oluşması sağlanırken metin içerisinde yer alan etkinlik sorularının daha çok metinden elde edilen bilgiler ışığında cevaplamaları beklenmektedir. İlgili sorularda öğrencilerin teknolojik aletlerin kullanımına ilişkin kullanma kılavuzuna dikkat çekilerek yanlış kullanım sonucu oluşacak sorunlara dikkat çekilmiştir. Bu durum yönergeler uyma becerisine vurgu yapıldığını göstermektedir. İlgili etkinlikler şekil 4.35’ te yer almaktadır.

Şekil 4.35. İlk Kazandırılacak Beceriler/Yönergelere Uyma Etkinlik ve Soru Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s114-115-116-118.

Bir diğer öğrenme alanı olan “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanı Sosyal Bilgiler ders kitabında 6. ünite olarak yer almaktadır. “İnsanlar ve Yönetim” ünitesinde toplam 5 metin yer almaktadır. Bu metinlerden yalnızca 3 tanesinin sosyal beceriler ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu metinler ve ilişkili görüldükleri sosyal beceriler tablo 4.9’ ta belirtilmiştir.

Tablo 4.9. 4. sınıf ders kitabı “etkin vatandaşlık” öğrenme alanında sosyal becerilere yer verilme durumu

Sosyal Beceriler	Sosyal Beceriler Alt Boyutları	Metin	Görsel	Etkinlik	Soru
Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkmaya Yönelik Beceriler	<i>Haklarını koruma,</i>	<i>Ben Çocuğum, Haklarımla Varım</i>	<i>Görsel 6.1 (s.153)</i>	<i>s.156</i>	<i>s.152</i>
	<i>haklarını savunma</i>	<i>s.152, s.153, s.154, s.155, s.156</i>	<i>Görsel 6.2 (s.154)</i>		<i>s.153</i>
			<i>Görsel 6.3(s.155)</i>		<i>s.154</i>
			<i>Görsel 6.4 (s.155)</i>		<i>s.155</i>
			<i>Görsel 6.5(s.156)</i>		

Grupta Bir İşi Yürütmeye Yönelik Beceriler	<i>Grupta iş bölümüne uyma, grupta sorumluluğunu yerini getirme, başkalarının görüşlerini anlamaya çalışma</i>	<i>Sorumluluk Üstleniyorum s.157, s.158, s.159, s.160, s.161, s.162</i>	<i>Görsel 6.6 (s.157) Görsel 6.7 (s.158) Görsel 6.8(s.158) Görsel 6.9 (s.159) Görsel 6.10(s.160) Görsel 6.11 (s.161)</i>	<i>s.162 s.157 s.158 s.159 s.160 s.161</i>
	Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri	<i>Karar verme</i>		
Grupta Bir İşi Yürütmeye Yönelik Beceriler	<i>Grupta iş bölümüne uyma, grupta sorumluluğunu yerini getirme, başkalarının görüşlerini anlamaya çalışma</i>	<i>Eğitsel ve Sosyal Etkinliklere Katılıyorum s.163, s.164, s.165, s.166, s.167, s.168, s.169, s.170,</i>	<i>Görsel 6.12 (s.163) Görsel 6.13(s.164) Görsel 6.14(s.165) Görsel 6.15(s.166) Görsel 6.16(s.168) Görsel 6.17 (s.168) Görsel 6.18 (s.170)</i>	<i>s.163 s.164 s.165 s.166 s.167 s.168</i>
	İlk Kazandırılacak Beceriler	<i>Konuşmayı başlatma, konuşmayı sürdürme, kendini tanıtmaya, bir gruba katılma</i>		
Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri	<i>Problemin (sorunun) nedenlerini araştırma, karar verme</i>			

Ünitede yer alan metinlerden ilki olan “Ben Çocuğum, Haklarımla Varım” metinde çocuk haklarının kuruluş tarihinden başlanarak hangi amaçla kurulduğunun ve ne gibi faaliyetler içerisinde yer aldığından bahsedilmektedir. Ayrıca çocuk haklarının çocuklar tarafından öğrenilmesi gerektiğine vurgu yapılarak örnekler ile açıklamaların yer aldığı görülmektedir. Öğrencilerin olası sorunlarda ilgili haklarının farkında olmasını amaçlayan metin sosyal becerilerden saldırgan davranışlarla başa çıkmaya yönelik beceriler olan hakkını koruma ve hakkını savunma becerisinin kazandırılmasında etkili olacağı tespit edilmiştir. Özellikle öğrencilerin şiddet, istismar, ihmal gibi tehlikeli görülen durumlara karşı korunmasının da çocuk haklarında yer aldığı önemi belirtilmektedir. Söz konusu metin örneği şekil 4.36’ te yer almaktadır. Metinde yer verilen görsellerin içeriğe uygun olarak

hazırladığı ve öğrencilerin konuyu somutlaştırmasına yardımcı olduğu görülmüştür (Şekil 4.37).

BEN ÇOCUĞUM, HAKLARIMLA VARIM.

Beslenme, barınma, giyinme, eğitim, sağlıklı bir çevrede yaşama ve oyun oynama çocukların en temel ihtiyaçlarıdır. Bunlar aynı zamanda birer haklardır. Ancak çocukların haklarından yararlanabilmeleri genellikle büyüklerin yardımıyla mümkün olabilmektedir. Bu nedenle Birleşmiş Milletler Genel Kurulu çocuk haklarını güvence altına almak için 20 Kasım 1989'da Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi kabul etmiştir.

Biliyor muydunuz?

Çocuk Hakları Sözleşmesi 20 Kasım 1989'da Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 142 ülke tarafından imzalanarak 1990'da yürürlüğe girmiştir. Her yıl 20 Kasım günü bütün ülkelerde Dünya Çocuk Hakları Günü olarak kutlanır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının, Millî Eğitim Bakanlığının ve Düzce Üniversitesinin iş birliğiyle düzenlenen Uluslararası Çocuk Hakları Kongresi, 2017 yılı ekim ayında Düzce ilinin Akçakoca ilçesinde gerçekleştirildi.

Uluslararası Çocuk Hakları Kongresi'ne ülkemizin farklı illerinden gelen çocuklar katılarak konuşmalar yaptı. Bu çocuklardan biri de Malatya ilini temsilen kongreye katılan Engin idi. Aşağıda Engin'in kongrenin açılış gününde yaptığı konuşmasından bir bölüm okuyacaksınız.

Sevgili arkadaşlarım, 18 yaşından küçük her insan çocuktur. İrk, dil, din, cins ayrımı yapılmaksızın her çocuk Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde belirtilen haklardan yararlanmalıdır. Her çocuk yaşama ve sağlıklı biçimde büyüme hakkına sahiptir. Sevgi ve ilgi görme, dengeli ve düzenli beslenme, dinlenme, özgürce oyun oynama ve barınma her çocuğun olmazsa olmaz hakları arasındadır. Eğitim alma (Görsel 6.1); şiddet, istismar, ihmal ve diğer tehlikelere karşı korunma da önemli çocuk haklarındandır. Ayrıca çocukların çalıştırılmamaları, savaşlardan uzak tutulmaları, temiz bir çevrede yaşamanın ve engelli çocukların hayatlarının kolaylaştırılması devletlerin temel görevlerindedir.

Engin

Çocuk olarak haklarımızı kullanma konusunda çeşitli engellerle karşılaşabiliriz. Ancak ben bunları aşabilecek güfte olduğumuza inanıyorum. Arkadaşlar, biz gücümüzü Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nden alıyoruz. Bu sözleşmeyle bizlere çok önemli haklar tanınmıştır. Doğuştan sahip olduğumuz bu hakları kullanabilmemiz için öncelikle onların farkında olmamız gerekmektedir.

Çocuk Hakları Kongresi'nde Engin gibi başka çocuklar da düşüncelerini açıkladılar. Aşağıda bu çocuklardan bazılarının çocuk haklarıyla ilgili neler söylediklerini okuyacaksınız.

Okulda öğretmenimiz sahip olduğumuz haklar konusunda bizlere bilgiler verdi. Ayrıca Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni sınıftaki panoya astı. Hepimiz o sözleşmedeki maddeleri okuyup haklarımızı öğrendik.

Tüm insanlar gibi bizlerin de en temel hakkı yaşama hakkıdır. Bu nedenle savaştan ve şiddetten uzak, sağlıklı ve güvenli bir çevrede yaşamak en doğal hakkımızdır. Çocuk Hakları Sözleşmesi bizleri istismara karşı da koruma altına almıştır. Buna göre hiç kimsenin kişiliğimize saldırmaya ve istemediğimiz bir şeyi bize zorla yaptırmaya hakkı yoktur. Sözleşmeye göre devletler bu konuda gerekli önlemleri almakla yükümlüdür.

Şervan

Çocuk hakları deyince aklıma, düşüncelerimi özgürce söyleyebilmem geliyor (Görsel 6.2). Yetişkinler çoğu zaman biz çocukları "Sen küçüksün, anlamazsın. Sen yapamazsın." diyerek bir kenara itiyor. Örneğin anne babalar evlerine alacakları bir eşya konusunda çocuklarının fikirlerini sormuyorlar. Kararlarını verip çocuklarının "Evet." demesini bekliyorlar. Oysa ailemizi ilgilendiren kararlar alınırken bizler söz sahibi olmak ve düşüncelerimizi anlatmak istiyoruz.

Fatih

Şekil 4.36. Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkmaya Yönelik Beceriler/Hakkını Koruma ve Hakkını Savunma Becerisi Metin Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s152-153-154.

Görsel 6.1: Eğitim alma her çocuğun hakkıdır.

Görsel 6.2: Çocuklar ailelerini ügileyen konularda düşüncelerini özgürce ifade edebilmeli ve karar alma süreçlerine katılabilirler.

Görsel 6.3: Çocuklar çalışmak zorunda bırakılmamalıdır.

Görsel 6.4: Her çocuğun sağlıklı bir ortamda barınma ve yeterli beslenme hakkı vardır.

Şekil 4.37. Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkmaya Yönelik Beceriler/Hakkını Koruma ve Hakkını Savunma Becerisi Görsel Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.153-154-155.

Ünitede yer alan sorunun ilki hazırlık aşaması olarak metnin okunmaya başlamasından önce öğrencilerde konuya dikkat çekmek ve ilgi uyandırmak amacıyla verilmiştir (Şekil 4.38). Soruda öğrencilere çocuk haklarının oluşturulmasının nedeninin sorulduğu görülmektedir. Çocuk haklarının farkına varılmasına dair sorulan soruda öğrencilerde haklarını koruma ve haklarını savunma becerilerinin kazandırıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca metin içeriğinde yer alan diğer soruların ve etkinliğin de öğrencilerin çıkarımlarda bulunarak cevaplamaları beklenmektedir (Şekil 4.39).

Birleşmiş Milletlerin çocuk haklarıyla ilgili bir sözleşme hazırlamasının nedenleri neler olabilir?

Şekil 4.38. Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkmaya Yönelik Beceriler/Hakkını Koruma ve Hakkını Savunma Becerisi Etkinlik Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.152.

“Engin komuşmasında çocukların hangi haklarından söz etmiştir?”

“Bir çocuk olarak düşüncelerinizi özgürce ifade edebilme hakkınızı yeterince kullanabildiğinizi söyleyebilir misiniz?”

“Çocukların barınma, beslenme ve sağlık hizmetlerinden gerektiği gibi faydalanmaları için neler yapılmalıdır?”

Yapınız

Dünya çocuklarının en önemli sorununun ne olduğunu ve bu sorunun çözümü için neler yapılması gerektiğini sınıfta tartışınız.

Şekil 4.39. Saldırgan Davranışlarla Başa Çıkmaya Yönelik Beceriler/Hakkını Koruma ve Hakkını Savunma Becerisi Etkinlik ve Soru Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.153-154-155-156.

Ünite de yer alan bir diğer metin “Sorumluluk Üstleniyorum” metnidir. Metinde insan yaşamının ilk toplumu olan aile ve okul ortamından bahsedildiği ve bu ortamlarda çocuğun sorumluluklarının olduğu belirtilmektedir. Sorumluluk sahibi olan bir çocukta bağımsız davranma ve karar verme becerilerinin de gelişebileceği üzerinde durulmaktadır. Buradan hareketle sosyal beceriler kapsamında yer alan grupta bir iş yürütmeye yönelik becerilerden; grupta iş bölümüne uyma, grupta sorumluluğunu yerine getirme, başkalarının görüşlerini anlamaya çalışma ve plan yapma ve sorun çözme becerilerinden karar verme becerilerinin önemi vurgulanmaktadır. Metin içeriğinde yer alan görsellerin konuya uygun olarak örneklendiği görülmektedir. İlgili metin (Şekil 4.40) ve görsel (Şekil 4.41) örnekleri aşağıda yer almaktadır.

SORUMLULUK ÜSTLENİYORUM.

Özgürlükler sınırsız değildir. Bu nedenle insanlar evde, okulda, sokakta veya trafikte istedikleri gibi davranamazlar. Örneğin bir sürücü “Benim özgürlüğüm var.” diyerek kırmızı ışıkta geçemez. Aynı şekilde hiç kimse “Yerlere çöp atma özgürlüğüm var.” veya “Toplu taşıma araçlarında yüksek sesle konuşurum.” diyerek sorumsuzca davranamaz.

Bireyler sorumluluk duygusuyla ilk olarak aile ortamında tanışır. Ailede günlük hayatın düzenli şekilde yürütmesi için bizlerin de yerine getirmemiz gereken sorumluluklarımız vardır. Okulda yiyeceğimiz yemeği paketleme, kirlenen kıyafetlerimizi çamaşır sepetine atma ve odamızı toplama bu sorumluluklarımızdan bazılarıdır. Ayrıca sofrayı kurma, çiçekleri sulama ve yerleri süpürme işlerinde anne babamıza yardımcı olmak da sorumluluklarımız arasında olmalıdır (Görsel 6.6).

Sorumluluk sadece bazı ev işlerinde anne babamıza yardım etmek değildir. Bunun dışında sözlerimiz, kararlarımız ve hareketlerimiz de bizlere çeşitli sorumluluklar yükler. Örneğin ailemize başarılı bir öğrenci olma sözü verdiğimizde ödevlerimizi zamanında yapma sorumluluğunu üstlenmiş oluruz. Televizyon ve bilgisayar başında fazla zaman geçirmemeli, derslerimize günü gününe çalışmalıyız. Sabahları kahvaltımızı yapıp hazırlanmak (Görsel 6.7) ve derse geç kalmamak için de erken yatıp erken kalkmalıyız. Evden zamanında çıkmadığımızda servisi kaçıracığımızı bilmeliyiz (Görsel 6.8).

Görsel 6.7: Düzenli ders çalışmak ve sağlıklı kahvaltı yapmak temel sorumluluklarımızdır.

Ben sabahları erken kalkmakta ve evden çıkmakta zorlanan bir çocuktum. Annem her sabah beni uyandırmak için defalarca seslenmek zorunda kalıyordum. Bir defasında annemin bütün çabalarına rağmen evden zamanında çıkmadım ve servisi kaçırınca derse geç kaldım. Bu durumda öğretilenime açıklama yapmak ve ondan özür dilemek de doğal olarak bana düştü. Sorumluluğumu yerine getirmemenin sonucunu yaşayıp gömüştüm. O günden sonra bir daha aynı durumda kalmamak için erken yatıp erken kalkmaya karar verdim.

Görsel 6.8: Okula geç kalmamak için erken yatıp erken kalkmalıyız.

Şekil 4.40. Grupta Bir İş Yürütmeye Yönelik Beceriler/Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri Metin Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.157-158.

Görsel 6.10: Okuldaki kulüp faaliyetlerinden çeşitli görüntüler

Görsel 6.7: Düzenli ders çalışmak ve sağlıklı kahvaltı yapmak temel sorumluluklarımızdır.

Şekil 4.41. *Grupla Bir İş Yürütmeye Yönelik Beceriler/Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri Görsel Örneği,* Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.158-160.

Metinde yer alan hazırlık aşamasındaki sorunun (şekil 4.42) öğrencilerde sorumluluk kavramına ilişkin bilgilerini ortaya çıkarmaya çalıştığı görülmektedir. Metin içerisindeki diğer soruların ise daha çok metinde yer alan bilgiler doğrultusunda yer verildiği tespit edilmiştir (Şekil4.43). Örneğin sorumluluğunu yerine getirememenin oluşturacağı problemler, çocuğun ilk toplumu olan okul ortamındaki sorumluluklarının belirtilmesi gibi sorularla öğrencilerin grup içerisindeki sorumluluklarının bilincine varması sağlanmaktadır.

Sorumluluk sahibi bireylerin günlük hayattaki davranışlarına hangi örnekleri verebilirsiniz?

Şekil 4.42. *Grupla Bir İş Yürütmeye Yönelik Beceriler/Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri Soru Örneği,* Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.157.

İnsanların sorumluluklarını yerine getirmediğinde karşılaştıkları durumlara hangi örnekleri verebilirsiniz?

Okulumuzda hangi sorumlulukları üstleniyorsunuz? Bu sorumlulukları yerine getirebilmek için neler yapıyorsunuz?

Şekil 4.43. *Grupla Bir İş Yürütmeye Yönelik Beceriler/Plan yapma ve Sorun Çözme Becerileri Soru Örneği,* Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.158-160.

Ünitede sosyal beceriler kapsamında yer alan son metin ise “Eğitsel ve Sosyal Etkinliklere Katılıyorum” metnidir. Metinde öğrencilerin okul ortamında kurulan eğitsel ve sosyal etkinliklere bulunmasının öneminde bulunarak öğrencilerin sosyalleşmesinde etkili görüldüğünün altı çizilmektedir. Bu etkinlikler ile bir grupta var olma ve grup içerisindeki sorumluluklarını yerine getirme becerilerinin kazandırılması beklenmektedir. Sosyal etkinliklerin kurulmasında var olan mevcut problemlere çözüm üretebilme amaçlanmaktadır. Ayrıca öğrencilerin bu etkinliklerde bulunmalarında kişiler arası iletişimlerine de katkı sağlayacağı görülmektedir. Grup içerisinde Bu durum neticesinde de öğrencilerin gelişimine katkı sağlayacağı düşünülen sosyal becerilerden, grupla bir işi yürütmeye yönelik becerilerden grupta iş bölümüne uyma, grupta sorumluluğunu yerine getirme, başkalarının görüşlerini

anlamaya çalışma; ilk kazandırılacak olan becerilerden konuşmayı başlatma, konuşmayı sürdürme, bir gruba katılma, kendini tanıtmaya; plan yapma ve sorun çözme becerilerinden problemin (sorunun) nedenlerini araştırma ve karar verme becerilerinin kazandırılması beklenmektedir. Ders kitabında yer alan metinlerde kullanılan görseller içeriğe uygun olarak verilmiştir. İlgili metin (Şekil4.44) ve görsel (Şekil4.45) örnekleri aşağıda yer almaktadır.

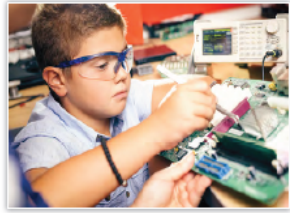
EĞİTSEL VE SOSYAL ETKİNLİKLERE KATILIYORUM.

Okul, insanın sosyalleşmesinde rol oynayan önemli bir kurumdur. Bu nedenle toplumun genç bireylerine yalnızca bilgi öğretmeyi değil aynı zamanda hayata hazırlayıcı becerileri kazandırmayı da amaçlar. İletişim kurma, kendini ifade etme, zorluklarla baş edebilme, sorunlara çözümler üretebilme, takım çalışmalarına katılma bu becerilerin başlıcalarıdır.

Öğrenciler okullarında çeşitli amaçlarla topluluklar kurar; ilgi, istek ve yeteneklerine uygun gördükleri topluluğun etkinliklerine katılırlar (Görsel 6.12). Etkinlikler sırasında demokratik hayatın gereklerini yaparak ve yaşayarak öğrenirler. Başarma, kendine güven, yeni dostluklar kurma ve kabul görme duygularını tadarlar. Sorumluluk üstlenmeyi davranış hâline getirerek toplumsal hayata daha özgür ve etkin bireyler olarak katılırlar.

Üreten çocuk topluluğunu kurarken ülkemizde ve dünyada giderek yayılan bir hareketten esinlendik. "Maker (Meykır) Çocuk" denilen bu harekete katılan çocuklar okullarında ve özgürce çalışabilecekleri her yerde hayal güçlerini zorluyorlar (Görsel 6.13). Önceleri küçük projelerle, kes yapıştır gibi el becerilerini geliştiren oyunlarla başlıyor, ardından da geleceğin teknolojisinin temellerini atıyorlar.

Görsel 6.13: Maker çocuklardan biri çalışma sırasında

Uzmanlar Maker Çocukları "tüketmeyen, üreten çocuklar" olarak tanımlıyorlar. Örneğin bu çocuklar akıllı telefonların şarj cihazlarının kablosu kopunca gidip hemen yenisini almıyorlar. Onun yerine kabloyu tamir edip kullanmanın yollarını arıyorlar. Bir yandan da "kopmayan kablo" adıyla onu yeniden tasarlamaya çalışıyorlar.

Maker olmanın temelinde bozmak var. Maker Çocuklar olanla yetinmiyor, onu istedikleri şekle sokuyorlar. Oyuncakların parçalarını söküp takarak yeni bir oyuncak yapmaya çalışıyorlar. Küçük yaşlardan itibaren bir şeyler üretebilmeye alışan bu çocuklar henüz ana sınıfındayken kartonları kesip uçak yapıyorlar. Bir süre sonra o uçağa motor takıyorlar. Genellikle kendi kendilerine öğrenip buluş yapma ve icat etme becerilerini geliştiriyorlar.

Benim adım Sevgi. Bu yıl okulumuz bir köy ilkokulu ile kardeş oldu. Ardından da kardeş okul öğrencileri yararına bir kermes düzenledi.

Kermes düzenleme komitesinde gönüllü olarak görev alan öğrencilerden biri de ben oldum. Komite üyeleri olarak müdür yardımcımız başkanlığında bir toplantı yaptık. Kermeste oyuncak, kırtasiye malzemeleri, süs eşyaları, çiçek, top, tişört, takı gibi ürünler ile çeşitli yiyecekler satmayı kararlaştırdık. Ayrıca ikinci el kitap standı kurmaya karar verdik. Aramızda okulumuz tiyatro kulübü öğrencilerinden biri de vardı. Bu arkadaşımız velilere biletli bir tiyatro gösterisi sunabileceklerini söyledi.

Hazırlıklarımızı tamamladıktan sonra okulumuzda büyük bir kermes düzenledik. İki gün süren kermeste yardımseverlik duygusuyla hareket eden öğrenci arkadaşlarımızdan ve velilerimizden büyük destek gördük. Satışlardan ve tiyatro gösterisinden elde edilen gelirle kardeş okuldaki ihtiyacı olan öğrenci arkadaşlarımıza kıyışık giysiler aldık. Ayrıca elimizde çeşitli kitapları, satranç ve tangram takımlarıyla birlikte kardeş okulumuzu ziyaret ettik.

Ziyaretimiz sırasında kardeşlerimizle tanışmanın mutluluğunu yaşadık (Görsel 6.14). Hediyelemizi verip hep birlikte çeşitli oyunlar oynadık. Bizlere ikram edilen lezzetli yiyecekleri büyük bir keyifle yedik. Okulumuzun bülteninde yayımlamak üzere birçok fotoğraf çektik. Kardeş okulumuzdan dostluk ve dayanışma duygularımızın daha da güçlendiğini hissederek ayrıldık. Kardeşlerimizle vedalaşırken onları da kendi okulumuza davet ettik.

Görsel 6.14: Kardeş okul ziyareti sırasında birbirleriyle tanışan öğrenciler

Merhaba. Benim adım Cemil. Okulumuzda faaliyet gösteren Okuma Çemberi Topluluğu'nun bir üyesiyim. Okuma Çemberi, öğrencilerin seçtikleri bir kitaptan okudukları bölümlerle ilgili yaptıkları bir tartışma etkinliğidir. Bu etkinliğin amacı öğrencilere okuma alışkanlığı kazandırmak ve onların okuduklarını anlayıp ifade etme becerilerini geliştirmektir.

Okuma Çemberi Topluluğu olarak ayda bir toplanıyor ve okuma grupları oluşturuyoruz. Öğretmenlerimizin de yardımıyla okunacak kitapları belirliyoruz ve grup üyeleri arasında rol paylaşımı yapıyoruz. Genellikle sorgulayıcı, lider, ressam, anlatıcı, araştırmacı, sözcük avcısı, karakter ustası, gözlemci ve film eleştirmeni rollerini seçiyoruz. Kitabın bölümlerini rolümüze uygun bir bakış açısıyla okuduktan sonra toplanıyor ve bölümle ilgili tartışıyoruz. Okuma ve tartışmaların tamamlanmasının ardından kitabımızı diğer gruplara anlatıyoruz.

Şekil 4.44. İlk Kazandırılacak Beceriler/Grupla Bir İş Yürütmeye Yönelik Beceriler/Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri Metin Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.163-164-165.

Görsel 6.12: Sosyal ve eğitsel etkinlikler becerilerin geliştirilmesine yardımcı olur.

Görsel 6.15: Öğrenciler okuma çemberi etkinliği kapsamında okudukları kitabı değerlendiriyor.

Şekil 4.45. İlk Kazandırılacak Beceriler/Grupla Bir İş Yürütmeye Yönelik Beceriler/Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri Görsel Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.163-166.

Metinde ki sorulardan ilki (Şekil4.46) metin başında yer alan hazırlık sorusunu oluşturmaktadır. Soruda metnin konusu olan eğitsel ve sosyal etkinliklere öğrencilerden katılım gösterip göstermedikleri sorularak metnin konusuna giriş yapılmıştır. Metin içerisinde yer alan diğer soruların ise metinde verilen bilgiler doğrultusunda oluşturulduğu görülmüştür (Şekil 4.47).

Bugüne kadar okulumuzda hangi eğitsel ve sosyal etkinliklere katıldınız?

Şekil 4.46. İlk Kazandırılacak Beceriler/Grupla Bir İş Yürütmeye Yönelik Beceriler/Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri Soru Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.163.

“Okulumuzda üreten çocuk topluluğuna benzer başka hangi toplulukların kurulmasını isterdiniz?”

• Kardeş okul uygulaması öğrencilerde hangi değerlerin ve becerilerin gelişmesine yardımcı olabilir? Neden?”

Şekil 4.47. İlk Kazandırılacak Beceriler/Grupla Bir İş Yürütmeye Yönelik Beceriler/Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri Soru Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.165-166.

4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında bulunan son öğrenme alanı “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanıdır. Bu öğrenme alanının ders kitabında 7. ünite de olan “Uzaktaki Arkadaşlarım” ünitesinde yer almaktadır. Ünite de toplam 5 metin bulunmaktadır. Bu metinlerden 1’inin sosyal beceriler ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Ünite de söz konusu metin, görsel ve etkinliklerin ilişkili görüldükleri sosyal beceriler tablo 4.10’ da belirtilmiştir.

Tablo 4.10. 4. sınıf ders kitabı “küresel bağlantılar” öğrenme alanında sosyal becerilere yer verilme durumu

Sosyal Beceriler	Sosyal Beceriler Alt Boyutları	Metin	Görsel	Etkinlik	Soru
Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri	Amaç oluşturma, bilgi toplama, bir işe yoğunlaşma	Ülkeleri Tanıyalım s. 174, s.175, s.176	Görsel 7.1 (s.174)	s.176	s.174
			Görsel 7.2 (s.175)		
			Görsel 7.3(s.176)		

Ünite de yer alan “Ülkeleri Tanıyalım” metninde dünya ülkelerinden olan Finlandiya ve Ürdün ülkelerinin nüfusu, coğrafi konumu, dili, geçim kaynağı, coğrafi özellikleri, insan özellikleri, turistik yerleri ve eğitimleri hakkında bilgiler verilmektedir. İlgili metin görselleri şekil 4.48’ de yer almaktadır.

ÜLKELERİ TANIYALIM.

Olimpiyat bayrağının anlamını biliyor musunuz?

Dört yılda bir düzenlenen olimpiyatlar dünyanın en büyük spor organizasyonudur. Olimpiyat bayrağı beyaz zemin üzerine iç içe geçmiş, farklı renklerdeki beş halkadan meydana gelir. Bu halkalar yeryüzündeki beş kıtayı temsil eder. Mavi halka Avrupa'ya, sarı Asya'ya, siyah Afrika'ya, kırmızı Amerika'ya, yeşil ise Avustralya'ya gösterir. Olimpiyatlara bu kıtalardan gelen binlerce oyuncu katılır. Kıtaların her birinde çok sayıda ülke vardır. Finlandiya ve Ürdün bu ülkelerden sadece ikisidir. Ben Sosyal Bilgiler dersinde "Ülkeleri Tanıyalım" konusu işlerken Finlandiya'nın ve Ürdün'ün önemli özelliklerini araştırdım. Edindiğim bilgileri görsel materyallerle destekleyerek sınıfta sundum.

FINLANDIYA

Başkenti Helsinki (Görsel 7.1) olan Finlandiya, İskandinavya Yarımadası'nda yer alan 5,5 milyon nüfuslu bir Avrupa ülkesidir. Komşuları doğuda Rusya, kuzeyde Norveç, batıda İsveç ve güneyde Estonya'dır. Finlandiya'da irtili ufaklı 180 bin göl, 188 bin civarında da ada vardır. Bu nedenle Finliler ülkelerine "bataklık arazi" anlamına gelen Suomi, kendilerine de Suom adını vermişlerdir.

Finlandiyalıların dili olan Fince, Türkçenin de dâhil olduğu Ural-Altay dil grubunda yer alır. Bu nedenle dil bilgisi kuralları Türkçe ile benzerlikler gösterir.

Finlandiya'da ormanlar geniş yer tutar. Öyle ki ülke topraklarının üçte ikisi ormanlarla kaplıdır. Ormancılık Finlandiyalıların en önemli geçim kaynaklarından biridir.

Finlandiya'nın en dikkat çekici coğrafi özelliklerinden biri yaz mevsiminde görülen gece güneşidir. Bu ülkede Ruska adı verilen 20 Mayıs'tan 24 Temmuz'a kadar geçen yaz döneminde güneş hiç batmaz. Gece güneşi sadece Finlandiya gibi Kuzey Kutup Noktası'na yakın ülkelerde izlenebilen bir doğa olayıdır. Her yıl dünyanın dört bir yanından yüz binlerce insan bu doğa olayını izlemek için Finlandiya'ya gelmektedir.

Finlandiya kış mevsiminde genellikle karanlık bir ülke görünümündedir. Güneş sabahın geç saatlerinde doğar, öğleden sonra da hemen batar. Kışları Kuzey Finlandiya'da hava, ülkenin güneyine göre daha karanlık olur. En kuzey yörelerinde haftalarca güneş doğmaz.

Finlandiya'da yazın sıcaklık 10 dereceye kadar yükselirken kışın -30 dereceye kadar düşer. Bu nedenle Finlandiyalılar kendilerini kardan ve soğuktan koruyacak giysileri tercih ederler. Giysilerinin üzerlerine ise genellikle ren geyiği desenleri işlerler.

Ren geyiği bonfilesi, ayı bifteği ve balık Finlandiyalıların en sevdiği yiyeceklerdir. Geyik eti, halkın milli yemeği sayılır. Çavdar ekmeği ve haşlanmış patates de Finlandiya mutfağının vazgeçilmez gıdaları arasındadır. Esmer renkli çavdar ekmeğinin içine et konularak yapılan "kalakukko" ülkenin meşhur yemeklerindenidir. Finlandiyalıların sabah kahvaltılarındaki tercihi ise sütle kaynatılan yulaf ezmesine reçel katılarak hazırlanan "porride"dir.

Finlandiya'nın kuzey bölgeleri karlarla kaplıdır. Bu bölgelerde ulaşım kar motosikletleri ve kızaklarla sağlanır. Kızakları genellikle huskey (haski) cinsi köpekler çeker. Huskeyler dondurucu soğukta koşmaktan çok hoşlanırlar.

Finlandiyalılar ailelerine bağlı, misafirperver, sorumluluk sahibi, güvenilir ve dürüst insanlardır. Bu ülke insanların başlıca hobileri avlanmak, kuş gözlemi yapmak ve kanoya binmektir. Ormanda yürüyüşe çıkmak; çilek, mantar ve böğürtlen toplamak da oldukça yaygındır. Finlandiyalıların en sevdiği dinlenme şekli "sauna" denilen hamama girmektir. Finlandiya'da neredeyse her ailenin evinde bir sauna vardır.

Finlandiya son yıllarda eğitim alanında uyguladığı kendine özgü yöntemlerle adından söz ettiren bir ülke hâline gelmiştir. Fin eğitimindeki en ilgi çekici uygulamalardan biri çocukların ineklere ve köpeklere kitap okumasıdır. Çocuklar ellerindeki kitaplarla hayvanların yanına gidiyor ve kitaplarını okumaya başlıyorlar (Görsel 7.2). Onlar da çocukları ilgiyle dinliyor. Finlandiyalılar bu yöntemle çocuğun kendisini yargılayan birilerini ondan çok daha fazla dinleyen bir canlıya kitap okuma imkânı elde ettiğini söylüyorlar. Böylece çocukların öz güven sahibi bireyler olarak yetiştiğini savunuyorlar.

Görsel 7.2: Finlandiyalı bir çocuk köpeklere kitap okuyor.

ÜRDÜN

Başkenti Amman olan Ürdün'ün nüfusu 6,5 milyon, resmî dili Arapçadır. Ürdün Kızıldeniz'in kuzeyinde bir Orta Doğu ülkesidir (Harita 7.1). Ülkenin kuzey ve güney bölgelerinde Akdeniz iklimi görülürken geri kalanında çöl iklimi hâkimdir.

Ürdün mutfağında genelde koyun ya da tavuk eti tercih edilir. Ülke mutfağının en meşhur yemekleri, kuzu etli yapılan ve yanında pilavla sunulup tek elle yenilen mansaf ile bir tür ekmeğin arasına döner olan şavurma'dır.

Ürdün'de en fazla tüketilen içeceklerin başında çay gelir. Ürdünlüler çayı demlerken demliğin içine şeker atarlar. Ayrıca naneli limonatayı da çok severler.

Ürdün halkı çok kibar, misafirperver ve sıcakkanlı olması ile tanınır. Ürdün düğünlerinde bizdeki gibi kına törenleri yapılır. Gelin kına törenine yöresel kıyafet ile katılır. Kına yakılırken darbuka eşliğinde çok neşeli bir türkü söylenir. Daha sonra müzik yaşılar ve konuklara tepislerin içinde Ürdün'e has baklavalar ikram edilir.

Ürdün'de yılın belli zamanlarında festivaller düzenlenir. Bu festivallerin en önemlisi ülkenin kuzeyindeki Ceraş kentinde düzenlenen Kültür ve Sanat Festivali'dir. Her yıl temmuz ayında yapılan bu festivale Arap ülkelerinden tanınmış çok sayıda sanatçı ve edebiyatçı katılır.

Ülkedeki bir diğer festival deniz seviyesinden 420 metre aşağıdaki Lut Gölü adına düzenlenir. Ölü Deniz adıyla da bilinen bu göle giren bir insan denizdeki tuzluluk oranı nedeniyle suya batmadan yüzebilir. Mayıs haziran aylarında düzenlenen festivalde insanlar şifalı olduğuna inanılan göle girer ve vücutlarını çamurla kaplarlar.

Ürdün'ün dünyaca ünlü turistik yerlerinden biri de tarihî Petra Antik Kenti'dir (Görsel 7.3). Burada kayalara oyularak inşa edilmiş tiyatro, tapınak ve ev gibi yapılar bulunmaktadır.

Ürdün'e özgü hediyelek eşyaların başında Lut Gölü'nden elde edilen sabun ve cilt bakım ürünleri gelir. Ülkeyi ziyaret edenler rengârenk yöresel kıyafetlere, çeşitli esanslara ve içi kum dolu vazolara da ilgi göstermektedir.

Harita 7.1: Ürdün

Görsel 7.3: Petra Antik Kenti'nden bir

Şekil 4.48. Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri/Amaç Oluşturma, Bilgi Toplama, Bir İşe Yoğunlaşma Metin Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.174-175-176.

İlgili metinde uygun görseller yer almaktadır. Görsellerin konunun zenginleşmesine ve öğrencilerin konuyu somutlaştırarak daha kolay öğrenmesine fayda sağlamaktadır. İlgili görseller şekil 4.49' de yer almaktadır.

Görsel 7.2: Finlandiyalı bir çocuk köpeklere kitap okuyor.

Şekil 4.49. Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri/Amaç Oluşturma, Bilgi Toplama, Bir İşe Yoğunlaşma Görsel Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.174-175.

En fazla gezip görmek istediğiniz ülke neresidir? Bu ülkenin hangi özelliklerini merak ediyorsunuz?

Şekil 4.50. Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri/Amaç Oluşturma, Bilgi Toplama, Bir İşe Yoğunlaşma Soru Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.174.

Yapınız

Dünya haritası üzerinde bir ülke belirleyiniz ve seçtiğiniz ülkenin önemli özelliklerini araştırınız. Edindiğiniz bilgileri resim, harita, grafik vb. görsel materyallerle destekleyerek sınıfta bu ülkeyi tanıtıcı bir sunum yapınız.

Şekil 4.51. Plan Yapma ve Sorun Çözme Becerileri/Amaç Oluşturma, Bilgi Toplama, Bir İşe Yoğunlaşma Etkinlik Örneği, Sosyal Bilgiler 4. Sınıf Ders Kitabı, s.176.

İşlenecek konuya uygun olarak metin öncesinde öğrencileri düşündürmeye ve ön bilgilerini harekete geçirmeye yönelik sorunun yer aldığı bölümde (Şekil4.50) öğrencilerde merak uyandırarak araştırma içerisine girmelerini sağlamaktadır. Metin sonunda yer alan etkinlikte (Şekil4.51) ise öğrencilerin araştırma yapmasına ve araştırmasını uygun görseller ile sınıf ortamında sunması istenmektedir. Buradan hareketle kazandırılması gereken sosyal beceriler içerisinde yer alan plan yapma ve sorun çözme becerilerinden amaç oluşturma, bilgi toplama ve bir işe yoğunlaşma becerilerinin kazandırılmasının amaçlandığı görülmektedir.

BÖLÜM 5

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma

Araştırma 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve bu program doğrultusunda hazırlanmış 2021-2022 eğitim öğretim yılında kullanılan ilkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının sosyal beceriler açısından incelemesini amaçlamaktadır. 2018 SBÖP' da bulunan dersin özel amaçları, temel beceriler, değer eğitimi, öğrenme alanları ve 4. sınıf kazanımları olarak belirlenen ve Akkök (1996) tarafından sınıflandırılan sosyal becerilerin; ilk kazandırılacak sosyal beceriler, grupla bir iş yürütmeye yönelik beceriler, duygulara yönelik beceriler, saldırgan davranışlarla başa çıkmaya yönelik beceriler, stres durumuyla başa çıkma becerileri, plan yapma ve sorun çözme becerileri dikkate alınarak incelenmesi gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre SBÖP' nda yer alan özel amaçlar kısmında bulunan toplam 18 maddeden 4' ünün sosyal beceriler ile ilişkilendiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda ilk kazandırılacak beceriler, grupla bir iş yürütmeye yönelik beceriler, duygulara yönelik beceriler, saldırgan davranışlarla başa çıkmaya yönelik beceriler, plan yapma ve problem çözme becerilere vurgu yapıldığı görülmüştür. Sosyal bilgiler öğretim programı özel amaçlarında, küresel dünyada etkin ve üretken bireyler yetiştirilerek, yaşanan yüzyıl içerisinde bireysel ve toplumsal olarak var olan görev ve sorumluluklarını bilen, çevremize ve dünyaya olumlu katkıların sağlanması için gerekli bilgi ve becerilerin kazandırılması amaçlanmaktadır (Öztürk ve Kafadar, 2020). Bu bağlamda SBÖP özel amaçlar kapsamında elde edilen bulgulara yönelik sosyal becerilerin sağlıklı iletişim kuran, iş birliği içerisinde olabilen, problemlere çözüm üretebilen ve haklarını bilen vatandaş yetiştirme konusunda önemi görülmüştür. Ancak öte yandan bireyin stres anında ne yapması gerektiğini bilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bir diğer ifadeyle stres durumlarıyla başa çıkma becerilerinin kazandırılması gerekmektedir. Çubukçu ve Gültekin (2006), ilköğretimde kazandırılması gereken sosyal becerilerin neler olması gerektiğinin belirlenmesi üzerine yaptıkları araştırmada ilköğretim öğretmenlerinin en çok puan verdikleri sosyal beceriler içerisinde başarısız bir durumla başa çıkma becerisinin yer aldığını belirtmişlerdir. Bu durumda programın özel amaçlarında stres durumlarıyla başa çıkma becerilerinin daha fazla desteklenmeye ihtiyacı olduğu söylenebilir.

Programı oluşturan öğelerden bir diğeri de temel becerilerdir. Programda Sosyal Bilgiler dersi kapsamında öğretilmesi beklenen toplam 27 temel beceriden 9' unun sosyal beceriler ile ilişkili olduğu görülmüştür. İlişkili beceriler; ilk kazandırılacak beceriler, grupla bir iş yürütmeye yönelik beceriler, duygulara yönelik beceriler, saldırgan davranışlarla başa çıkmaya yönelik davranışlar, plan yapma ve sorun çözme becerileridir. Bununla birlikte programda stres durumlarıyla başa çıkma becerileri ile ilgili temel becerilerin yer almadığı görülmüştür. Programdaki temel beceriler yakından incelendiğinde daha çok ilk kazandırılacak beceriler ile plan yapma ve sorun çözme becerileri yer almaktadır. Esen Aygün (2019) yaptığı araştırmasında sosyal bilgiler öğretim programındaki temel becerilerin sosyal- duygusal öğrenme becerileri açısından değerlendirmesinde daha çok empati, sosyal katılım, iletişim, işbirliği, problem çözme, karar verme becerileri açısından ilişkili olduğunu belirtmiştir. Bu açıdan yapılan araştırmada ilgili görülen öğrenmelerin sosyal becerilerle benzer olduğu görülmektedir.

Programda yer alan toplam 18 değerden 6' sının sosyal beceriler ile ilgili olduğu ve bunların daha çok grupla bir iş yürütmeye yönelik beceriler ile saldırgan davranışlarla başa çıkmaya yönelik beceriler olduğu görülmüştür. Ayrıca ilk kazandırılacak beceriler, duygulara yönelik beceriler ve plan yapma ve sorun çözme becerilerinin de yer aldığı tespit edilmiştir. Değerler eğitimi programın yapısında tüm dersler ile bir bütün halinde yer almaktadır. Aspin (2007) değerler eğitiminin ülkelerin öğretim programlarında en önemli unsur olarak mutlaka yer alması gerektiğini belirtmektedir. Değerlerin toplum için neden önemli olduğu konusunda Harland ve Pickering (2010) bireylerin yaşamlarını doğru bir şekilde sürdürebilmeleri, doğruyu ve yanlış ayırt etmek için kullandıkları ölçütler olarak ifade etmektedir. Öztürk ve Kafadar (2019) da değerleri toplumların bireyleri arasında birleştirici rol oynayan ve toplumların devamlılığını sağlayan öğeler olarak nitelendirmişlerdir. Başka bir diğeri araştırmacı çalışmasında değerlerin insan hayatı için çok önemli olduğunu ve topluma zarar vermeyen, insan sağlığını destekleyen her şey olduğunu belirtmiştir (Zecha, 2007). Tüm bu araştırmalar değerler eğitiminin önemini belirtirken toplum yaşantımızda bireylerin kazanması gereken sosyal becerilerin söz konusu değerler ile verilmesinin gerekli olduğunu düşündürmektedir. Erbaş (2021), programdaki değerlerin 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabına yansımada en çok; “sorumluluk, öz denetim, duyarlılık (çevre-kültürel miras)” en az; “adalet, eşitlik dürüstlük” değerlerinin olduğunu belirtmiştir. Hatay Uçar (2019) araştırmasında sosyal bilgiler programı doğrultusunda 4. sınıf ders sosyal bilgiler ders kitabındaki metinlerde en çok; “sorumluluk, dostluk, saygı, öz denetim” değerlerine yer verildiğini en az; “dürüstlük, sabır,

adalet ve yardımseverlik” değerlerinin geçtiğini belirtmektedir. Gerçekleştirilen araştırmalar doğrultusunda sosyal beceriler ile ilişkili görülen grupla iş yürütme becerisi içerisinde kazandırılan sorumluluk becerisinin önemi vurgulanmaktadır. Ayrıca değerler eğitiminde stres durumlarıyla başa çıkma becerilerine yer verilmemesi becerilerin sosyallik bağlamında eksikliği olarak görülebilir.

Programın öğelerinden olan öğrenme alanları toplamda 7 başlık altında verilmektedir. Bu alanlardan 5’ inin sosyal beceriler ile ilişkilendiği görülmektedir. Öğrenme alanlarının ilkinin oluşturduğu “Birey ve Toplum” öğrenme alanında ilk kazandırılacak beceriler ile duygulara yönelik becerilere; “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” alanında ilk kazandırılacak beceriler ile plan yapma ve sorun çözme becerilerine; “Bilim, Teknoloji ve Toplum” alanında plan yapma ve sorun çözme becerilerine; “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında ilk kazandırılacak beceriler, grupla bir işi yürütmeye yönelik beceriler ve saldırgan davranışlarla başa çıkmaya yönelik becerileri; “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında ise duygulara yönelik beceriler ile plan yapma ve sorun çözme becerileri ile ilişkilendiği görülmüştür. Araştırma bulguları incelendiğinde öğrenme alanlarında en çok kazandırılması beklenen sosyal becerilerin; ilk kazandırılacak beceriler ile plan yapma ve sorun çözme becerilerine yer verildiği tespit edilmiştir. Bu beceriler öğrencilerin kişiler arası iletişim kurmalarında ve olası problemlerde çözüm üretebilmelerini sağlamaktadır. Bu durum sosyal bilgilerin toplumsal yaşamın içerisinde olduğunu göstermektedir. Gümüş (2021) yaptığı araştırmasında sosyal bilgilerin toplum bilimi olan sosyoloji ile ilişkili olduğunu, birbirlerini bütünlendiğini belirtmiştir. Bu araştırma bulunan bulguları destekler niteliktedir. Ayrıca öğrenme alanlarında stres durumlarıyla başa çıkma becerilerine yer verilmediği bulgusuna ulaşılmıştır.

Öğrenme alanları içerisinde yer alan 4. sınıf sosyal bilgiler kazanımları toplam 33 kazanımdan oluşmaktadır. Bu kazanımlardan “Birey ve Toplum” öğrenme alanına ait 2, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanına ait 1, “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanına ait 3, “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanına ait 2, “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanına ait 1 olmak üzere toplam 9 kazanımın sosyal beceriler ile ilişkilendiği görülmüştür. Kazanımların sosyal beceriler ile ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda ilk kazandırılacak becerilerin diğer becerilere oranla daha fazla yer aldığı ve bu becerilerin; ilk kazandırılacak becerilerden konuşmayı başlatma ve sürdürme, kendini tanıtmaya gibi temel iletişim becerileri ile bir gruba katılma ve yönergelere uyma becerilerine yer verildiği tespit edilmiştir. İlişkili

görülen sosyal becerilerden stres durumlarıyla başa çıkma becerilerinin kazanımlarda yer almadığı görülmüştür.

4. sınıf kazanımları doğrultusunda hazırlanan 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki metinlerin kazanımlar doğrultusunda ilişkili görülen sosyal beceriler ile benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir. Metin içerisindeki görsellerin daha çok metnin konusuna uygun olarak verildiği görülmüştür. Metin öncesi metine hazırlık ve metin içerisinde yer alan çıkarım ve yorumlama soruları ile metin sonunda hazırlanan etkinliklerin öğrencilerde kazandırılması gereken sosyal becerilere uygun olarak hazırlandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma bulgularında 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (özel amaçlar, temel beceriler, değerler eğitimi, öğrenme alanları ve 4. sınıf kazanımları) ve 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında (metin, görsel, etkinlik ve soru) bulunan ilgili bölümlerde sosyal beceriler kapsamında yer alan stres durumuyla başa çıkma becerilerine yer verilmediği tespit edilmiştir. Stres durumlarıyla başa çıkma becerileri alt boyutu olarak grup baskısıyla başa çıkma becerisini kapsamaktadır. Bir grubun bireye ya da gruba sürekli olarak uyguladığı gücün sistematik olarak kötüye kullanılmasını içeren zarar verici davranışlar olarak tanımlanan (Güvenir, 2004) akran zorbalığı söz konusu beceriye paralellik göstermektedir. Akran zorbalığı konusunda yapılan çalışmalar ülkemizde giderek artmakta. Hem zorba olan hem de zorbalığa uğrayan çocuk açısından bu becerilerin geliştirilmesi önemli olabilir. Yapılan çalışmalarda akran zorbalığı ve sosyal beceri arasında ilişkinin bulunduğu ve akran zorbalığına maruz kalan çocuklar ile zorbalık yapan çocukların sosyal becerilerinde problemler olduğu belirtilmektedir (Farmer vd., 2002). Ayrıca Kurt (2019), ilköğretim 3, 4 ve 5. sınıf öğrencileri ile gerçekleştirdiği çalışmada akran zorbalığına maruz kalan öğrencilerin sosyal beceri problemleri yaşadıklarını belirtmiştir.

5.2. Sonuç

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının sosyal beceriler yer verilme durumunun incelendiği bu çalışmada elde edilen bulgular doğrultusunda şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programını oluşturan özel amaçlar kısmında sosyal becerilerden olan stres durumlarıyla başa çıkma becerileri dışındaki tüm sosyal becerilerin yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Programda yer toplam 18 maddeden 4 tanesinin sosyal beceriler ile ilişkisinin olduğu görülmüştür. Bu beceriler; ilk kazandırılacak beceriler, grupla bir işi

yürütmeye yönelik beceriler, duygulara yönelik beceriler, saldırgan davranışlarla başa çıkma becerileri, plan yapma ve sorun çözme becerileri olarak yer almaktadır. En fazla yer alan sosyal becerilerin ise plan yapma ve sorun çözme becerilerinden problemin (sorunun) nedenlerini araştırma, bilgi toplama ve karar verme becerileri olduğu tespit edilmiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan toplam 27 temel beceriden 9'unun sosyal beceriler ile ilişkilendirildiği görülmüştür. Bu beceriler; ilk kazandırılacak beceriler, grupta bir işi yürütmeye yönelik beceriler, duygulara yönelik beceriler, saldırgan davranışlarla başa çıkma becerileri, plan yapma ve sorun çözme becerileridir. En fazla yer alan sosyal becerilerin ilk kazandırılacak sosyal beceriler ve plan yapma ve sorun çözme becerileri olduğu sonucuna varılmıştır. Bu beceriler ve alt boyutları; ilk kazandırılacak becerilerden dinleme, konuşmayı başlatma, konuşmayı sürdürme, soru sorma, teşekkür etme, kendini tanıtmaya, başkalarını tanıtmaya, iltifat etme, yardım isteme, özür dileme, ikna etme ve bir gruba katılma, plan yapma ve sorun çözme becerilerinden ne yapacağına karar verme, problemin (sorunun) nedenini araştırma, amaç oluşturma, bilgi toplama, bir işe yoğunlaşma olarak belirtilmiştir. Ayrıca stres durumlarıyla başa çıkmaya yönelik becerilerin temel becerilerde bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programını oluşturan öğelerden bir diğeri ise değerler eğitimidir. Programda belirtilen 18 beceriden 6'sının sosyal beceriler ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Bu beceriler; ilk kazandırılacak beceriler, grupta bir işi yürütmeye yönelik beceriler, duygulara yönelik beceriler, saldırgan davranışlarla başa çıkma becerileri, plan yapma ve sorun çözme becerileri olarak belirtilmiştir. En fazla yer alan sosyal becerilerin grupta bir işi yürütmeye yönelik becerilerden grupta iş bölümüne uyma, grupta sorumluluğunu yerine getirme, başkalarının görüşlerini anlamaya çalışma ve saldırgan davranışlarla başa çıkma becerilerinden hakkını koruma, hakkını savunma, başkalarına yardım etme olarak belirtilmiştir. Değerler eğitiminde sosyal becerilerden stres durumlarıyla başa çıkma becerilerine yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Programın öğrenme alanlarının açıklamalarına göre sosyal becerilere yer verilme durumu incelenmiş, ilk kazandırılacak beceriler, grupta bir işi yürütmeye yönelik beceriler, duygulara yönelik beceriler, saldırgan davranışlarla başa çıkma becerileri, plan yapma ve sorun çözme becerilerine yer verilirken stres durumlarıyla başa çıkma becerilerine yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal becerilere en fazla yer verilen öğrenme alanı "Etkin Vatandaşlık" öğrenme alanıdır. En az yer verilen öğrenme alanı ise "Bilim, Teknoloji ve Toplum" öğrenme

alanıdır. En fazla yer verilen sosyal becerilerin ilk kazandırılacak beceriler ve plan yapma ve problem (sorun) çözme becerileridir.

Programın 4. sınıf kazanımları kısmında sosyal becerilerin en fazla “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanına ait kazanımlarda yer verildiği en az ise “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı kazanımları ile “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanı kazanımlarında yer verildiği tespit edilmiştir. “Kültür ve Miras” ile “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanlarında sosyal becerilere yer verilmediği tespit edilmiştir. Öğrenme alanlarında yer verilen sosyal becerilerin; ilk kazandırılacak beceriler, grupla bir işi yürütmeye yönelik beceriler, duygulara yönelik beceriler, saldırgan davranışlarla başa çıkma becerileri, plan yapma ve sorun çözme becerileri yer alırken stres durumlarıyla başa çıkma becerilerine yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Sosyal Bilgiler 4. sınıf ders kitabı öğrenme alanlarında yer alan metin, görsel, etkinlik ve soruların sosyal beceriler yer verilme durumu incelendiğinde sosyal becerilere en fazla yer verilen öğrenme alanının “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanına ait olduğu tespit edilmiştir. Bu bölümde yer verilen sosyal beceriler; ilk kazandırılacak beceriler, grupla bir iş yürütmeye yönelik beceriler, saldırgan davranışlarla başa çıkmaya yönelik beceriler, plan yapma ve sorun çözme becerileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında ise ilk kazandırılacak beceriler, plan yapma ve sorun çözme becerilerinin yer aldığı görülmüştür. “Birey ve Toplum” öğrenme alanında ilk kazandırılacak beceriler ve duygulara yönelik beceriler yer alırken “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında ilk kazandırılacak beceriler, “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında ise plan yapma ve sorun çözme becerilerinin yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca stres durumlarıyla başa çıkma becerilerine yer verilmediği tespit edilmiştir.

5.3. Öneriler

Bu bölümde elde edilen bulgular neticesinde araştırma sonucuna ve yapılan araştırmalara yönelik olarak önerilerde bulunulmuştur.

5.3.1. Araştırma Sonucuna Dayalı Öneriler

- Öğretim programlarında yer almadığı görülen stres durumlarıyla başa çıkmaya yönelik becerilere öğrenci seviyesi de dikkate alınarak Sosyal Bilgiler öğretim programında ve ders kitabında yer verilebilir.

- Çalışma sonuçlarına göre Sosyal Bilgiler dersi “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” ile “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanlarında sosyal becerilerin sınırlı olarak yer verilmesi nedeniyle bu öğrenme alanlarıyla ilgili araştırmalar yapılabilir.

5.3.2. Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler

- Sosyal Bilgiler dersinden farklı olarak diğer derslerin öğretim programları ve ders kitaplarının sosyal beceriler açısından incelemesi yapılabilir.
- Ders kitabı ve öğretim programlarının öğretmen ve öğrenci görüşleri alınarak sosyal beceriler öğretimi konusunda değerlendirilmesi yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Akçamete, G., ve Avcıoğlu H. (2005) Sosyal becerileri değerlendirme ölçeğinin (7-12 yaş) geçerlik ve güvenirlilik alışması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakóltesi Dergisi*, 5(2), 61–77.
- Akfırat, F. Ö. (2006). Sosyal yeterlik, sosyal beceri ve yaratıcı drama. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 1(1), 39-58.
- Akkök, F. (1996), *İlköğretimde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi, Öğretmen El Kitabı*. MEB Basımevi.
- Akkök, F. (2006). *İlköğretimde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi Anne-Baba El Kitabı*. Özgür Yayınları.
- Akkuş, Z. (2005). *İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Becerilerinin Özsayı ve Denetim Odağı ile İlişkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi.
- Altınöğlu Dikmeer, D. İ. (1997). *Sosyal beceri eğitiminin sosyal içedönük ergenlerin içedönüklük düzeylerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi.
- Altuntaş, K. (2022). *İlköğretim 4. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Görsellerin İşlevleri, Taşıdığı Gizli Müfredat Mesajları ve Estetik Değer Kazandırma Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Anahtarcıoğlu, H. İ. (2019). *Sosyal bilgiler eğitiminde arkeolojik mekânların kullanımına ilişkin öğretmen ve akademisyen görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Ömer Halisdemir Üniversitesi.
- Arslan, A. (2016). *İlkokul birinci sınıf öğrencilerinin sosyal becerilerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Giresun Üniversitesi.
- Aslan, E. (2008). *Drama Temelli Sosyal Beceri Eğitiminin 6 Yaş Çocuklarının Sosyal İlişkiler ve İşbirliği Davranışlarına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi.
- Aspin, D. N. (2007). The ontology of values and values education. In D. N. Aspin & J. D. Chapman (Eds.) *Values education and lifelong learning: Principles policies, programmes* (pp. 27-48). Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4020-6184-4_1
- Atay, M. (2011). *ocukluk Döneminde Gelişim*. Kök Yayıncılık.
- Avcıoğlu, H. (2007a). İşitme engelli çocuklara sosyal becerilerin öğretilmesinde iş birliği öğrenme yöntemi ile sunulan öğretim programının etkililiğinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 7(1), 313-347. <https://app.trdizin.gov.tr/makale/TnpFMk9ESXk>
- Avcıoğlu, H. (2009). *Etkinliklerle sosyal beceri öğretimi*. Kök Yayıncılık.
- Bacanlı, F. (2004). Günlük yaşam bilgi ve becerileri. Yıldız Kuzgun (Edt). *İlköğretimde Rehberlik*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Bacanlı, H. (2005). *Duyuşsal Davranış Eğitimi*. Nobel Basım Dağıtım.

- Bacanlı, H. (2005). *Gelişim ve Öğrenme*. Nobel Basım Dağıtım.
- Bacanlı, H. (2014). *Sosyal Beceri Eğitimi*. Pegem Akademi.
- Bapoğlu Dümenci, S. S. (2018). *Üstün zekâlı ve yetenekli çocukların akran ilişkilerine sosyal beceri eğitim programının etkisinin incelenmesi*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi.
- Baş, A. N. (2022). *İlkokul 3. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Beceri Gelişiminde Müzikli Oyunların Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi.
- Bauminger, N. (2002) Otizm Yüksek İşlevli Çocuklarda Sosyal-Duygusal Anlayış ve Sosyal Etkileşimin Kolaylaştırılması: Müdahale Sonuçları. *J Autism Dev Disord* 32, 283-298.
- Bedir, H. (2013). *Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Becerileri Düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Berk, M. (2016). *Sosyal zekâ boyutları ile tükenmişlik boyutları arasındaki ilişki: Dumlupınar üniversitesinde bir uygulama*. Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi.
- Bilgili, A. S. (2010). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. Pegem akademi Yayıncılık.
- Blanchard Dallaire, C. & Hebert, M. (2014). Cinsel istismara uğramış çocuklarda sosyal ilişkiler: Öz değerlendirme ve öğretmenlerin değerlendirmesi. *Jornual of Child Sexual Abuse*, 23, 326-344. <https://core.ac.uk/reader/77616590#page=39>
- Bornstein, M. R., Bellack, A. S. & Hersen, M. (1977) Social-skills training for unassertive children: A multiple-baseline analysis. *Journal of Applied Behavior Analisis*, 10(2), 183-195. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1311169/pdf/jaba00113-0013.pdf>
- Bülbül E., N. (2008). *4 Yaş Çocuklarının Sosyal Becerilerinin Bazı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Cerrahoğlu, S. (2002). *Sosyal Beceri Eğitiminin İlköğretim Öğrencilerinin Öz Kavramı Düzeylerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. On Dokuz Mayıs Üniversitesi.
- Ceylan, Ş. (2009). *Sosyal duygusal erken çocukluk ölçeğinin geçerlik-güvenirlilik çalışması ve okul öncesi eğitim kurumuna devam eden beş yaş çocuklarının sosyal-duygusal davranışlarına yaratıcı drama eğitiminin etkisinin incelenmesi*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi.
- Coşkun, O. (2011). *İlköğretim 4. ve 5. Sınıflarda Sosyal Beceri Düzeyleri ile Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumların Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi.
- Çam Türkan, Ç. (2020). *6. Sınıf Türkçe Dersinde Drama Yöntemini Kullanmanın Öğrencilerin Sosyal Beceri ve Derse Karşı Tutumuna Etkisi*. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi.

- Çetin, F., Bilbay, A., & Kaymak, D. A. (2002). *Araştırmadan uygulamaya çocuklarda sosyal beceriler*. Epsilon Yayıncılık Hizmetleri.
- Çetin, H. (2003). *Sosyal becerisi düşük olan çocukların aile işlevleri ile ifade ettikleri problemleri arasındaki ilişkiler*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Çiftçi, D. (2001) *Zihinsel Engelli Bireyler İçin Hazırlanan Bilişsel Süreç Yaklaşımına Dayalı Sosyal Beceri Programının Etkililiğinin İncelenmesi*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi.
- Çiftçi, İ. ve Sucuoğlu, B. (2005). *Bilişsel Süreç Yaklaşımıyla Sosyal Beceri Öğretimi*, Ankara: Kök Yayıncılık.
- Çoşkun, N. ve Samancı, O. (2012). İlköğretim 4. ve 5. sınıflarda sosyal beceri düzeyi ile sosyal bilgiler dersine yönelik tutumların çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Journal of Educational and Instructional Studies in the World*, 2(1), 32-41.
- Çubukçu, Z. ve Gültekin, M. (2006). İlköğretimde öğrencilere kazandırılması gereken sosyal beceriler. *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Bahar (37), 155-174. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/234388>
- Demirci, K. (2022). *Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının ve Ders Kitaplarının Duyuşsal Kazanımlar ve Sosyal ve Duygusal Beceriler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi.
- Deveci, H. (2009). Sosyal Bilgiler Dersinde Kültürden Yararlanma: Öğretmen Adaylarının Kültür Portfolyolarının İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (28), 1-19. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/70099>
- Diener, E. Larsen, R.J. Emmons, R.A. (1983). Person x situation interactions: choice of situations and congruence response models. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44. 1241-1250.
- Dinç, B. (2002) *Okulöncesi Eğitimin 4-5 Yaş Çocuğunun Sosyal Gelişimine Etkileri Konusunda Öğretmen Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi.
- Doğanay, A. (2002). Sosyal bilgiler öğretimi, Öztürk, C., Dilek, D. (Ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Pegem A Yayıncılık.
- Doğanay, Y. D. D. A. (2008). Çağdaş Sosyal Bilgiler Anlayışı Işığında Yeni Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 77,96. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cusosbil/issue/4379/60037>
- Dowrick, P.W. (1986). *Social survival for children*. New York: Brunner/Mazel. https://scholar.google.com/scholar?hl=tr&as_sdt=0%2C5&q=Dowr%C4%B1ck%2C+P.W.+%281986%29.+Social+surval+for+children.+New+York%3A+Brunner%2FMAzel&btnG=
- Durlak, JA, Weissberg, RP ve Pachan, M. (2007). Çocuklarda ve ergenlerde kişisel ve sosyal becerileri geliştirmeyi amaçlayan okul sonrası programların bir meta-analizi. *Amerikan toplum psikolojisi dergisi*, 45 (3), 294-309.

- Elksnin, L. K., & Elksnin, N. (1998). Öğrenme ve davranış sorunları olan öğrencilere sosyal becerilerin öğretilmesi. *Okul ve Klinikte Müdahale*, 33 (3), 131-140. https://scholar.google.com/scholar?hl=tr&as_sdt=0%2C5&q=Elksnin%2C+L.+K.%2C+%26+Elksnin%2C+N.+%281998%29.+Teaching+social+skills+to+students+with+learning+and+behavior+problems.+Intervention+in+school+and+Clinic%2C+33%283%29%2C+131-140.&btnG=
- Elliott, SN ve Gresham, FM (1993). Çocuklar için sosyal beceri müdahaleleri. *Davranış değişikliği*, 17 (3), 287-313.
- Elliott, SN, Malecki, CK ve Demaray, MK (2001). İlk ve ortaokul öğrencileri için sosyal beceri değerlendirmesi ve müdahalesinde yeni yönler. *İstisna*, 9 (1-2), 19-32.
- Erbaş, AA (2021). Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerlerin Bilgiler Sosyal Ders Kitaplarına Yansımaları. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 11 (1), 23-40. <https://doi.org/10.48146/odusbadiad.779737>
- Erdem, E. (2018). *Birleştirilmiş Müstakil Sınıflı İlkokullarda Görev Yapan Öğretmenlerin Öğrencilerin Sosyal Becerilerine İlişkin Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi.
- Esen Aygün, H. (2019). Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerileri Açısından İncelenmesi. *Eğitim ve Teknoloji*, 1 (1), 82-99. <https://dergipark.org.tr/en/pub/egitek/issue/46604/554426>
- Farmer, T. W., Leung, M. C., Pearl, R., Rodkin, P. C., Cadwallader, T. W., & Van Acker, R. (2002). Deviant of diverse peer groups? The peer affiliations of aggressive elementary students. *Journal of Educational Psychology*, 94(3), 611.
- Fazlıoğlu, İ. (2009). *Türkiye’de Türkçede Felsefe Üzerine Konuşmalar*. Küre Yayınları.
- Genç, S. Z. (2005). İlköğretimde Sosyal Becerilerin Gerçekleşme Düzeyinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, cilt yok. (13), 41- 54.
- Goodman, D. S. (2017). *Takım Çalışması, İletişim ve Empati: Drama Dersinde Sosyal Becerilerin Kazanılması Durum Çalışması*. Yüksek Lisans Tezi. İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi.
- Goudas, M. ve Magotsiou, E. (2009). İşbirlikli beden eğitimi programının öğrencilerin sosyal becerileri üzerindeki etkileri. *Uygulamalı Spor Psikolojisi Dergisi*, 21 (3), 356-364. <https://doi.org/10.1080/10413200903026058>
- Güvenir, T. (2004). *Okulda akran istismarı*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Gök, F. (2003). Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Ders Kitapları. B. Çotuksöken, A.Erzan ve O.Silier (Editörler). *Ders Kitaplarında İnsan Hakları: Tarama sonuçları*. İstanbul: Tarih Vakfı. ss.158-171.
- Göktaş, İ. (2015). *Birlikte 4-5 Yaş Çocuklarının Sosyal Becerileri ve Anne çocuk İlişkileri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi.

- Gresham, F. M., & Elliott, S. N. (1990). Social Skills Rating System. Circle Pines, MA: American Guidance Services.
- Gülaçtı, F. (2009). *Sosyal beceri eğitime yönelik programın üniversite öğrencilerinin, sosyal beceri, öznel ve psikolojik iyi olma düzeylerine etkisi*. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi.
- Gülay, H. & Akman, B. (2009). *Okul Öncesi Dönemde Sosyal Beceriler*. Pegem Akademi Yayınları.
- Gülay, H. (2004). *Korunmaya muhtaç çocuklarla ailesi ile yaşayan 6 yaş çocuklarının sosyal becerilerinin karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi.
- Gümüş, B. (2021). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Öğrenme Alanlarının Sosyoloji ile İlişkisi Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Gündoğan, A. (2017). 2015 Hayat Bilgisi Öğretim Programının Sosyal Beceriler Bağlamında İncelenmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(23), 437-456.
- Güneş, C. (2018). *Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Uşak Üniversitesi.
- Güngör, B. (2022). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Ders Kitaplarının 21. Yüzyıl Becerileri Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi.
- Gür Dörtok H. D. (2022). *Sosyal Beceri Eğitimi: Doküman Analizi*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziantep üniversitesi.
- Harland, T. ve Pickering, N. (2010). *Yüksek Öğretim Öğretiminde Değerler*. Routledge.
- Hatay Uçar, F. (2019). *İlkokul Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Değerler Eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi.
- Hops, H. (1983). Çocukların sosyal yeterliliği ve becerisi: Mevcut araştırma uygulamaları ve gelecekteki yönler. *Davranış Terapisi*, 14 (1), 3-18.14, s. 3 –18.
- İbrahimoglu, Z. (2009). Sosyal bilgiler eğitimi alanında yazılan makaleler üzerine nitel bir değerlendirme. IV.*Sosyal bilimler eğitimi kongresi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi ve M.E.B. Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü.
- İnan, S. (2014). *Sosyal Bilgiler Eğitimi: Nedir, Ne Zaman ve Neden?* Süleyman İnan. (edt.), Sosyal Bilgiler Eğitime Giriş. Anı Yayıncılık.
- İnci, M. A. (2014). *Baba tutumlarının anasınıfı ve ilkokul birinci sınıfa devam eden çocukların sosyal beceri gelişimlerine etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi.
- Johnson, W. D. & Johnson T. R. (1990) Social skills for successful group work. *Educational Leadership*, 47(4), 29-33.

- Kabapınar, Y. (2016). *Kuramdan uygulamaya hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Pegem Yayınları.
- Kaf, Ö. G. Ö. (1999). Hayat bilgisi dersinde bazı sosyal becerilerin kazandırılmasında yaratıcı drama yönteminin etkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(6).
- Karapınar, Y. (2006). *Yeni Öğrenme Anlayışının Işığında Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi, Yapılandırmacı Bir Yaklaşım*. C. Öztürk. (Editör). Pegem A Yayıncılık.
- Karasar, N. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Karataş, Z. (2020). Sosyal beceriye giriş. M. Engin Deniz ve Ali Eryılmaz (Editörler), *Sosyal beceri eğitimi*. Pegem Akademi.
- Kaymak, A. D., Çetin, F. & Bilbay, A. A. (2003). *İlköğretim çağındaki çocuklar için sosyal beceriler eğitim programı. Yöret Postası*. <http://yoret.org.tr/download/posta/65.doc>.
- Kaymakçı, S. (2009). Yeni Sosyal Bilgiler Programı Neler Getirdi? *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(5), 1530-1545.
- Kelly, J. A. (1982). *Social-skills training: A practical guide for interventions*. New York: Springer Publishing Company. 77-96.
- Kılıç, A. ve Seven S. (2002). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. Ankara: Pegem A.
- Kıral, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170-189.
- King, L. A (2000). Mutluluk sizin için neden iyidir: Fredrickson üzerine bir yorum. *Önleme ve Tedavi*, 3 (1), Madde 4c. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/1522-3736.3.1.34c>
- Konuk, Y. (2018). *Empati Becerisine Dayalı Etkinliklerle Desteklenen Sosyal Bilgiler Öğretiminin Öğrencilerin Çevre Bilincine ve Akademik Başarılarına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Aksaray Üniversitesi.
- Köksal, O., Dilci, T. & Koç, M. (2013). Çocuklarda görülen sosyal problemlerin akademik başarıya etkisi üzerine öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Turkish Studies – International Periodical for The Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, 8 (8), 873 – 883.
- Kurt, Z. (2019). *İlköğretim 3, 4 ve 5. Sınıf Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ve Sosyal Beceri Arasındaki İlişkiyi Etkileyen ve Bu İlişkiye Eşlik Eden Faktörler ile Birlikte İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Işık Üniversitesi.
- Kuru, N. (2020). Sosyal beceri yetersizliği. Durmuş Aslan (Ed). *Erken çocuklukta sosyal beceri eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kuzucu, C. (2018). *İlkokul 4. sınıf insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi ile sosyal bilgiler ders kitaplarının temel insani değerler açısından karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi.

- Küçükkaragöz, H. (2004). Bilişsel gelişim ve dil gelişimi. Binnur Yeşilyaprak (Edt.). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. PegemA Yayıncılık.
- Kwon, K., Moorman Kim, E. & Sheridan, S. M. (2014). İlköğretim çağındaki çocukların sosyal davranışları ve okul tutumlarında sosyal becerilerin önemine ilişkin inançların rolü. *Child Youth Care Forum*, 43, 455-467. <https://doi.org/10.1007/s10566-014-9247-0>
- Lane, L. K, Givner, C. C. & Pierson, M. R. (2004). Öğretmenin öğrenci davranışlarından beklentileri: İlkokul sınıflarında başarı için gerekli sosyal beceriler. *Özel Eğitim Dergisi*, 38 (2), 104-110. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ693734.pdf>
- Lillenstein, J. A. (2001). *Dört dar görüşlü okulda ilköğretim öğrencileriyle bir sosyal beceri eğitimi müfredatının etkililiği*. (Doctoral dissertation, Indiana University of Pennsylvania).
- McClelland, MM, Morrison, FJ ve Holmes, DL (2000). Erken akademik problemler için risk altındaki çocuklar: Öğrenme ile ilgili sosyal becerilerin rolü. *Erken çocukluk araştırması üç aylık*, 15 (3), 307-329.
- McFall, RM (1982). Sosyal beceri kavramının gözden geçirilmesi ve yeniden formüle edilmesi. *Davranışsal değerlendirme*. (4), 1-33.
- MEB (2005). 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Programı, *Ankara: MEB Yayınları*.
- MEB (2006). İlköğretimde Sosyal Beceri Eğitimi, *T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara*.
- MEB (2013). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi: Sosyal Gelişim*, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayını.
- MEB (2017b). *Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine*: Ankara, 18 Temmuz 2017.
- MEB (2018b). Millî Eğitim Bakanlığı. Temel Eğitim Genel Müdürlüğü. https://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_06/13140945_SOSYAL_BİLGİLER_SUNU.pdf
- MEB, (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 4,5,6 ve 7. Sınıflar)*. Ankara.
- MEB, (2021b). *Taslak ders kitabı ve eğitim araçları ile bunlara ait e-içeriklerin incelenmesinde değerlendirmeye esas olacak kriterler ve açıklamaları*. Ankara.
- MEB. (2020). *Sosyal Bilgiler İlkokul 4. Sınıf Ders Kitabı*. Tuna Yayınevi.
- MEB. (2021). OECD Sosyal ve Duygusal Beceriler Araştırması Türkiye Ön Raporu. *Eğitim Analiz ve Değerlendirme Raporları Serisi No: 19*.
- Oden, S. L. & Asher, S. R. (1977). Coaching children in social skills for friendship-making. *Child Development*, 48(2), 495-506.

- Öğreten, A. (2017). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki Temel Becerileri Kazandırmada İlkokul Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İçeriğinin Yeterliliğine İlişkin Öğretmen Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi. Ordu Üniversitesi.
- Öztürk, C. (2006). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. Pegem A Yayıncılık.
- Öztürk, C. (2012). *Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış*. (Ed. C. Öztürk). Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaş Eğitimi (3. Baskı). (ss.1-31). Pegem Yayınları.
- Öztürk, C. ve Dilek, D. (Ed.) (2012). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. PegemA Yayıncılık.
- Öztürk, C., & Kafadar, T. (2020). 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Değerlendirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 10(1), 112-126. <https://doi.org/10.24315/tred.550508>
- Öztürk, C., ve Kafadar, T. (2019). Fransız ve Türk okulu ortaokul öğrencilerinin değer algılarının karşılaştırılması. *Eğitim ve Bilim*, 44 (198), 273-290. <https://doi.org/10.15390/EB.2019.7837>
- Öztürk, N. (2007). Cumhuriyetin Başlangıcından Günümüze Birleştirilmiş Sınıflar Uygulaması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 28-35. <https://dergipark.org.tr/en/pub/deubefd/issue/25429/268292>
- Palak, T. (2018). *İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kullanılan İşbirliğine Dayalı Öğrenme Yöntemi Birleştirme Tekniğinin Öğrencilerin Sosyal Becerilerine ve Akran Zorbalığına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi.
- Samancı, O. & Diş, O. (2014). Sosyal becerileri zayıf olan ilkököl öğrencilerinin tutum ve davranışlarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(2), 573-590.
- Samancı, O., & Uçan, Z. (2017). Çocuklarda Sosyal Beceri Eğitimi. *Journal of Graduate School of Social Sciences*, 21(1).
- Sarı, S. (2020). *İlkokul 2. ve 3. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeyleri ile Hayat Bilgisi Dersine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi: Kars ve Bursa Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Sawyer, M. G., Macmullin, C., Graetz, B., Said, J. A., Clark, J. J. & Baghurst, P. (1997) Social skills training for primary school children: A 1-year follow-up study. *J. Paediatr, Child Health*, 33, 378-383.
- Sazak-Pınar, E. (2009). *Kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin sosyal becerilere ilişkin beklentileri ve sosyal beceri öğretim programının öğretmen çıktuları üzerindeki etkililiğinin incelenmesi*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi.
- Serhatlıoğlu, B. (2012). *Sosyal Becerilerin Kazanımı Sürecinde Örtük Programın İşlevi*. Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi.
- Sever, S. (2015). *Çocuk ve edebiyat*. Tudem Yayınları.

- Soto-Icaza, P., Aboitiz, F., & Billeke, P. (2015) Çocuklarda sosyal becerilerin gelişimi: bilişsel modellerin detaylandırılması için sinirsel ve davranışsal kanıtlar. *Nörobilimde sınırlar*, 9 (333), 1-16. <https://doi.org/10.3389/fnins.2015.00333>
- Sönmez, Ö. F. (2019). *2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Sönmez, V. (2005). *Hayat ve sosyal bilgiler öğretimi öğretmen kılavuzu*. Anı Yayıncılık.
- Sözer, E. (1998). Sosyal bilimler kapsamında sosyal bilgilerin yeri ve önemi. Gürhan Can (Ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. T.C Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Spence, S.H. (2003). Çocuklar ve gençlerle sosyal beceri eğitimi: Teori, kanıt ve uygulama. *Çocuk ve ergen ruh sağlığı*, 8 (2), 84-96. http://www.cs.cmu.edu/afs/cs.cmu.edu/Web/People/smrobert/indep_summer/cam.pdf
- Spence, SH, Donovan, C. ve Brechman-Toussaint, M. (2000). Çocukluk sosyal fobisinin tedavisi: Ebeveyn katılımı olsun ya da olmasın, sosyal beceri eğitimine dayalı, bilişsel-davranışsal müdahalenin etkinliği. *Çocuk Psikolojisi ve Psikiyatrisi ve Müttefik Disiplinler Dergisi*, 41 (6), 713-726.
- Şahin, (1999). *İlköğretim Okullarında Görevli Öğretmenlerin İş Doyum Düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Tezcan, Ö. (2016). *İlkokul 3. sınıf hayat bilgisi dersinde sosyal beceri eğitim programının etkisinin sınanması: Bir eylem araştırması*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi.
- Uçan, Z. (2019). *İlkokul Öğrencilerinin Ebeveyn Tutumları ile Sosyal Beceri Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi.
- Ulusoy, K. (2011). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. Pegem akademi Yayıncılık.
- Uygun, K., & Çetin, T. (2012). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yansıtıcı Düşünme Uygulamalarının Akademik Başarı ve Tutuma Etkisi. *Researcher*, 2(2), 50-72.
- Uysal, A.D. (2014). *Anne destekli, anne desteksiz sosyal beceri eğitimi alan ve almayan okul öncesi çocukların sosyal beceri düzeyleri ve benlik kavramlarının karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi.
- Webster-Stratton, C. (1999). *How to promote children's social and emotional competence*. sage.
- Yapıcı, S. ve Yapıcı, M. (2006). *Çocukta Sosyal Gelişim*. AKU Eğitim Fakültesi.
- Yavuz, K. E. (2010). *Çocuğun duygusal zekâ gelişimi için küçük adımlar*. Timaş Yayınları.
- Yavuzer, H. (2001). *Çocuk psikolojisi*. Remzi Kitapevi.
- Yıldırım A. ve Şimşek H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

- Yılmaz E, Yılmaz E, Karaca F (2008). Üniversite öğrencilerinin sosyal destek ve yalnızlık düzeylerinin incelenmesi. *Genel Tıp Dergisi*, 18(2): 71-79.
- Yurttutan, A. (2019). *Göçmen Öğrencilerin Sosyal Becerileri ve Okula Uyumluları*. Yüksek Lisans Tezi. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi.
- Yüksel, G. (2001). Öğretmenlerin sahip olmaları gereken davranış olarak sosyal beceri. *Milli Eğitim Dergisi*. (150), 6-10.
- Yüksel, G. (2003). İlköğretim öğrencilerinin gelişim alanları, gelişim alanlarının işaretçisi olan ihtiyaçlar ve geliştirilmesi gereken beceriler: bu süreçte rehber öğretmenin işlevleri: kurumsal bir inceleme. *Milli Eğitim Dergisi*, (13), 159.
- Zecha, G. (2007). Değerler eğitime giden yolu açmak. *Değerler eğitimi ve yaşam boyu öğrenme* (s. 48-60). Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-1-4020-6184-4_2

